

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VII ■ Nr. 12 (73) ■ Decembrie 2016

Biserica Sf. Calinic, Ștefănești, Argeș

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte) și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

De-ale „regionalizării”

Gheorghe PĂUN

Auzim de mai mulți ani că, la nivel administrativ-economic, România trebuie regionalizată, cu justificarea (cam neclară, totuși) cum că verbul cel imperativ și antipatic mie, *trebuie,* este conjugat aici de UE. Unificatoarea, integratoarea *uniune* promovând fragmentarea (pe un anumit nivel, pentru a fi preciși-onești) – la prima vedere sună paradoxal. La a doua privire nu mai sună astfel, pentru că o țară regionalizată începe să fie (deci să se comporte ca) o alăturare de regiuni, nu (ca) *o voce*, (ca) *un stat național,* pentru a folosi o sintagmă care provoacă urticarie globalist-nivelatorilor (sau celor cu motivări mai concret localizate). Până acum, doar discuții recurente, propuneri mai mult sau mai puțin hazardate/raționale, baloane de încercare multe dintre ele, interese, patimi, intervenții sentimentale, termene, amânări, argumente electorale. Probabil că va mai continua așa, sper, ba chiar prezic că totul va rămâne așa, temă de dezbatere, iar, între timp, Guvernul va rezolva problema „impusă de Europa”, prin „pseudoregionalizarea” (economică a) țării, de pildă, prin crearea unei rețele de agenții financiar-administrative specializate, care să nu-și suprapună teritoriile peste care sunt competente, acoperind astfel România cu mai multe partiții (termen matematic, dar total transparent) diferite. Eficiență prin regionalizare pe domenii, fără regionalizare geografică, fără capitale și nume de regiuni. Mai ales că, între timp, în Europa cea unită (din multe puncte de vedere, slavă Domnului) națiunile încep să-și reafirme identitatea, fără ca asta să dăuneze fatal construcției continentale ca atare.

Consemnat la nivel de coincidență (una „întâmplătoare”, desigur...), că doar n-o să cădem în scenarită (în ciuda intereselor celor trei foste imperii vecine, cu cât mai vecine, cu atât mai interesate), am putea alătura veșnica discuție despre regionalizare la veșnica amânare a construirii mult necesarelor autostrăzi peste Carpați – până și cunoscător-rafinatul guvernator al Băncii Naționale a pledat pentru asemenea „artere” între regiunile geografice ale României. Economia „plânge” după Coridorul 4, de exemplu (vezi uzinele de automobile de la Pitești și Craiova), turismul ar fi mult avantajat (vezi același „coridor”, Transfăgărășanul, ca să nu mai amintim de Valea Prahovei), există munți greu de trecut și între Transilvania și Moldova – lasă că nu avem autostrăzi nici între Valahia și Moldova, cu toate că nu munții ne stau în cale prin apropierea Milcovului. Eficiența este clară (și pentru Europa!), dar... discuții periodice, termene, propuneri, argumente electorale, amânări... Sper/presupun că, spre deosebire de regionalizare, discuția despre autostrăzi, despre Coridorul 4, se va opri curând – și va începe construcția...

Să lăsăm însă economia în seama economiștilor și să remarcăm cu oarecare umor-stupoare-preocupare că România este demult regionalizată la nivel cultural, ce spun eu „regionalizată”, este localizată, pulverizată. Iau literatura ca studiu de caz, este cazul cel mai semnificativ-acut. Puzderie de scriitori, cărți, reviste, asociații, edituri, cenacluri, festivaluri, diplome, bloguri – mai toate acestea existând în paralel, orizontal, într-o confortabilă ignorare reciprocă. Nu e vorba numai despre relația centru-periferie, cu pierderea rolului „director” al centrului, despre resurecția provinciei, despre „democratizarea” tiparului, despre „era digitală”, despre multele lucruri bune făcute posibile de toate acestea de pe urmă, vreau să aduc vorba tot despre nivelare, despre imensul zgomot care amorfizează, acoperă, frustrează, izolează. La distanță de un deal sau o vale se întâmplă *lucruri* (culturale) care nu se știu unele pe altele, multe dintre ele de toată cinstea. Cu atât mai mult nu se aude, nu se vede la distanță de o jumătate de hartă... Când să mai participi la toate, când să mai citești tot ce se scrie (când tu însuți ești ocupat cu scrisul, nu-i așa?...). Revistele (literare) și-au format (în mod organic, firesc, departe de mine gândul de a face procese de intenție) grupuri compacte, destul de bine definite, care mai mult se răsfoiesc (și se premiază) reciproc (sau în interior) decât se citesc. Observați și frecvența simptomatică a frazelor de tipul „scriitorul X e o mare revelație, critica ar trebui să-l ia mai mult în seamă”, fraze care apar în articole semnate, bineînțeles, de critici (asociați și aceștia adesea unor reviste, edituri, grupuri). E adevărat, au loc zile-ale-revistei, festivaluri, colocvii, întâlniri, lansări de carte, concursuri – multe, dar sunt ele destule? Nu sunt și nu vor fi niciodată, nici nu cred că mai e posibil să fie vreodată *destule.* Secolul e douăzeci (și unu), vorba unui cântec...

Noroc că, pentru a păstra „neregionalizată” limba română, nu mai e nevoie nici de transhumanța ciobanilor, nici de tipografiile mănăstirești, ba chiar nici de scriitorii care să aspire la un loc în cartea de citire – avem televiziunea, internetul, cyberspațiul, cu bunele și relele lor (dar asta e o altă discuție).

Observație lingvistică, de final: verbul „a regionaliza” nici nu există în DEX, la fel cum nu există substantivul derivat, semn că până și limba română refuză ideea...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Era un obicei înainte, ca Domnul, în ajunul de a se urca pe tron, să se închiză în zidurile unei vechi mănăstiri și să treacă, într-o reflecție de zile întregi, în revistă trecutul țării și al strămoșilor, ca, față cu zgomotul asurzitor al actualității, să-și deschiză urechea sufletească în liniște și în tăcere legendei trecutului. Există încă în manuscris o carte românească numită *Ceasornicul Domnilor* care cuprinde în mai multe volume atât înfățișări din viața trecutului cât și norme de virtute și înțelepciune. Era grea în adevăr sarcina unui Domn în zilele vechi, care împreuna în el adeseori toată răspunderea și toată suveranitatea națională, și ei erau prea buni creștini și prea buni patrioți pentru ca mărimea misiunii lor pe pământ să nu le atingă sufletul într-un chip dureros.

Astăzi națiunile și-au reluat suveranitatea, *demosul* cu clasele lui diferite, cu grupurile lui de interese determină viața publică; suveranul e mai mult un regulator al mecanismului statului, nu un suprem element de control.

Demosul este însă adeseori un suveran nestatornic, inexperient, lesne crezător; preocupațiuni zilnice și absorbirea vieții lui într-un vecinic prezent, negândirea lui nici la trecut, nici la viitor, lesniciunea de a-i distrage atenția prin serbări publice, prin întreprinderi hazardate, prin expediente factice, îl fac adesea impropriu de a gândi mai adânc asupra unei cestiuni de interes public, îl fac accesibil pentru fraza mare și surd pentru adevăr. De aceea e bine dacă ochi sobri, care disting măreția înscenării de însuși fondul piesei ce se joacă, îi atrag atenția asupra acestui din urmă, pe când simțurile lui sunt uimite de partea decorativă a vieții publice.

Dacă dar, în ajunul frumoasei serbări de încoronare, lăsăm tonul polemic de o parte, totuși lucrurile ce ne vin în minte nu este partea decorativă cu care se încheie era de la 1859 și până astăzi, ci fondul acestei ere. (...)

Astăzi datoria publică e și mai mare, cheltuielile și mai mari. Acestea au crescut în cei din urmă cinci ani cu 34 la sută.

Cifrele au avantajul de a prezenta scheletul unei situațiuni. Oricât de seducătoare ar fi hainele ce se aruncă asupra lui, cu oricâte vorbe mari am îmbrobodi adevărul, în fața unui schelet de cifre ni se ia albeața de pe ochi și vedem că partea decorativă ascunde foarte rău ruina societății române.

Dacă am considera lanțul de cauze care preced sau lucrează paralel cu acest trist rezultat final, tabloul nostru ar primi colorile triste ale decreșterii populației din cauza mizeriei și demoralizării, ale stingerii meseriilor indigene și suplantării lor prin produse străine, a decăderii calităților fizice și intelectuale ale rasei române chiar. Pe de altă parte, am trebui să arătăm cum țara noastră străveche nu mai e patrie, ci un otel mare, în care un milion de străini din câteșipatru unghiurile lumii își dă *rendez-vous*.

Iată ceea ce, în fața marelui aparat al proclamării Independenței și a tuturor succeselor formale cu care se împăunează atât de mult oamenii dirigenți, ne strânge inima cu adevărată durere.

Am voi în adevăr ca serbarea ce se pregătește să trezească în inima oamenilor noștri de stat sentimentul adevărului, ca o pornire mai generoasă să pătrunză inima lor, ca să se convingă că numai partea decorativă a vieții publice nu e suficientă pentru a pune capăt suferințelor reale ale unui popor. O dorim aceasta, fără a o spera. Tonul ce-l țin foile guvernamentale, credința oarbă căreia vor să-i dea naștere, că țara merge foarte bine în toate, ne face din contra a crede că nicicând nepăsarea pentru binele comun și pentru soarta populațiunilor producătoare a acestei țări nu a fost mai mare.

Nu invidiem pe nimenea pentru succesele lui diplomatice și politice, buni-bucuroși le acordăm oamenilor de la putere închipuirea mare ce și-or fi făcând despre ei înșii în asemenea zile. Crează-se mari, crează-se genii politice menite a determina sorții Europei; dar prin tămâia ce și-o aprind ei singuri, împreună cu mulțimea lesne crezătoare, aibă și adevărul partea lui, o parte mică, neînsemnată, nebăgată în seamă de zgomotul muziciei și de lumina făcliilor, de strigătele de bucurie, dar o parte esențială și salutară. Adesea manifestările intensive de bucurie lasă în suflete un gol neînțeles, momente în care omul își simte izolarea și nimicnicia. În acele momente, adevărul bată cu degetul la poarta conștiințelor ce au răspunderea stării de lucruri și arăte-le calea adevăratei mântuiri.

(*Timpul,* 10 mai 1881)

În adevăr numai interesarea tuturor puterilor apusene pentru libertatea absolută de navigațiune este mijlocul de-a înlătura până la un punct oarecare rivalitatea politică și economică ce există de atâta timp între două mari puteri, Rusia și Austro-Ungaria, atât pe țărmii Dunării, cât și în privirea dezvoltării ulterioare a raporturilor dintre popoarele balcanice. A admite preponderența uneia din ele înseamnă din capul locului a atinge susceptibilitatea celeilalte și a da raporturilor pacifice și normale de până acum un caracter de tensiune care, într-un moment dat, ar fi mult mai periculos pentru micile state de la Dunăre decât pentru acei vecini care, aproape egali în putere și importanță politică, ar afla poate la urmă mijlocul de-a-și acorda interesele în detrimentul existenței proaspetelor formațiuni de state de pe malurile Dunării. Ținându-se însă pururea viu interesul puterilor apusene, atât pentru libertatea navigațiunii Dunării, cât și pentru existența statelor riverane, amândouă puterile mari, care prin apropierea lor tind a avea un cerc de influență legitimă în Orientul Europei, ar găsi în cooperarea pairilor lor o garanție îndestulă pentru menținerea influenței lor actuale, iar statele țărmurene un sprijin în contra lărgirii din cale afară a acelor influențe.

Interesul statelor apusene este așadar un element modelator pentru tendințele de predominare care se dezvoltă din două laturi în Răsăritul Europei.

Iată ceea ce a voit Tractatul de la Berlin, iată în trăsurile cele mai generale politica națională ce ar trebui s-o urmeze un guvern Românesc.

Noi credem că, cu oarecare bunăvoință reciprocă, interesele mari ale puterilor și cele locale ale statelor țărmurene sunt armonizabile și că tocmai preponderanța exclusivă a unora e stricăcioasă unei asemenea armonii. Pân-acum a rămas cel puțin dovedit că această armonie e favorul și a unora și a altora, încât părăsirea terenului de drept creat de Tractatul de la Berlin ar da poate naștere unor complicațiuni pe care statele mici de la Dunăre ar trebui, în interesul lor propriu și bine înțeles, să le eviteze cât se poate de mult. Și le vor evita din momentul în care vor renunța de-a face politică pe picior mare și se vor mulțumi cu dezvoltarea ce le-o acordă dreptul public pozitiv, stipulat prin tractatele europene.

(*Timpul*, 30 mai 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert național etnolog, Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail:
curteadelaarges@gmail.com
Website:
www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni) sau trimițând banii în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș (detaliile bancare apar mai jos) și o adresă poștală prin e-mail.

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești
editura.tiparg@gmail.com
www.tiparg.ro

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Astăzi se vestește

Mihai NADIN

România pe care o port cu mine este darul prieteniei. Aproape 15 ani la rând am fost, aproape în fiecare vară, umblând pe jos (bașca autostopul cu camioanele, când distanțele erau prea mari) peste tot în țară. Știu România așa cum țăranii își știau satul în care s-au născut și unde au trăit, așa cum orășeanul de cândva își știa cartierul: străzile, vecinii, parcurile… Am fost în aproape toți munții carpatini, am atins vârfurile și am găsit trecătorile, am poposit lângă lacurile de munte și pe malul râurilor. Am descoperit ceea ce în anii aceia era fie ținut sub cheie – biserici, mănăstiri, locul în care se născuseră unii dintre cei pe care regimul îi dorea uitați – sau ceea ce trebuia evitat: Crăciunul și Paștele în satele din Oltenia, din Maramureș, din Moldova, sau tradițiile din satele Transilvaniei. Am fost cu cortul, cărând câte un rucsac de peste 20 de kilograme, am gătit, uneori sub lumina lunii, alteori la câte un asfințit de soare… Și am purtat discuții la nesfârșit, fără autocenzura care ne făcea ușor ridicoli în viața cea de toate zilele, despre tot și toate.

Bujor Rîpeanu, un prieten devenit frate, acum un recunoscut istoric al filmului românesc (dar nu numai) fusese (și continuă să fie) sufletul acestei aventuri. Omul cu hârtiile și cu itinerarele. Dar și Dan Jitianu, scenograful de succes, stins din viață prea devreme, și Geta lui erau cu noi, la fel Nae Anghelide, sensibil fotograf al munților și alpinist pasionat, Adrian Schreibman, Edi Covali, viitorul autor, regizor și director de teatru, Ana Maria Narti („ameneul" deștept al criticii de film și teatru al acelor zile), Eva Sârbu, Sanda Voiculescu, Sanda Reinheimer, astăzi o strălucită intelectuală, Cornel Monaru, Michaela Rășcanu, Sonia Herman, Marina Iliescu, Adriana Păun… Le datorez darul de a ști că am un *acasă* pe care nu mi-l poate lua nimeni.

Când am ajuns în satul din Maramureș în care, în vara anului 1965, am ridicat pentru prima dată corturile, puțini auziseră de el. Era Săpânța. Întâmplarea a făcut să înnoptăm la un țăran mai în vârstă, Stan Ion Pătraș. Da, era un nume purtat nu numai de cel care „povestea" în crucile de lemn de stejar ale Cimitirului Vesel, ci și de mulți alții. Puținul pe care îl avea l-a împărțit cu noi. Avea doar o rugăminte, care nici măcar nu era a lui. Fata lui, probabil de 10-12 ani, avea să ne spună.

N-am fost de față când s-a inventat aparatul de fotografiat. Niepce e autorul, Le Gras în Burgundia e locul și 1826 e anul. A fotografia a însemnat a scrie și, prin extensie, a desena cu lumină. Fiica lui Stan Ion Pătraș m-a proiectat în trecut: voia să fie *pingălită*. În limbajul Maramureșului, asta însemna să fie desenată în lumină, fotografiată. Pingălitură era vorba pentru mâzgăleală. Aproape ca în vremea lui Niepce, cu 140 de ani în urmă. Timpul se oprise pe acele meleaguri și a stat încremenit pentru o perioadă lungă.

Numele unor localități, precum cele din jurul satului Desești, corespundeau unei patronimii poetice. Localnicii identificaseră așezările urmând conturul unei femei culcate și părțile ei – desești e un *give away* (cum se spune în englezește pentru ceva evident) pentru o parte „fierbinte" a trupului femeii. În Surdești ne-au permis să gustăm țuica de cireșe pe care o făceau (încă nu era vremea prunelor), cu condiția să o luăm cu încetul, de la partea de jos a cazanului de jinars și apoi în sus pe alambic. Nu ne-am dat seama, tot gustând din ceașca de aluminiu oxidat pe care o treceam de la gură la gură, cât alcool am ingerat. Ne-am spus unul altuia: „Uită-te la mine… Mă mișc ca un om beat?", mergând nesiguri spre corturile noastre. Și am dat la rațe, cum se spune, sub privirea prietenească a celor care ne-au înlesnit să gustăm palincă la producător. Și ne-au adus de dimineață ciuperci murate. Ca să ne trezească din beție.

Dar n-am intenția să-mi scriu aici memoriile. Mai curând, să celebrez un dar care se cheamă *sentimentul apartenenței*. Fără el e greu să trăiești într-o lume care se vrea globală și uniformă. Un Crăciun la Ieud mi-a lăsat în memorie „Astăzi se vestește…", un vers al unei colinde pe care am ascultat-o de multe ori, dar nicăieri ca atunci și acolo. Satul devenise scena unui ritual imposibil de uitat, amestec de obiceiuri păgâne și religie. Copiii, fără excepție în opinci, în straiul lor tradițional, colinde într-o limbă de dincolo de prezent, nucile și merele dăruite colindătorilor (flăcăi, bătrâni, fete și băieți), și, mai ales, sarmalele fierbinți, scoase din butoiul uriaș în care fierbeau de câteva zile – totul devenit o poveste exprimată în limba sacră de gesturi și acțiuni greu de înțeles dacă nu erai născut sub semnul lor. Și apoi satul în noapte, întuneric total, și oamenii urcând dealul spre biserică fără să rostească o vorbă… O luminiță în turnul bisericii de lemn, în care preotul fusese „închis" pentru a fi eliberat la miezul nopții, gest simbolic de eliberare de păcate pentru toți. Deodată, totul iluminat, nu cu reflectoare (electricitatea în Maramureșul acelor ani nu ar fi ajuns nici pentru un reflector!), ci cu mii de lumânări mișcându-se grațios în noapte. Nu e un film, e un moment al vieții mele în care „Astăzi se vestește…", pronunțat de luminile lor, a devenit parte a darului numit România, pe care prietenia mi l-a dat pentru tot restul vieții...

Atentatul împotriva educației naționale și consecințele acestuia

Acad. Ioan-Aurel POP

Eminescu, în *Scrisoarea III*, constata, după evocarea solemnă a gloriei medievale românești, ceea ce odinioară știau toți adolescenții, de la școală, anume că „veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii", aflați în atât de evident contrast cu Basarabii și Musatinii, cu marii voievozi, rămași „în umbră sfântă", împreună cu faptele lor de mărire.

Trecutul de aur sau trecutul maculat?

Clișeul acesta al trecutului de aur și al prezentului decăzut nu este unul inedit, el traversând întreaga istorie a umanității. După nici cinci decenii de la moartea lui Eminescu, se vorbea despre anii când poetul era în viață – și pe care el îi veștejea cu atâta vehemență – ca despre „perioada clasică" a culturii române sau ca despre „epoca clasicilor literaturii noastre". Prin urmare, era vorba doar despre o chestiune de percepție, de perspectivă cronologică și de interpretare. Din păcate, mulți „eseiști", „formatori de opinie" sau „analiști politici" contemporani uită acest lucru firesc, verificat de experiența umană, și vor să ne convingă de adevărul profundelor lor constatări filosofice privind „prezentul de nimic" pe care l-am trăi, din cauza incapacității noastre de a construi, de a făuri cultură și civilizație. Ba, unii, mai radicali și mai frustrați, depășesc dualitatea „trecut glorios – prezent rușinos" și extind nimicnicia asupra întregii existențe e românilor, care, spre deosebire de marile popoare etern glorioase și mereu ascendente, au fost și sunt incapabili de orice edificiu durabil, de orice act de creație autentică, fiind situați, prin urmare, în afara civilizațiilor care au dat măsura istoriei universale. Romanticii exaltau trecutul (mai ales pe cel medieval, atât de hulit în epoca Renașterii), cu scopul de a oferi pilde de urmat pentru prezent, de a-i însufleți pe tinerii liberali și revoluționari în efortul lor de a ajunge la „libertate, egalitate, fraternitate", adică aveau în minte ideea de a construi un prezent mai bun, spre a pregăti un viitor și mai bun. După unii dintre contemporanii noștri, însă, trecutul românilor nu ar fi altceva decât o succesiune de eșecuri și umilințe, de lașități și nemernicii, de înfrângeri rușinoase, fără nicio realizare demnă de a fi luată în seamă, toate datorându-se incapacității noastre intrinseci de creație, spiritului gregar, „masei informe" în care ne mișcăm, limbii noastre neadaptate pentru comunicare, ci bună mai degrabă doar pentru „înjurături", cultului pentru Eminescu, menit să fie pus acum în „debaraua istoriei" etc. Alții, chiar dacă nu scriu întotdeauna explicit despre trecutul tern și lipsit de orice substanță autentică, îi acuză pe istoricii de profesie și pe intelectualii în general de descifrarea în cheie proastă a istoriei, de aservirea lor față de politică, de interpretarea a ceea ce a fost prin „mituri" glorificatoare, construite *pro domo*, în manieră naționalistă.

După aceștia, românii ar fi complet incapabili să ajungă vreodată la o imagine realistă a trecutului lor, pe de o parte, din cauza mitologizării sale iremediabile, „inventate" de generații întregi de intelectuali, iar pe de alta, din cauza imposibilității obiective a cercetătorilor de a accede la cunoașterea a ceea ce a fost cu-adevărat. Sunt și gânditori români care nu sunt dezamăgiți de trecut neapărat din pricina miturilor noastre naționaliste și etnocentriste, ci din cauza proiectării valorilor de-acum asupra societăților și indivizilor de odinioară. Pentru acești apărători fervenți ai drepturilor universale ale omului, ai mediului înconjurător nepoluat, ai egalității dintre sexe, ai nediscriminărilor pe orice fel de criterii, lumea românească de demult este demnă numai de dispreț, desconsiderare și vehementă condamnare, fiindcă această lume admitea șerbia și robia, antisemitismul, macula natura, prigonea minoritățile etnice și sexuale, accepta pedeapsa capitală, tragerea în țeapă etc. De exemplu, un astfel de confrate îl acuză pe Mihai Eminescu de „naționalism", uitând că, în secolul națiunilor (al „naționalităților"), toți marii intelectuali din Europa Centrală și de Sud-Est (și nu numai!) erau astfel, în lupta lor pentru apărarea ființei naționale, pentru făurirea statelor naționale, în detrimentul statelor multinaționale și al imperiilor înglobante, care tindeau să anihileze micile popoare și națiuni. Cu alte cuvinte, atunci era moral să fii precum Eminescu, și nu precum ONU, cu un secol mai târziu! La fel, sunt destui care se dezic total de Vlad Țepeș, „vampirul sângeros", exterminator, numai în iarna anului 1461-1462, a peste douăzeci de mii de turci, ispravă în urma căreia era lăudat de toți liderii creștini de-atunci, inclusiv de papă, promițându-i-se iertarea tuturor păcatelor și accesul glorios spre rai. Vorba lui Truman Capote, atunci erau „alte glasuri, alte încăperi", adică lumea se ghida după valori și după rânduieli radical diferite de ale noastre. A respinge azi aceste lucruri de epocă sau a le condamna în contextul lor este ca și cum l-am considera prost pe Iulius Caesar fiindcă nu știa să acceseze Internetul!

→

Scrisoare către Sancho

Horia BĂDESCU

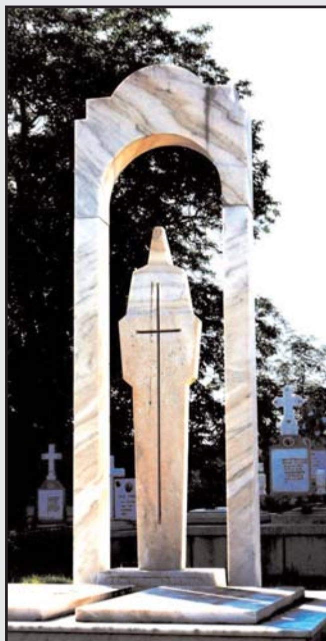
Cu bravul hidalgo de la Mancha am făcut cunoștință pe la începutul obsedantului deceniu al veacului trecut, grație unei ediții prescurtate apărută într-o colecție pentru copii, pe care o salvasem dintr-o ladă în care se afla alături de alte asemenea bucoavne periculoase ideologic, incorecte politic am zice astăzi, care urmau a fi date focului expiator. O furasem pur și simplu, dimpreună cu alte câteva „opere incriminatorii”, fără să mă gândesc la posibile repercusiuni, vrăjit de ilustrațiile care mă introduceau în minunata lume a cavaleriei *sans peur et sans reproche.* Atunci chiar nu-mi dădeam seama de cât de periculos ideologic poate fi donchijotismul. Lucru care mi s-a relevat, însă, cu asupra de măsură, ceva mai târziu, atunci când m-am aplecat cu mai multă aplicație asupra miturilor fondatoare a ceea ce am putea numi spiritualitatea europeană, de luat temeinic în seamă la ceasul în care Europa neguțătorilor și policaștrilor scârțâie binișor pe la încheieturi. Mituri fondatoare dintre care cel puțin unul, Meșterul Manole, s-a zămislit, în dimensiunea sa mitică, aici, la porțile Orientului, unde *pas tout est pris à la légère.* Aici, în acest areal în care până și nasurile subțiri, întoarse cu sastisită distincție de la plebeea duhoare mioritică, își pot regăsi boiereasca lor stare în parfumul izvorât din cățuia unei monastiri în care Omul și Dumnezeu își dau michelangeolesc mâna întru jerfa prin care se întemeiază lumea.

Dar să ne întoarcem la Quijotele nostru, la arhetipul purității existențiale, la acest autist sui-generis, pentru care lumea nu funcționează decât în orizontul imaginarului, arhanghel al onoarei și umil slujitor al feminității și iubirii absolute. Prin deceniul al optulea al aceluiași veac, atunci când practicam quijoteria poetică într-o lume a claustrării, îmi strângeam sonetele într-un ansamblu care se intitula „Viața de fiecare zi a Domnului Quijote”. Titlul ar fi trebuit să fie al întregului volum în care îl inserasem, dar care, din motive lesne de înțeles, a rămas doar al ciclului în cauză, și acesta bine jumulit de cenzura vremii, iar cartea avea să se cheme simbolic *Recurs la singurătate.* Chiar dacă, îmi pregătisem drept motto, plasă de siguranță nefolositoare, înseși vorbele cavalerului „nebun”: „ ...căci îi este îngăduit poetului să scrie împotriva zavistiei și să vorbească de rău despre pizmătareți în versurile lui, și de asemenea și de celelalte păcate, fără să pomenească de nici un ins anumit.” Mai târziu, într-o tabletă despre neprețuitul Rocinante, strecuram alte întâmpinări ale sale, menite a le sta alături: „Află, Sancho, că nimic nu-i mai ușor pentru de-alde ăștia decât să ne facă să părem ceea ce vor ei”, numai că „răul ca și binele n-are cum ține o veșnicie”.

Tot pe la acea vreme, adică prin 1978, interesul major pentru „omul din la Mancha” și starea de quijoterie, mă făcea să notez într-un *Jurnal imposibil* cele de mai jos:

„– Ajungem târziu la înțelepciune. Și aceasta abia atunci când vitalitatea noastră începe să fie pusă sub semnul îndoielii. Înțelepciunea nu e decât trecerea de la e posibil la e imposibil, de la infinitate la limită. Ea presupune legea și legea înseamnă sfârșitul creației. Când Dumnezeu ori natura a stabilit legea, creația a încetat. Ceea ce urmeză e doar seria. Să-l iubim, așadar, pe Don Quijote a cărui sfântă nebunie stă în a sparge zidurile «înțelepciunii»! Fiindcă a fi înțelept nu înseamnă a viețui între zidurile convenientelor, ci a iubi oamenii! Și ce altceva face Don Quijote în «nebunia» lui?

– Să speri, să speri, să speri! Să crezi mereu că se mai poate face ceva. Că Omul nu e pierdut, că libertatea lui există în ciuda tuturor presiunilor și a fricii, că se mai poate regăsi de sub mormanul sfărâmăturilor tuturor miturilor. Don Quijote, iată Christul acestei epoci, singurul posibil. Ca și acesta, el răspunde nevoii umane de absolut și, ca și în cazul acestuia, soluția se plasează în idealitate. Între cer și speranța în speranță, cea de a doua, deși mult mai tragică, este cel puțin omenească, reală și posibilă.

– Așa încât nu mi se pare deloc surprinzător că odată cu moartea lui Alfonso Quijana cel Bun, căci Don Quijote nu moare niciodată, să se fi născut Don Sancho de la Mancha. Și nu există pe lume nebunie mai adâncă decât nebunia simplității convertită la religia iluziei. Intrat în lumea miracolului, pentru Sancho nu mai există întoarcere. Lumea lui este de acum lumea iluziei și speranței nesfârșite, lumea cea fără de moarte, în care unica nebunie e aceea de a nu crede nimic altceva decât ceea ce ochiul minții tale hotărăște că este!”

Fiindcă iată ce spune Don Sancho de la Mancha aflat la căpătâiul lui Alfonso Quijana, acum cel înțelept, vezi bine, cel întors din autismul celest în care îngerise Omul fără știrea acestuia, îmbolnăvindu-l pe Don Sancho cu nevindecabila boală a vederii realului sub coaja nevrednică a realității: „Nu muri, stăpâne, ci ascultă povața mea și mai trăiește încă mulți ani, fiindcă cea mai mare nebunie pe care poate s-o facă un om în viața lui este să se lase să moară așa din senin, fără să fie ucis de nimeni și fără să-i curme viața nicio altă mână decât cea a aleanului. Hai, nu mai fi leneș și scoală-te odată din patul ăsta să mergem la câmp îmbrăcați în păstori, precum ne-am înțeles; poate că după vreun tufiș om da și de domnița Dona Dulcinea, dezlegată de vrăji, și apoi, dacă o s-o vezi, asta o să fie de ajuns ca să te tămăduiești. Și dacă mori cumva de inimă rea că te-ai văzut biruit, aruncă vina pe mine, spunând c-ai fost doborât numai fiindcă l-am strâns eu prost în chingi pe Rocinante; și asta cu atât mai mult cu cât trebuie c-ai văzut prin cărțile cu istorii cavalerești ale luminăției tale că-i un lucru obișnuit să se doboare cavalerii unii pe alții și că cel biruit astăzi poate fi biruitor mâine.” Căci nebunie este să mori fugind de tine însuți, fugind din tărâmul utopiei, în care moartea nu are acces, în realitatea „balizată și banalizată” unde își face de cap doamna cu coasa. Asta îi spune Sancho stăpânului său golit de sine însuși, predându-i, în pragul marii treceri, lecția învățată de la el. Iar dacă cineva s-ar sumeți și încumeta la truda unui alt roman donquijotesc, acela nu ar fi rescrierea *ad litteram* a lui Borges, ci romanul lui Don Sancho de la Mancha.

Don Sancho căruia Quijotele tinereții mele îi adresa o întâie scrisoare, la anul 1970, după cum e notat în josul ultimei ei pagini, scrisoarea unor candide reflecții despre ceea ce avea să se așeze cu mult mai mult miez mai târziu și din care transcriu aici un fragment:

„Mă întreb câteodată, bunul meu Sancho, dacă ți-ai dat seama cât de aproape ai fost de ceea ce cărțile despre regulile cavalerști numesc un poet. Desigur, mintea ta înțeleaptă, socotind între urechile măgarului valoarea loviturilor de ciomag căpătate în slujba nebuniei mele în preapuținii galbeni încredințați ție spre veșnică întrebuințare, te-a ferit de primejdia înțelegerii capcanei în care te atrăgeam. Odată înțeleasă simplitatea vicleniei cu care te ademeneam în niște aventuri care nu te priveau, această posibilă ipostază ar fi dispărut. Pentru că n-ai mai fi crezut. Scepticismul, care hrănește puterea credinței, ar fi fost înlocuit de logica rece a evidenței, acest adevăr fără adâncime care e moartea gândului și mai ales a metaforei, a poeziei. Unica posibilitate de a rămâne poet – chiar fără s-o știi – era îndoiala care se joacă, fără să bagi de seamă, cu închipuirea ta, care te face să nu fii sigur de ceea ce vezi și auzi, întărindu-te mai apoi în credință. Condiția poetului, Sancho, stă între îndoială și credință. Credința în marele adevăr al omenescului și frumuseții, prezent în toate cele, dar imposibil de definit, care transpare în mulțimea întruchipărilor așternute pe pagina albă, semănându-i și fără să-i semene vreodată, sâmburele în care credem.

Poeții mi se par, Sancho, a înțelege cu adevărat lumea. Pentru că o cunosc, o înțeleg cu inima, o simt așa cum este, nu așa cum ar «trebui» să fie, cum ar vrea unii și alții să fie.” De-alde ăștia care nu vor altceva „decât să ne facă să părem ceea ce vor ei”!

În fond, ce practică și ce îi predă în fiece zi Don Quijote bunului Sancho alta decât poetica existenței, viața în idealitatea condiției umane, mereu presupusă, dar niciodată ajunsă? Ce lecție mai pilduitoare și mai primejdioasă ca lecția lui „nu!”. Nu, rostit în fața celor care vor să părem altfel decât suntem, să fim așa cum ar vrea ei. Lecție pe care după legile quijoteriei, Sancho o învață cu rațiunea inimii și mă tem și sper că o va practica cu nesmintita credință cu care și-a urmat învățătorul în ceea ce lumea numește nebunie și care, în fapt, nu e altceva decât iubire de semeni. Quijoteria, sunt convins, este endemică și recidi-vează, spre norocul umanității, ori de câte ori vârsta de fier își reinstituie domnia.

Căci, iată, și la patru secole de la stingerea lui Alfonso Quijana cel Bun, alias Miguel de Cervantes Saavedra, reînviatul Don Qujote ar putea spune iarăși: „Prietene Sancho, află că m-am născut, din voința cerurilor, în vârsta de fier în care trăim, ca să pot reînvia în vremea ei vârsta de aur!”

Trecutul românesc protocronist

Șirul infinit al detractorilor trecutului (și prezentului) românesc este, din păcate, dublat de un altul, la fel de primejdios și acesta, al adulatorilor săi. O variantă a acestei supralicitări a trecutului este adaptarea sa după criterii protocroniste, conform cărora românii nu au avut numai un trecut imaculat, demn de laudă, glorios și înălțător, dar au fost și primii în toate, nu s-au lăsat influențați, nu au trăit în simbioză cu alte popoare, nu s-au amestecat, și-au fost mereu suficienți lor etc.

Pandantul unei astfel de abordări – care nu a putut ignora complet relele, neîmplinirile, eșecurile – este punerea nenorocirilor din trecut și din prezent pe seama altora, a străinilor care ne-au asuprit, care au uneltit permanent contra noastră, care s-au împăunat cu meritele noastre, țesând un fel de complot universal, în urma căruia suntem marginalizați, nedreptățiți, condamnați pe nedrept. De câte ori nu ni s-a întâmplat să fim abordați cu teme precum începuturile istoriei la Dunăre și la Carpați, scrierea de pe Mureș mai veche decât cea sumeriană, neamul traco-dacilor ca fiind cel mai numeros și mai glorios din antichitate până astăzi, postura romanilor de a învăța latinește de la daci, care – doar chiar un fost consilier al papei ar fi afirmat-o! – vorbeau curent limba lui Augustus și a lui Ovidius? Nu mai demult decât în ultimii ani ai regimului comunist ceaușist erau unii care glorificau numele de Dacia, cerând chiar și schimbarea denumirii țării noastre, pe motiv că ar aminti de un popor „cuceritor și agresiv” sau de un episod „imperialist” rușinos.

Roma, care ne dăduse sigiliul etno-lingvistic, era calificată drept „imperialistă”! Tot atunci, eram conduși de „geniul Carpaților” și de „tovarășa” sa, „academician doctor inginer”, plasați amândoi în rând cu voievozii, purtători de victorii fără număr. Teme întregi ale trecutului național și universal erau obturate, ocolite, cosmetizate, falsificate de-a dreptul. Firește, astăzi nu se mai fac astfel de exagerări ideologice sau legate de cultul personalității, dar filonul protocronist, pornit efectiv prin cartea *Dacia preistorică* a lui Nicolae Densușianu, altminteri un istoric autentic și un merituos editor de documente (și nu numai!), nu a fost părăsit niciodată, fiind chiar reactivat în anii din urmă.

→

Homo sapiens

Prezentarea negativă a trecutului, pentru uzul opiniei publice, după 1989

Natural, atunci când abordăm aceste extreme, trebuie să ținem seama de împrejurările concrete ale manifestărilor lor, de atmosfera care le-a generat și impulsionat, de cadrul general continental și mondial, de înserierea lor în contextele de epocă etc. Orice istoric autentic este capabil să explice de ce în epoca mișcărilor de emancipare națională din secolul al XIX-lea era exaltat, în spirit romantic, Evul Mediu sau de ce, în deceniul de regim comunist sovietic, cu trupele armatei roșii printre noi, trecutul românilor era aproape ignorat, în favoarea „internaționalismului proletar", asezonat cu „slava veșnică" (termeni slavi, folosiți anume în locul noțiunii de „glorie eternă", exprimată prin cuvinte latine) a marelui vecin de la răsărit, de ce românii apăreau drept popor slav, și nu latin etc.

Glorificarea și demonizarea trecutului au alternat și, de fapt, au coexistat mereu în cadrul opiniei publice, care nu percepe, de regulă, istoria în funcție de cercetările specialiștilor, ci în raport cu propria sensibilitate, cu propriile dorințe, aspirații, visuri. Regimurile democratice predispun la astfel de receptări variate, la interpretări în chei diferite, la o paletă largă de reconstituiri ale trecutului. Anul 1989 a oferit deopotrivă specialiștilor și opiniei publice românești o ocazie deosebită de corectare a receptării trecutului. Lumea era obosită și saturată de glorii inexistente, de un trecut plin de victorii, de lupta de clasă ca motor al istoriei, de orânduiri social-economice etc. Altminteri, marea majoritate a istoricilor știau care era realitatea trecutului și nu se ghidau în cercetările lor după lozincile partidului comunist. Dar opinia publică era bombardată prin presă, radio, televiziune, prin felurite festivaluri, concursuri, demonstrații etc. cu imagini ale unui trecut adaptat nevoilor ideologiei și propagandei oficiale. La ordinea zilei erau „unitatea, permanența și continuitatea" românilor, „de milenii" întregi; se vorbea de armata română „de la Burebista încoace", de șirul infinit de victorii obținute pe câmpurile de bătălie de către români, de lupta pentru dreptate socială a țăranilor și muncitorilor, de unitatea culturii materiale din „spațiul carpato-danubiano-pontic" până și în Neolitic. Cercetătorii autentici, în institutele Academiei și în universități, în unele muzee și arhive, în bibliotecile documentare, mai ales în centrele culturale din provincie, depărtate de ochiul vigilent al conducerii centrale de partid, procedau adesea cu grijă pentru adevăr și cu precauție, elaborând lucrări de strictă specialitate și de detaliu, de mare acuratețe, în conformitate cu adevărul istoric, atât cât este el omenește posibil (accesibil). Lucrările lor erau însă cunoscute doar de o mână de specialiști, de anumiți intelectuali, nu de mase. Aceste studii, cărți, monografii, culegeri de studii erau publicate în tiraje foarte mici și erau împiedicate să circule, încât poporul se împărtășea în primul rând din produsele propagandei de partid, orchestrate de câțiva falși istorici, deveniți ideologi de serviciu ai regimului. Descătușarea de după 1989 a frânt acest monopol al ideologiei comuniste, zăgazurile au fost rupte, adevărurile au putut fi spuse cu voce tare și scrise în lucrări cu tiraje de masă. Cei interesați au putut vedea repede că glorioasa istorie e românilor era falsă, că românii trăiseră timpuri bune și rele, că munciseră și petrecuseră, că se mândriseră și se lamentaseră, că iubiseră și urâseră, că avuseseră conducători buni, răi sau mediocri, că trăiseră succese și eșecuri, ca toate popoarele.

Paradoxal pentru unii sau normal pentru alții, această abordare corectă a trecutului încercată de istoricii autentici s-a dovedit repede greu de receptat, dezamăgitoare, fadă. Lumea, opinia publică, tinerii nu așteptau să vadă un trecut echilibrat, firesc, cuminte, asa cum este viața, cu bune și cu rele; oamenii, setoși de spectacular, voiau noutăți nemaivăzute și nemaiauzite, dezlegarea unor enigme grozave, voiau vinovați pentru minciunile din „epoca de aur" etc. De aici nu a mai fost decât un pas până la căderea în extrema cealaltă, adică în eroarea prezentării unui trecut complet maculat, josnic, murdar, nedemn. Dar acest lucru nu putea fi făcut pe surse, adică în manieră metodică, științifică, așa cum cere deontologia meseriei de istoric, fiindcă nu există argumente reale pentru o astfel de imagine constant întunecată. De aceea, s-a recurs la panseuri, la eseuri inteligent scrise, ornate cu imagini artistice, la șiruri de meditații asupra trecutului, atractiv prezentate, șocante prin limbaj și prin idei, fruste, agresive, uneori chiar licențioase. Oamenii simpli și chiar intelectualii care nu sunt de meserie – adică nu sunt instruiți să facă studiul trecutului – disting mai greu între fals și adevărat, între lozincă și realitate, între fapt real și fapt inventat atunci când acestea se referă la trecut.

Ca urmare, românii au fost prezentați ca o masă inertă în istorie, incapabilă de realizări, umilită permanent de vecini puternici, fără realizări culturale și fără instituții, aflați la cheremul sorții, precum o substanță gelatinoasă, informă, respingătoare etc. Această variantă de prezentare a fost una brutală, izvorâtă din pana unor noi ideologi, care nu mai erau de partid (comunist), ci de partidă, de grupare, cu interese specifice și cu dorința de îngenunchere totală a poporului nostru. Protagoniștii unor astfel de abordări nu erau istorici de meserie, ci se prezentau drept filosofi, gânditori, analiști, eseiști, oameni de cultură, scriitori etc. În același sens s-a înscris însă și varianta de înfățișare a istoriei românilor prin mijlocirea unor aparenți specialiști, cunoscători ai trecutului, dar porniți să-l arate în cheie inversă decât până atunci. Cum ideologia de partid insistase până la absurd pe obiectivitate și adevăr istoric, pe datoria istoricilor de reconstituire a trecutului „exact așa cum a fost", pe caracterul științific al istoriei, pe rolul fundamental al istoriei pentru educarea tinerei generații, nu a fost deloc greu să se prezinte totul pe dos. În acest spirit, istoria ca realitate și ca discurs despre trecut a ajuns complet relativizată, disprețuită, declarată aproape inutilă și socotită chiar primejdioasă. S-a spus mai întâi că istoricii nu sunt capabili să reconstituie trecutul după criteriul adevărului, că nu pot descoperi trecutul, că ceea ce a fost este pierdut pentru totdeauna. Și atunci ce sunt operele despre trecut, ale istoricilor, dar și ale altor intelectuali nostalgici, care transpun ceea ce a fost în literatură, politică, muzică, film, arte plastice? Nu sunt altceva decât mituri, adică povești sau fantasme, rod al imaginației mai bogate sau mai puțin bogate! Cu alte cuvinte, fiecare spune, scrie sau transpune trecutul cum îi place și cum înțelege s-o facă, fără reguli și bariere și, mai ales, fără să aibă drept scop adevărul... Totuși, libertatea aceasta fără limite, clamată peste tot, trebuia, cel puțin într-o dimensiune a sa, cenzurată drastic, anume trebuia terminat repede cu trecutul românesc, cu ideile sale de forță, cu patria și patriotismul, cu „iubirea de moșie", cântată de poeții „naționaliști", cu unitatea românilor, cu România, mare sau mică, cu Eminescu și Ștefan cel Mare, cu Mihai Viteazul și Alexandru Cuza.

Confiscarea trecutului, prezentului și viitorului

Și astfel, dintr-o trăsătură de condei, ni s-a luat o dimensiune fundamentală a vieții noastre, trecutul! Românii au constatat, cu stupoare la început, că nu mai au trecut, devenit inutil și mincinos, că istoria este fără rost, iar istoricii, niște șarlatani. Dezamăgirea, menită să conducă la atitudini și la comportamente adecvate, era cu atât mai mare, cu cât acești reciclați „toboșari ai vremurilor noi" mai promovau o mare minciună prin omisiune: numai românii apăreau răi și dedați viciului iremediabil, sortiți eșecului și exagerării, iubitori de erori și de mituri; străinii și vecinii – care trecuseră cam prin aceleași experiențe – erau complet ignorați sau arătați drept îngeri, deștepți, echilibrați, buni. Manualele de istorie au fost reformate, după acest gen de reguli noi, depersonalizate, împărțite pe teme generale, bune de studiat astfel și în Anglia sau în Senegal, și în China sau Noua Zeelandă. Operațiunea aceasta a mers mână în mână cu denigrarea și compromiterea limbii și literaturii române și a marilor scriitori. S-a ajuns până acolo încât să se pretindă că nu vom putea intra niciodată în Europa cu Eminescu, că avem obligația să renunțăm la acest balast numit Eminescu! Tema limbii și literaturii române presupune o abordare aparte, dar, în contextul de față, se leagă tot de defăimarea trecutului: limba, literatura, Eminescu, Goga sau Coșbuc erau tot produse expirate ale istoriei, care trebuiau repede aruncate peste bord. După această operațiune de eradicare a trecutului (românesc), românii au constatat, de data aceasta cu durere, că nu mai aveau nici prezent, că aproape toate speranțele lor se spulberaseră, că NATO și Europa nu le ofereau mai nimic din ceea ce crezuseră, că instituțiile țării lor – partide, parlament, guvern, președinție etc. – erau decăzute și corupte, că viața era tot mai aspră. Și astfel, pierzându-și trecutul și prezentul, românii nu au mai avut altă opțiune decât să privească spre viitor, adică spre soarta care-i aștepta pe copiii și pe nepoții lor. Și ce au văzut? În loc de lumină au dat de întuneric și în loc de speranță au găsit dezamăgire. Asistă neputincioși românii la cohortele de tineri care termină studiile medii sau superioare și își iau lumea în cap, spre alte zări. Milioane de români muncesc pentru alții, pe alte meridiane, pentru alte neamuri și pentru alte glorii. Românii par să fi pierdut complet dimensiunea timpului, cu trecutul, prezentul și viitorul, adică sensul vieții, fiindcă de când e lumea viața are aceste trei componente, anume trecut, prezent, viitor. Românii au fost învățați sistematic în ultimii ani să nu mai iubească trecutul și, cum trecutul înseamnă viață, au ajuns să nu mai iubească viața, să se îndoiască de viață. Dintotdeauna, aplecarea onestă spre trecut a însemnat umanism, dragoste de oameni și de umanitate, de neam și de țară, de locul nașterii noastre, a condus la frumusețe sufletească, la generozitate și la încredere, la credința în Dumnezeu. Marii dascăli ai neamului vin din trecut, dar au privirea ațintită spre viitor. Toate acestea par să se fi frânt, printr-o lucrare bine gândită, pusă la punct de minți diabolice, mulțumite acum de dezastrul creat.

La o primă privire, nu ne rămân decât disperarea, lamentările, nimicnicia.

Soluția realistă: instrucția și educația în spiritul valorilor naționale și universale

Și totuși! Istoricii autentici știu că, atât timp cât existăm și credem, nimic nu este pierdut. Nu se poate schimba atitudinea de viață a unui popor în două decenii, și mai ales a unui popor mediteranean, tonic prin natura sa, în ciuda unor aparențe. Un cântec vechi (pe muzică de Ciprian Porumbescu și versuri de Andrei Bârseanu), acceptat, modificat și apoi repudiat de comuniști, spune: „Și-n cartea vesniciei scrie/ Că țări și neamuri vor pieri,/ Dar scumpa noastră Românie/ Etern, etern va înflori!" Desigur, textul pare naiv și ușor egoist (mulți mor, în schimb tu trăiești!), dar este mobilizator. Toate națiunile au astfel de texte, unele chiar șovine, puse pe note în cadrul imnurilor de stat. Românii, ca și alte popoare, au trecut de-a lungul vremii prin perioade mult mai grele și au rezistat: au fost măcinați de războaie sângeroase, de foamete și molime, de cataclisme naturale și umane etc. Faptul că ni s-a furat trecutul, că ni s-a compromis prezentul și ni s-a umbrit viitorul pare, în comparație cu ceea ce a fost și ar putea să fie, un lucru remediabil. Pilonii de susținere a unui popor se pot reface, cu spirit de echilibru, cu înțelepciune și cu încredere. Modalități sunt multe în acest sens, dar nu pot, în acest context, să mă refer decât la școală și, în sens mai larg, la educație și la învățătură. Oricine știe că, peste milenii și secole, școala a fost fundamentul culturii și civilizației oricărui popor. Menirea noastră este să menținem și să construim o educație și o instrucție sănătoase, adecvate exigențelor acestei lumi dinamice, în schimbare. Nu de strategii europene complicate, alcătuite în limbaj criptic, creat parcă anume ca să dezorienteze, avem acum mare nevoie, ci de câteva direcții simple, bune de înțeles și de urmat de către toți cei animați de bunăvoință. Pe de o parte, elevii și studenții sunt acum învățați să nu mai învețe, adică să nu mai memoreze nimic, fiindcă toate ar fi la îndemână, în varii baze de date, ușor de accesat.

→

Homo sapiens

Ca urmare, mulți tineri își pierd treptat o componentă fundamentală a inteligenței, acea componentă numită memorie. Fără date stocate în memoria proprie, nu în cea a calculatorului, ajungem să fim lipsiți de calitatea de a compara, de a cântări lucrurile și de a alege soluțiile optime. Ideea de a învăța metode, și nu cunoștințe, de a acumula *know how,* și nu date, devine primejdioasă de la un timp, prin exagerare, transformându-i pe tineri în roboți, în executanți fideli ai celor cu putere de decizie. Or, acest lucru trebuie eliminat cu orice preț din sistemul nostru de educație: elevii trebuie reîntorși la învățare cu mintea proprie, fie și cu ajutorul repetiției, încât să țină minte, cu mândrie, de la formule matematice până la versuri de Eminescu, Topârceanu și Goethe. Memoria individuală se cuvine apoi corelată cu memoria colectivă. O comunitate care-și pierde memoria sa de grup este vulnerabilă, ajunge la cheremul liderilor mondiali, dornici să chiverniseasă lumea după principiile globalizării forțate. Sunt indivizi foarte serioși – și la noi, și aiurea – care cred că e bine să vorbim cu toții aceeași limbă, să ne îmbrăcăm la fel, să mâncăm aceleași feluri de mâncare, să ne amestecăm cât mai mult, uitându-ne obârșiile, rânduielile, părinții și strămoșii. Or, menirea noastră de dascăli români este să împiedicăm această omogenizare interesată, dirijată și primejdioasă. Cum să iubesc eu lumea ta, lumea altuia, dacă nu știu să iubesc lumea mea, lumea alor mei? Primele valori cultivate în mințile copiilor, începând cu grădinița și cu școala primară, trebuie să fie valorile locului. Ce fel de educație este aceea în care tinerii nu înțeleg de ce suntem noi așezați la Carpați și la Dunăre, de ce jucăm hora și cântăm doina, de ce mergem în luncă, de ce există un baci vrâncean, altul moldovean și altul ungurean sau de ce se cheamă femeile noastre Mioara sau Stanca sau Mândra?!

Valorile universale nu s-au născut din neant, ci din realități locale, regionale, naționale. Nu există artiști universali care să nu exprime lumea lor, a locurilor în care s-au născut și trăit. Homer devine neinteligibil dacă este scos din lumea Greciei arhaice, din lumea mitologiei antice, la fel Dante, în afara secolului al XIV-lea italian, luminat de zorile umanismului, sau Dostoievski, extras din societatea rusă a secolului al XIX-lea, din elita socială și intelectuală ortodoxă și ortodoxistă, purtătoare a mesajului celei de-a treia Rome. De aceea, a scoate din școală disciplinele umaniste și identitare, adică limba și literatura română, istoria românilor, geografia spațiului nostru, etnografia, adică pe acelea care formează și explică specificul național și regional, este ca și cum ai tinde să anihilezi comunitatea din care faci parte. Dar anihilarea comunităților locale, naționale conduce la distrugerea umanității, fiindcă omenirea e formată nu din abstracțiuni, ci din felurite grupuri, comunități, state etc. Iar ideea de a condamna, de a blama națiunile, de a le declara perimate, fiindcă în numele lor s-au comis crime și s-au purtat războaie, este lipsită de sens! S-au produs crime și războaie și în numele iubirii, al familiei, al libertății, al democrației, al credinței religioase, al bisericii și nimeni nu a condamnat pentru asta iubirea în sine, familia, libertatea, democrația, credința sau biserica! Logica aceasta răsturnată este cultivată anume, pentru mințile fragede și nepregătite, ajunse astfel mai ușor de manevrat. Menirea noastră de slujitori ai școlii este să nu ne lăsăm dominați de astfel de idei, clișee interesate, care ne îndepărtează de identitatea noastră spre a ne face mercenari, buni de pus în slujba celui puternic.

Prin urmare, trebuie spus clar că primejdia pentru suflete nu stă în limba și literatura română și nici în cunoașterea istoriei noastre. Dimpotrivă! Știindu-ne și înțelegându-ne cum se cuvine pe noi înșine, vom fi mult mai deschiși cu alții, mai generoși și mai buni. O societate sănătoasă îi face pe cei mai buni absolvenți ai ei dascăli, pentru că nu-și permite să lase formarea tinerei generații pe mâna mediocrilor. Din profesori mediocri vor ieși absolvenți mediocri! Vom ajunge astfel să nu mai știm ce este „prichiciul vetrei cel humuit", să nu ne mai înfiorăm citind ori ascultând *Sara pe deal,* să nu mai înțelegem felul cum plopii, „în umedul amurg, doinesc eterna jale" sau de ce a ajuns „frumoasa Bucovină" să se îmbrace în doliu. Un străin, pe la 1400, spunea că românii mai trăiesc aici, la cununa Carpaților, ca urmași ai romanilor, după atâtea secole de valuri barbare, fiindcă au înțeles să-și apere mai mult limba decât viața, iar un român, pe la 1900, închina un fel de rugăciune limbii noastre, „limba vechilor cazanii". Un alt român, pe la 1800, numea patrie toată acea întindere de loc pe care se vorbea românește, iar un altul, în secolul al XX-lea, susținea că limba română era patria sa... Oare aceștia toți să fie primejdioși și să ne facă rău? Oare din pricina lor să nu ne putem noi integra bine în Europa? Sunt unii care susțin acest lucru, dar menirea noastră de dascăli și de intelectuali români este să nu-i credem, să nu-i susținem, să-i arătăm cu degetul, să-i veștejim. Ce poate fi mai frumos decât zestrea colectivă a unui popor, a unei națiuni, decât felul de a vorbi și scrie, de a ne cinsti strămoșii, de a ne purta costumele, de a ne cinsti la petreceri, de a ne jeli morții, de a trece prin lume în felul nostru?!

Primind și înțelegând toate acestea, vom deveni mai buni, mai frumoși și mai senini, mai demni și mai curați, acceptându-ne statutul și bucurându-ne de el. Nu este tragic ceea ce ni se întâmplă, dar nu este nici bine. Vă spuneam că avem tendința cu toții să considerăm trecutul de aur și prezentul decăzut. Dar atitudinea unora de a se rușina de numele de român, de a-și da altă identitate etnică, dezorientați și înstrăinați, lipsa de încredere în instituții și în societate, impulsul de a pleca departe spre a munci mai spornic etc. sunt destule semnale de alarmă. Se cuvine să ne reconstruim încrederea în sine, printr-o educație adecvată cu realitățile prezente și trecute, cu gândul la viitor. Tendința de a ne lamenta, de a ne autoflagela, de a ne autocritica la infinit nu conduce decât la fatalism, la cultivarea ideii primejdioase și false că nu am fost în stare de nimic bun și că nu vom fi nici în viitor. Or, noi suntem un popor viguros. Ne-am format și am viețuit și supraviețuit greu, împărțiți în două principate modeste și în varii provincii ocupate de străini. Marile puteri din regiune au mușcat mereu din acest neam, risipindu-l în cele patru vânturi. Dar am reușit să ne concentrăm energiile și, între 1848/1859 și 1918, ne-am construit o țară frumoasă și rotundă, în care s-au descătușat toate energiile naționale. Transilvania, aflată sub străini aproape un mileniu, a răspuns prompt apelului național, cu marea ei majoritate românească, menită să-i decidă pentru vecie soarta, după ce generații întregi de tineri au fost învățați de părinți, de preoți și de învățători că „soarele, pentru toți românii, la București răsare". Bucovina, cu gropnițele domnești sfinte și cu vechile capitale ale Țării Moldovei, s-a alăturat îndată Țării celei mari, fără nicio condiție. Iar Basarabia, a cărei înstrăinare de un secol a contat cât un mileniu de singurătate și de jale, a întregit, la 1918, Regatul României, în pofida tuturor piedicilor. Imperii și regate orgolioase, cu istorie multiseculară, s-au frânt în jurul nostru, dar noi, cu o națiune reînviată, ne-am afirmat atunci în lume. Era de așteptat ca mulți dintre cei mari și dintre vecini să nu fie fericiți în atare situație, să critice și să amenințe, să caute motive de conflicte, să dezbine ca să distrugă edificiul nostru național.

Nici România de după Al Doilea Război Mondial nu a fost, cu toate umilirile și mutilările teritoriale și morale, mult mai prejos. Anul 1940 părea să ne arunce în bezna deznădejdii, să ne destrame și să ne șteargă până și amintirea. Și totuși! Avem azi cel mai întins și mai populat stat din sud-estul Europei, cam de suprafața Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, stat care așteaptă să fie bine chivernisit, de noi, firește, nu de alții. Suntem deschiși spre lume, îi primim cu drag pe străini și ne ducem mulți dintre noi spre alte zări. Nu suntem nici germani și nici francezi, dar suntem noi înșine, cu bune și cu rele. Ce mai putem aștepta de la soartă, decât înțelepciunea de a gospodări cum se cade ceea ce avem, cu munții, dealurile și câmpiile, cu râurile, Marea și cu Dunărea? Nici faptul că plecăm prin lume nu este rău în sine. Toate popoarele viguroase au făcut-o și nu au fost bine privite la început. De aceea, nu trebuie să ne lăsăm prostiți de aceia care seamănă vânt și care vor să ne vadă instrumente fidele în mâinile unor factori interesați.

Avem datoria nu să ne lăudăm, deși uneori și lauda face bine, ci să ne purtăm numai după rangul și rolul nostru în această parte de lume. Iar fruntea se cuvine s-o ținem sus, fiindcă nu am furat nimic nimănui, ci ne-am căznit pentru fiecare palmă de pământ, pentru fiecare arbore, pentru râuri și păduri, pentru Dunăre și Mare. Acestea toate nu trebuie uitate, fiindcă educația, în orice țară care se respectă, este menită să mobilizeze prin exemple demne de urmat, să facă apel la gloria trecută, să insufle încredere în viitor. Vom ajunge astfel să cântăm și noi, românii, *Oda bucuriei,* cu demnitate, în calitate de europeni, dar de europeni care-și iubesc „gura lor de rai" și „piciorul de plai", fiindcă mai simt „mândra glăsuire a pădurii de argint", mai înțeleg mesajul „plopilor fără soț" sau al „privighetorii" care cântă când „liliacul e-nflorit" și mai aud cum „bat în geamuri razele de lună". Câtă vreme mai avem toate acestea, nimic nu este pierdut! Să ne bucurăm, așadar!, cum spune imnul studenților de pretutindeni, acompaniat de *Oda bucuriei*, dar și de *Trei culori.* Iar dacă tristețile noastre ancestrale ne vor copleși din când în când, vom cânta câte-o doină și vom bea, așa cum am făcut-o mereu, câte-o ulcică de vin de Nicorești, de Târnave ori de Cricova, alungând amarul și luând-o de la capăt, după cum e datul firii...

(Reluare din volumul *Transilvania, starea noastră de veghe,* Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.)

Lacrima Anei

Ștefan Radof (n. 1 decembrie 1934, comuna Buftea, județul Ilfov – d. 28 martie 2012, București) a fost actor, scenarist și autor al mai multor volume de versuri. A urmat Colegiul Național „Sf. Sava", a absolvit în 1964 Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" București. Actor la Teatrul „C.I. Nottara" din București, conferențiar din 1990 la Academia de Teatru și Film. Membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1992. Autor a șase volume de versuri: *Casca de foc* (1972), *Iris* (1976), *Statui în iarbă* (1983), *Șoimul în iarnă* (1994), *Efectul de seră* (2002), *Balade, Doamnelor, balade* (2008), și al mai multor scenarii de teatru TV. În decembrie 2004 a primit Ordinul Național Steaua României în grad de Cavaler.

Poemul alăturat este reluat din volumul *Șoimul în iarnă,* Editura Eminescu, București, 1994.

Fecioara zidită

La gurile Dunării-n jos
Mai țese plângând
Zidita fecioară.
Din coapsele-i sterpe
Iedera crește.
Iarna ce țese,
Vara-i destramă,
În tihna zidirii
O auzim cum suspină

Și poarta nu duce decât:
Jumătate-n beznă,
Jumătate-n lumină,
Către alt zid.
De din gând ne rugăm,
Către alt zid ne rugăm,
Pentru zidit-nezidita.
Dar nu se mai poate ieși
De din gând în afară.

Homo sapiens

OMO sau critica logicii hibride

Radu PINTEA

Microbiologii îl numesc *Toxocara canii.* E un parazit care se dezvoltă în intestinele câinilor, unde își trăiește toate fazele de evoluție ale speciei și tipului său. Ajuns însă, din întâmplare, în intestinul omului, prin pulberea purtată de vânt de la excrementele de câine uscate, acest parazit nu izbutește totuși să-și parcurgă tot ciclul și rămâne într-o fază intermediară *nedezvoltată complet* și denumită ca atare. Așa incompletă cum se nimerește, pseudolarva tot e în stare să provoace în pseudogazda sa umană un mare rău, mai precis, în ficat, unde se fixează cu predilecție după ce navighează prin sânge.

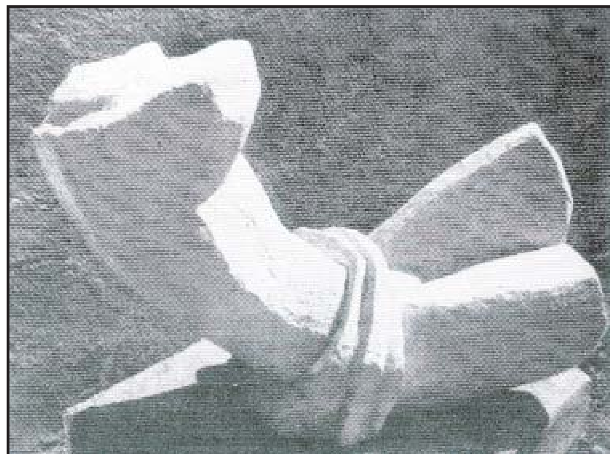
În încercarea de a reprezenta un model ușor de înțeles, rolul amestecului om-mașină-om (OMO) în deciziile pe care acesta le ia în fiecare clipă poate oferi ca o tentantă ispită această asemănare a produselor nanotehnologice cu larva incompletă a *Toxocarei canii;* aceasta din urmă nefiind nici o mașinărie biologică perfectă, dar nici un produs nonviu complet inert! Mai ales când e vorba de luarea deciziilor în zona gri, de confluență a variabilelor al căror joc înșelător veșnic pendulând între redundanță și relevanță este prezent și în plină dinamică, zonă care merită un studiu extrem de aprofundat. În adevăr, ar trebui ca de acum să existe ceva care să facă lucrarea unor anticorpi în stare de a-l proteja pe om de riscul luării unor decizii chiar de către el de natură a-l situa în poziție inferioară, de obediență față de mașină. Deoarece credem că riscul de „mașinizare" a omului este prezent și la cote foarte mari în momentul de față și crește alarmant în fiecare zi, ne facem datoria de a exemplifica prin cazuri întâmplate în realitate avertizarea asupra acceleratei obsolescențe a elementelor non-vii în (scurt)circuitul decizional al „trestiei gânditoare".

Un bun exemplu de efect al unei decizii hibride om-mașină-om există în istoriografia ultimelor trei decenii. S-a întâmplat în 1988. Pe când patrula în Golful Persic, într-o zonă de conflict, crucișătorul american *USS Vincennes* a tras deliberat într-un avion de pasageri iranian, confundându-l cu un „avion de vânătoare". Ancheta l-a găsit până la urmă vinovat pe comandant, pentru că el a dat ordinul de atac în urma căruia au murit 293 de oameni absolut inocenți, în baza a ceea ce un psihiatru a etichetat pentru literatura de specialitate drept „sindromul misiunii îndeplinite."

Din punct de vedere clinic, diagnosticul părea să sune corect. Adevăratul asasin, însă, despre care nimeni n-a vorbit până azi, era deghizat sub o cu totul altă natură: decizia fusese luată de combinația irațională dintre om și mașinile sale, de om sub presiunea unor factori străini de natura omului, dar legitimați în prealabil de către acesta în a juca rol de catalizator autorizat tocmai pentru luarea unor astfel de decizii în exact astfel de momente de criză, prin reducerea – zicea teoria – riscului de influență emoțională a omului, care ar putea greși. O culme a ridicolului: căpitanul crucișătorului susținea (pe bună dreptate) că a somat avionul identificat ca inamic de propria sa aparatură „să evite apropierea", transmițând avertismentul de mai multe ori, dar fără să primească niciun răspuns de la țintă; și nici nu avea cum, deoarece navele militare operează pe alte frecvențe decât cele civile. Atitudinea „țintei" i s-a părut arogantă comandantului crucișătorului și, cu toate că, după cum ancheta avea să arate ulterior, avionul era unul de pasageri și nu unul militar, și că *nu se apropia* amenințător de poziția navei pe un *vector descendent* (cum susținuseră cei de la bordul navei americane), ci *se îndepărta* pe o traiectorie *ascendentă,* într-un final acesta a dispus tragerea a două rachete către „intrus".

Or tocmai în această axiomă de proiectare a simbiozei dintre factorul uman și aparatele sale de detecție stă marea eroare comisă cu mult înainte de construirea chiar a lui *USS Vincennes,* eroare soldată până la urmă cu o adevărată crimă asupra umanității.

Un alt exemplu de decizie OMO (om-mașină-om) cu consecințe, la fel ca în primul exemplu, subliniez, *imediat* catastrofale: sâmbătă, 6 iulie 2013, avionul Boeing 777 cu 307 oameni la bord, denumit Zborul Asiana 214, dinspre Seul, Coreea de Sud, a aterizat „cam forțat" pe pista aeroportului din San Francisco, rezultând decesul a trei persoane, rănirea a 187 și distrugerea totală a avionului. Ancheta a ajuns la concluzia că nicio cauză pur tehnică sau de mediu nu avusese un rol cheie în această catastrofă aeriană. Căpitanul Lee Jung Min avea o experiență de 12.387 de ore de zbor și, precaut, deoarece cunoștea caracteristica agresivă de abordare a aterizării specifice acestui aeroport, s-a hotărât să configureze manual o altitudine de prag limită de la care putea să abandoneze aterizarea dacă parametrii i s-ar fi părut la un moment dat prea agresivi pentru o aterizare sigură. Numai că, făcând acest lucru pe panta abruptă de coborâre, controlată în totalitate de pilotul automat, el *decuplase* activitatea acestuia, inclusiv controlul motoarelor, care s-au oprit, prin logica rutinei de aterizare după care aterizase de atâtea ori fără probleme. Și-a dat seama la un moment dat de faptul că avionul era prea jos și venea prea tare, a preluat manșa, încercând disperat să preia controlul de la pilotul automat și să cabreze, dar unghiul fiind prea mare, partea din spate a avionului a lovit puternic pista și fuzelajul s-a rupt în două.

La interviul dat anchetatorilor, care tot încercau fără succes să afle adevărata cauză a accidentului, pilotul coreean a declarat la un moment dat că de-a lungul celor 12.387 de ore de zbor, nu aterizase niciodată *manual!*

Acest „niciodată manual", strecurat tocmai în manualele de instruire a profesionistului pentru misiuni *reale* și nu doar în ghidul amatorului entuziast de simulatoare de zbor care „decolează" și „aterizează" doar pe ecranul laptopului său, este ucigașul ascuns în toți hibrizii om-mașină ale căror decizii combinate ar fi trebuit, teoretic, să fie cele optime. Deci pilotul, prin însuși programul de instruire, trebuia să se bazeze exclusiv pe deciziile pilotului automat, luate ca literă de Evanghelie. Dacă acesta devenea indisponibil pentru oricât de scurtă vreme într-o porțiune critică a zborului – cum este cazul aterizărilor în general și al aterizării zborului Asiana 214 în particular – el „se pierdea" și pe moment nu mai știa ce să facă. Nu numai obișnuit, dar de-a dreptul condiționat să fie și să acționeze ca secund al automatelor, atunci când acestea se defectau, el nu mai era în stare să preia situația și să o rezolve, pentru că aptitudinile sale au fost *decalibrate* prin îndelungată nefolosire într-o la fel de îndelungată și frustrantă stare de așteptare – o stare *hibridă* de așteptare, care, și ea, ca și avioanele, este aeropurtată în zona gri unde în momente grele este aproape imposibil de hotărât dacă e mai bine să-ți asculți instinctele primare sau să te bazezi orbește pe abilitățile infailibile ale automaticii și să pui soarta ta, a echipajului și a atâtor pasageri în stabilitatea și predictibilitatea rutinelor sale logice.

Or tocmai această zonă gri de luare a deciziilor este cel mai mare și adevăratul obstacol peste care mintea de pionier și cuceritor a omului nu cred că va putea vreodată trece în întregime.

Se mai pot da o mulțime de exemple de amestec a entităților neumane în treburile omului, din care acesta din urmă iese în pierdere prin efect *imediat.*

Nu se poate, din păcate, anticipa alura sau anvergura unor asemenea primejdii în perspectiva lor viitoare la care vor expune omenirea.

Un adept al viitorului sintetic al omenirii mi-ar putea reproșa faptul că, dacă n-ar fi existat asistența automată a zborului, ar fi avut loc mult mai multe accidente aviatice soldate cu mult mai multe vieți omenești pierdute decât cele în care piloții au fost „asistați" de neadormitele lor sosii digitale.

Credem că acest lucru nu se poate rezonabil prezuma, deoarece în asemenea cazuri de „avionică bine temperată", piloții și-ar fi păstrat nu numai rolul de „concertmaestru" sus în aer, dar și permanent ascuțit instinctul de „înălțare a zmeului" și de evitare a pericolelor de care aparaturile asistente i-au „dezvățat", știrbindu-le acuitatea percepției, transformându-i într-un fel de pasageri de categoria Business++. Transmis prin moștenire și tradiție, acest dar de a „zbura avionul" și de a avea „simțul c_rului" cum spun între ei piloții de elicopter, ar fi fost suficient de mare și de bun pentru a oferi gradul de siguranță rezonabil uman, având în vedere riscurile inerente unei astfel de aventuri în regatul păsărilor pe care toți entuziaștii lui Dedal trebuie să și le asume, de fapt, implicit, atunci când de bună voie bagă mâna în buzunar să plătească pentru a pune piciorul într-un avion.

Lungirea la fel de alarmantă a timpului petrecut *online* este un alt simptom premergător unei masive „alunecări de teren" în ce privește mecanismul intim de luare a deciziilor.

Acesta este un moment de importanță crucială, pentru că în acest moment caracterul de bază al deciziei, fundamentul ei filosofic va purta atributele acelei componente a cărei pondere a fost precumpănitoare la momentul luării deciziei. Este limpede că odată validat temeiul, restul vor fi doar corolare, iar acestea vor purta impregnată amprenta umană sau *non*-umană. Orice om ar trebui să aibă de la natură senzorul capabil să-i asigure un astfel de discernământ. Dar mai cu seamă acesta se cere a se afla în dotarea marilor dregători cu pretenții de a croi maselor drumuri sau căi de progres și bunăstare.

Azi locuințele s-au dus la confortul standard și nivelul de elevație maxim permis de gravitație, rezistența materialelor și costuri, automobilele au devenit tot mai profilate ca să întâmpine o rezistență minimă la frecarea cu aerul și au atins limita maximă a vitezei permise în deplasările terestre. O generație nouă, aeropurtată, e mai dispusă să se lase dusă în urmărirea reală a unor mode și modele virtuale decât să clădească ceva în jurul unor rădăcini de care pare tot mai puțin conștientă.

Împins de curiozitate și ajutat de tehnologie, e practic foarte ușor să devii aeropurtat azi, când globul întreg s-a racordat prin toate prizele posibile la rețeaua mondială și e dispus să trăiască în virtual cu o ardență fără egal în istorie, în detrimentul părții reale, în sens substanțial, a lumii.

Dar nu ar fi corect să discriminăm. Nu doar generația tânără are azi un profund caracter *aeropurtat,* ci și părinții lor, care deja abia dacă mai pot ține pasul cu tehnologia de cuplare la internet, oricât ar fi ea de prietenoasă. Monopolul pretins de ea este tot mai sever, tot mai nemilos, tot mai sumbru, tot mai gelos pe vechile metode, pe vechea școală, pe vechile valori care dintr-odată nu mai par să se „aplice". Goana exagerată după sincronizare, după actualizare, apetența fără de saț după totalitate și chiar crearea reflexului mașinal, total greșit, de a reacționa *ca și cum* așteptarea ar fi îndreptățită și s-ar îndeplini, *totalitate* a informației în cazul nostru, setea de tehnologie cu orice preț au împins lucrurile spre stridențe specifice ale mecanismelor *mecanice* de care azi ne lovim practic la tot pasul. Vorbim de linia de demarcație care separă lucrurile de mediul în care acestea există și se fac manifeste. După cum, urmând modelul angrenajului dințat, linia de demarcație este o evolventă, o curbă riguroasă pe o suprafață lustruită de oțel dur care permite alunecarea reciprocă a suprafețelor juxtapuse și deci a roților conjugate pentru a-și transmite lin cinematica și dinamica celeilalte reprezentări a lucrurilor senzoriale, spre pildă, muchia sapei față de pământul în care se înfige, a pielii față de aer, a membranei celulare față de lichidul coloidal în care viețuiește celula respectivă.

→

Mitteleuropa – călătoria noastră inițiatică

Dragoș VAIDA, Constanța VAIDA HALIȚĂ

La începuturile informaticii la noi, la Institutul de Fizică Atomică (Laboratorul de mașini electronice de calcul), calculatoarele pe care noi le realizam, din seria CIFA, necesitau destul de des reparații. Rezolvarea problemelor se lungea și uneori calculele trebuiau reluate. Ca să ne destindem, imaginam reflecții hazlii, unele pentru expunerile pe care eram invitați să le facem. Așa s-a născut ideea de a spune că tehnica de calcul se bazează pe sistemul binar (așa și era), calculele fiind efectuate cu numere scrise în sistemul de numerație cu baza 2, adică folosind doar cifrele 0 sau 1. Spuneam atunci că, simplificând, se lucrează cu două butoane, 0 și 1: când apăsai pe 0 nu se întâmpla nimic, iar când apăsai pe 1, se ștergea totul și procesul se relua de la început…

Așadar, în timp ce lucram, într-o stare de suspendare a principiului determinist (nedeterminism, frumos, dar numai la conferințe sau elaborări științifice, nu în viață!), cu o înclinație către un pesimism de inspirație informatică, ne-am gândit că impresiile privind cele văzute sau citite s-ar sintetiza tot cu invocarea sistemului binar. Societatea de consum – consumând, dar mai ales, consumându-ne – se manifestă în două direcții divergente. Pe de o parte, se menține prin consum. Sunt inventate noi produse și sunt scoase în față inimaginabile necesități. (Avem din ce în ce mai puține exemple de lucruri făcute pentru că sunt plăcute individului, sau pentru că prin ele cultura, morala, spiritualitatea, câștigă. Ieri am căutat din nou un ceas deșteptător. Ni s-a oferit un ceas care avea ceva în plus, un fel de fereastră. Suspicioși, ca orice om în capitalism, am întrebat ce scop are gaura. Oricât veți încerca, nu cred că veți putea ghici răspunsul: era un mecanism pentru tăiat hârtii! Un produs pentru a stimula consumul, pentru a „crea" locuri de muncă, pentru a aduce profit etc. Așa că principiul „fă ce-ți place" intră în conflict, implicit sau nu, cu principiul „fă ce-ți aduce profit". Și noi vedem cine biruie.)

În fiecare săptămână, un Black Friday pare necesar, un moment în care clienții năvălesc cu sacoșe și bani/carduri pentru a cumpăra. Pustietatea rafturilor goale, cu ambalaje deșirate pe jos nu constituie o imagine de coșmar a capitalistului, ci visul său de aur. Pe de altă parte, însă, sistemul nu poate rezista, în procesul autodevorator pe care el însuși îl generează numit *competiție*, decât dacă activează, din când în când, o politică de austeritate, contraproductivă în raport cu dezvoltarea. Sistemul auster(izat) restrânge personalul, acumulează pentru sine resursele financiare, deci se îndreaptă spre limitarea consumului care de fapt îl menține în viață. Economiștii de peste tot sunt aproape unanimi în a recunoaște concentrarea din ce în ce mai mare a bogăției, în din ce în ce mai puține mâini, și pauperizarea, de cealaltă parte, a prezumtivilor clienți cumpărători. Lăcomia nu este un viciu, este starea naturală a sistemului care nu mai are încotro și-și consumă zilnic propriul *bailout.* Din când în când, pentru a câștiga voturi, apare câte un nou proroc care susține, previzibil, o fantomatică clasă de mijloc, din ce în ce mai rărită.

Descrierea dată este simplificatoare, situațiile reale te împing, fără să vrei, către exagerări retorice, se rezistă cu greu tentațiilor către melodramă. De aceea, pentru moment, mai bine limităm și amânăm teoretizările și, până la noi ordine, ne mulțumim cu crâmpeie de descrieri, cu povestirea celor câte ceva din cele văzute, într-o călătorie. Să încercăm însă, acum și mai târziu, să ajungem la reprezentări mai clare, pe drumul pe care semnatarii îl parcurg și ei, neaflându-se în poziția privilegiată a unui arbitru din afara jocului, ci în aceea mai modestă a unor împreună trăitori.

Ne-am întors dintr-o călătorie de mai puțin de o săptămână, în Europa Centrală. Impresiile noastre vin dintr-o călătorie „on the continent". Cu acest termen se exprima o distinsă doamnă în vârstă, englezoaică, prietenă cu familia lui Sir Winston Churchill, cimotie cu Ducii de Marlborough (ne vorbeam dimineața devreme, în franceză, la *an early coffee* pe care o aducea, tare, multă, nu americană!). Termenul parcă face mai bine înțeles Brexit-ul, amânat spre finele lui 2019, într-adevăr, Marea Britanie neavând nici prieteni și nici aliați permanenți, ci numai interese (Palmerston, sec. XIX).

Am vizitat locuri pe care le mai văzusem, în diferite stadii ale existenței, ale lor și ale noastre, ultima dată chiar anul trecut. Am umblat pe străzi pe care probabil le vom revedea, văzutul, revăzutul, uneori chiar și nevăzutul, fiind părți ale farmecului unui voiaj.

Ne-am plimbat pe o stradă arhicunoscută, cu o intensă activitate comercială. Ni s-a părut că toată lumea trăiește o febră a renovării, toată lumea aruncă ceva. Diverse vitrine nu mai arătau nimic, firmele de acolo se mutaseră, dacă mai subzistau, sau dăduseră faliment, spațiul fusese revândut. O firmă cu lampadare de cristal dispăruse, ba chiar și o farmacie bună. O firmă mare de asigurări iese din peisaj și tot spațiul este în renovare, un spațiu mare care nu prea a avut multe de oferit, pentru poziția ocupată – pentru noi, totuși de folos, pentru mâncarea italienească fără pretenții.

Am regăsit un mic restaurant care ne-a oferit, nouă și colegilor amfitrioni, musaca și un Uzo de nu ne mai simțeam picioarele – cine poate ști al cui era birtul, vrednic de acest nume, proprietatea devenind, în societatea noastră de consum, anonimă, precum misteriosul venit lunar ținut la secret, *sub pecetea tainei* (vezi numele fermecătorului roman polițist al lui Mateiu Caragiale). În diverse locuri revizitate, serviciul s-a deteriorat, se așteapta comanda ca la noi în România, personalul s-a restrâns, este mai puțin calificat și se pare nici prea interesat.

Globalizarea induce o dizolvare a identității și o ocultare a acesteia de care unii profită. În urmă cu 15 ani, Joseph E. Stiglitz, laureat al Premiului Nobel pentru Economie și profesor la Columbia University, a scris o carte intitulată *Globalizarea și nemulțumirile ei,* în care s-a ocupat de opoziția în creștere, în lumea în curs de dezvoltare, față de globalizare. Nu este însă ușor să li se explice oamenilor ce s-a întâmplat, deoarece, la început, li s-a promis că prin globalizare se va ajunge la accentuarea bunăstării. La noi, s-a spus că de federalizare „nu putem scăpa". Dar, apropo, ce se va fi întâmplat cu acel împrumut de 20 de miliarde euro pe care l-am făcut, nu pentru că era necesar, ci așa, ca „centură de siguranță", frumoasă metaforă.

Am văzut că nici băncile nu mai sunt ceea ce fuseseră nu demult. Unele bănci au dispărut pe nesimțite, altora le-au rămas numele, asociate însă cu altceva. A rămas o clădire impunătoare, un mausoleu, fără un Lenin înăuntru. Firma de pe clădire eventual amintește de vechea destinație, dar adaugă noua destinație, exemplu Poșta. În dosul unor coloane, stau la laptop *girls*-uri care n-au niciun chef să te întrebe de viață. Poți chiar să te rătăcești prin ceea ce altădată era „sediul". Imaginea ca un centru de calcul este un fel de minister, o clădire impunătoare – chiar și conceptul de centru de calcul pare să fie în curs de dispariție. Ca în celebra formulă a lui Pascal despre Dumnezeu, informatica este pretutindeni și nicăieri anume. Noțiunea de analist de sisteme tinde și ea să dispară. Se lucrează pe cazuri particulare, prea puțin documentate și explicate.

Popularea locurilor de muncă cu tineri este ca trecerea Dunării de către Traian, un pas absolut necesar, în același timp, scump plătit. Să te înțelegi cu o duducă la recepție, treabă grea. Am întrebat-o de un local unde să se poată dansa, cu muzică din anii '60. Mi-a spus că o să dea telefoane, dar că ea crede că Johnny ar fi murit! În schimb, poate sta în picioare o zi întreagă vorbind la telefon, poate să socialize mai mult decât noi doi la un loc. Capitaliștii, oameni deștepți, au cărți care miros frumos, nu ca vestitele *Sovetskaia Kniga*, cu un clei al cărui miros îți tăia entuziasmul. Au haine cu culori frumoase, reviste din care afli multe, inclusiv cât de variată și de interesantă este prostia, magazine gen Meinl la care ne-am aprovizionat cu biscuiți și cafea, pentru toată familia pentru multe luni. Refrenul „să apucăm acum că pe urmă nu se știe" ne urmărește.

Ceva mai încolo, vedem că se asamblează o foarte cuprinzătoare retrospectivă Gustav Klimt (1862–1918). Găsim semnale palide, rămase din epoca „artei de a trăi elegant", pentru noi cei în vârstă, însoțite de o părere de rău privind o lume de care am aflat din povestiri și din care începusem și noi să facem parte. Criza geopolitică în care suntem antrenați acum, alături de vecinii noștri, ne face să retrăim dilema alegerii între o solidaritate impusă artificial și dorința, adesea oarbă și autodistructivă, de a ne păstra identitatea, nu odată împotriva unui mers al istoriei sau împotriva voinței unora. Aerul acelor timpuri trecute reînvie colorat și strălucitor în opera lui Klimt, cu melancolia lui.

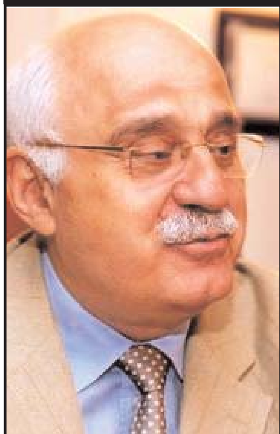
Întorși acasă, dăm de numărul din august al revistei *Le Point* cu o tematică importantă, provocatoare, care ne captează: „Cum dispar civilizațiile". De fapt, întrebarea nu ne surprinde, este ceea ce ne-am întrebat și noi, nu o dată, în călătorie. Ne rămâne să ne mai gândim la Europa, cât am văzut-o. Ni s-a întărit ideea că Europa are un specific cultural, religios și o vocație puternică în materie de civilizație, specific mai puțin înțeles prin alte locuri și uneori nu prea bine înțeles nici la noi. Suntem o familie de state care avem în comun o cultură creștină. Aceasta fără a mai vorbi de Europa de mijloc sau din răsărit, asupra căreia învățământul din multe locuri nu se prea oprește. Nu se ține seama că în părțile noastre a existat cea mai vie repudiere a comunismului, care însă poate reveni prin vlăstarele lui. Prin acele locuri, *Mitteleuropa* a fost și a rămas o rudă săracă de care se știe prea puțin, cu care nici acum unii nu sunt familiarizați.

În esență, „angrenajul" social nu poate fi contondent ca în cel puțin unul dintre cazurile exemplificate mai sus, ci el este mai degrabă moale, sau vag, sub forma unui câmp de posibilități, nu aidoma unei linii fizice tăioase, ca în cazul extrem al angrenajelor dințate. Or tocmai spre un astfel de model de interacțiune cu *intoleranță* pare a aluneca jocul social actual în ansamblul său. Este doar una dintre consecințele mineralizării omului în dorul său (nesănătos) de reîntoarcere la sintezele pure ale cristalelor din natură printr-o apostazie a propriului regn.

Cu sau fără automate, omul va zbura, indiferent cât de riscant ar fi. Ține de natura lui să exploreze tot ceea ce cade la un moment dat pradă capriciilor sale de suveran al propriului său regat, al propriilor sale jucării, al propriilor sale așteptări, mărturisite sau nu, copilăroase sau nu, întemeiate sau nu, reale sau virtuale, substanțiale sau utopice. Acomodarea cu tot acest neastâmpăr al său devine însă tot mai grea, aglomerația din jurul lui tot mai ostilă. *Lui însuși.*

Istoria de lângă noi

O reabilitare necesară
Constituția din 1866, simplă copie sau soluție optimă?

Mircea DUȚU

În conferința sa *Istoricul Constituției Românești*, care deschidea seria celor 23 de prelegeri publice organizate de Institutul Social Român (în 1922-1923), publicate în volumul *Noua Constituție a României* (1923), prin primul punct al cuprinsului rezumativ, „La noi a existat o dezvoltare constituțională ignorată de Constituția de la 1866”, marele istoric Nicolae Iorga impunea definitiv o anatemă nedreaptă asupra primei noastre legi fundamentale. Într-adevăr, Constituției adoptate la 29 iunie 1866 – act de la care s-au împlinit recent 150 de ani – i s-a imputat că a „fost izvorâtă dintr-o simplă operă de traducere a unei Constituții apusene; ea n-are absolut niciun fel de legătură cu trecutul nostru propriu și nu reprezintă nicio elaborațiune particulară nouă... o haină împrumutată străinătății, fără a se fi luat măsura corpului nostru, am primit-o așa cum ni s-a trimis, făcută altfel de un excelent croitor, dar deprins să fabrice haine pentru alte corpuri, și am trăit cu corpul nostru deoparte și cu haina străină fâlfâind deasupra lui, fără niciun efect aproape asupra vieții noastre politice decât acela de a introduce o ipocrizie mai mult”. Pe lângă atari expresive, dar severe, caracterizări, savantul istoric găsea, printre cauzele acestei situații, și elaborarea proiectului primei noastre constituții „fără participarea factorului politic care era Kogălniceanu, singurul în legătură cu dezvoltarea noastră constituțională din trecut”.

Nici judecata juriștilor, exprimată în același volum sau ulterior, nu era mai blândă. Cu toate acestea, ea a fost exprimată în termeni mai echilibrați, demonstrând efortul de a înțelege contextul concret și specificul realizării unui atare act: „Redactată în grabă înspre a putea face față evenimentelor neașteptate ce surveniseră..., Constituția de la 1866 înfățișează, cu mici și neînsemnate modificări, nu numai toate principiile Constituției belgiene, dar, de cel mai multe ori, chiar redactarea lor.” (Paul Negulescu) În ciuda unor rezerve, precizări și nuanțări, o asemenea teză a fost reiterată de-a lungul timpului, cu precădere în virtutea inerției, în orice caz, în afara unor reevaluări corespunzătoare, resimțindu-se astfel astăzi nevoia unor analize mai complexe mai ales din perspectivă juridică și care să țină seama de dezvoltările constituționalismului modern și contemporan.

De la bun început, considerăm că două adevăruri trebuie acceptate și înțelese astăzi în deplina lor semnificație. Primul, că modelul constituțional care se impunea adoptat, cel liberal-democratic, era unul valabil la nivelul întregului Occident, pentru aceea perioadă, principiile și mecanismele aferente acestuia fiind însușite și exprimate cu mici modificări de către mai toate statele vest-europene. Ca atare, „intrarea” noastră în Europa modernă nu putea evita modelul. Cel de-al doilea, în ceea ce privește tradiția istorică, în mod evident aceasta nu era compatibilă cu un asemenea tip de dezvoltare; „despoția orientală”, cu „tiparele” sale moldo-valahe și organizarea sa erau diametral opuse literei și spiritului constituționalismului. Drept consecință, aceasta nu putea fi reformată și deci nici preluată, ci numai abandonată.

Constituția din 29 iunie 1866 – momentul culminant al unui deceniu de preocupări politico-instituționale. Marele program de transformare modernă și integrare europeană a celor două țări românești, Moldova și Muntenia, inițiat în urma Tratatului de la Paris din 1856, asumat intern prin consultarea Divanurilor ad-hoc din 1857 și exprimat juridic prin Convenția de la Paris din 1858, a avut patru „puncte”, principii fundamentale, îndeplinite treptat: unirea (înfăptuită prin dubla alegere ca domn a lui Al.I. Cuza la 24 ianuarie 1859 și desăvârșită instituțional la 24 ianuarie 1862), autonomia internă (obținută în mai 1864), principele străin (act realizat la 10 mai 1866) și instituirea regimului constituțional, obiectiv realizat prin adoptarea legii fundamentale din 29 iunie 1866).

La 11 februarie 1866, când are loc abdicarea forțată a Domnitorului Cuza, fuseseră îndeplinite primele două; cel al „suveranității interne” a fost consacrat prin Actul adițional din 16/28 iunie 1864, care stipula că „Principatele Unite pot în viitor a modifica și schimba legile care privesc administrațiunea lor dinăuntru cu consensul legal al tuturor puterilor stabilite și fără nicio intervențiune”. Pe baza unei asemenea dezlegări internaționale și în virtutea unei veritabile „suveranități interioare”, câștigate de Al.I. Cuza și în baza așezământului constituțional din mai același an, cu concursul Consiliului de Stat, în perioada următoare avea să se continue și să se desăvârșească un program de constituire a dreptului român modern, printr-o mare operă de codificare (din care au rezultat codurile civil, de procedură civilă, penal, de procedură penală), crearea Înaltei Curți de Casație și Justiție din 1862, adoptarea de noi legi privind organizarea judecătorească și a profesiei de avocat (1864) etc.

Așa se face că, încă din primele ore ale dimineții de 11 februarie 1866, Locotenența Domnească s-a angajat prin *Proclamația către țară* să continue programul și să se treacă rapid la îndeplinirea ultimelor două obiective fundamentale ale sale.

Pentru realizarea punctului 3, s-au declanșat ample eforturi diplomatice, astfel că, în cele din urmă, la 10 mai 1866, este proclamat și depune jurământul ca Domn Carol din familia Hohenzollern-Sigmaringen, stabilindu-se astfel instituția prințului străin, din una dintre casele domnitoare ale Europei, premisă majoră a independenței și element constitutiv principal al regimului constituțional.

Concomitent, din a doua jumătate a lunii februarie 1866 s-au accelerat preocupările de elaborare a unui nou proiect de constituție, sperându-se chiar să fie adoptat rapid, astfel încât noul monarh să depună legământ pe acest prim pact fundamental cu adevărat românesc. În cele din urmă, elaborat de Consiliul de Stat, la cererea Guvernului, proiectul, cuprinzând 114 articole, distribuite în opt titluri, a fost înaintat Adunării Elective prin mesajul Guvernului din 1 mai 1866; cu modificările aduse în secțiuni și cu raportul comitetului de delegați ai secțiunilor, documentul (care ajunsese astfel la 130 de articole) a fost trimis studiului unei comisii speciale (cea care lucrase chiar în timpul Comisiei Centrale, la alcătuirea unui anteproiect!), care îi dă formă finală, supusă aprobării Domnului. Apoi, documentul a fost pus în discuția parlamentarilor la 16 iunie, la 29 iunie Constituția era votată, la 30 iunie Domnitorul Carol I a depus jurământul pe aceasta, iar la 1 iulie 1866 textul său era publicat în *Monitorul Oficial* al României. De remarcat faptul că legea fundamentală a fost votată numai de Adunarea Electivă, nu și de Corpul Ponderator (Senatul), cameră prevăzută de Statutul lui Cuza, care nu a fost convocată, din teama ca, prin modul de desemnare, membrii săi fiind mai „conservatori”, aceștia să nu se manifeste ca ostili noului regim.

De ce ca model Constituția Belgiei din 1831? Este o întrebare care comportă mai multe răspunsuri. Elaborată de o comisie special instituită în acest scop de Guvernul provizoriu și adoptată de Congresul național la 7 februarie 1831, aceasta a fost prima și unica legea fundamentală a Regatului Belgiei, fiind în vigoare și astăzi, cu o serie de modificări aduse de-a lungul timpului. Longevitatea sa deosebită, desigur, cu adaptările periodice impuse de istorie și capacitatea ei de a răspunde unor situații politico-instituționale complicate (precum crizele guvernamentale din ultimul deceniu) i-au confirmat calitățile excepționale ca „pact fundamental” și operă juridică, și este considerată astăzi un model clasic. Ea cuprinde o sinteză echilibrată a constituțiilor franceze din 1791, 1814 și 1830, prelua elemente din cea olandeză de la 1814, precum și din dreptul constituțional englez, integrându-se astfel influențelor și confluențelor de ordin istorico-geografic. Calitățile intrinseci ale actului fundamental belgian de prototip constituțional liberal, reprezentativ pentru societatea europeană a timpului, a constituit astfel un prim solid argument. Era vorba, apoi, de similitudini de opțiuni politico-strategice și istorice, în condițiile în care statul belgian se constituise în urma procesului de reașezare europeană stabilit de Congresul de la Viena din 1815 și avea ca funcție să zăgăzuiască pretențiile de expansiune continentală franceze și să promoveze echilibrul vest-european. În același timp, crearea noului stat avea în vedere instaurarea unui regim constituțional, cu un principe străin (din casa Saxa-Coburg) și un pact fundamental liberal, care să instituie o democrație parlamentară reprezentativă.

Asemănările cu situația Principatelor Unite sunt evidente: încheiat în urma Războiului Crimeei (1853-1854) și din dorința stăvilirii dominației rusești asupra Gurilor Dunării, Tratatul de la Paris din 1856 a hotărât crearea unui stat român modern, prin unirea Moldovei și a Țării Românești, iar prin Convenția de la Paris din 1858 s-a stabilit programul de reforme pentru perioada 1859-1866, care prevedea inclusiv stabilirea regimului constituțional. Judecată și din această perspectivă, opțiunea pentru modelul belgian de constituție dobândea o nouă justificare.

Din astfel de asemănări, dar și din alte motive, elita politică românească a vremii era convinsă, idee transmisă și opiniei publice prin intermediul presei, că România putea și trebuia să devină o „Belgie a Orientului”, ca un spațiu de interferență, de progres și exercitare specifică („a la roumaine”) a democrației de tip european. O atare percepție la nivelul mentalității publice s-a reflectat, astfel, și în elemente concrete de civilizație și cultură juridico-instituțională. În studiul său consacrat influenței belgiene asupra dreptului român, A. Rădulescu a desprins mai multe aspecte ale acestui fenomen: în cererile formulate de revoluționarii români la 1848 se resimțea influența experienței belgiene; într-un articol din 1856 din publicația *L'étoile du Danube* se remarca expres că „românilor le place să considere Belgia ca model al organizării lor viitoare”; în 1857, juristul Teodor Veisa traducea Constituția belgiană din 1831, împreună cu legea electorală și cea de organizare judecătorească belgiene, în limba română, cu intenția evidentă de a fi mai bine cunoscute și acceptate ca reper; modelul belgian a fost invocat și folosit în cursul dezbaterilor din Divanurile ad-hoc din 1857; în Convenția de la Paris din 1858, pe lângă părți luate din Constituția franceză din 1852, se regăsesc și unele din legea fundamentală belgiană; în fine, în lucrările sale din 1859 și în elaborarea anteproiectului realizat, Comisia Centrală de la Focșani a luat ca temei modelul belgian. În această ultimă privință, sunt relevatoare spusele lui M. Kogălniceanu din ședința de la 11 septembrie 1859 a organismului: „trebuie să ne apropiem de legile minunate ale Belgiei”, căci „nu numai la noi, dar și străinii compară țările noastre cu Belgia” și, drept consecință, considera că merităm „numele ce ni s-a dat de mai multe ori, de Belgia Orientului”.

→

Nu în ultimul rând, spre promovarea intereselor europene la Gurile Dunării, spațiu strategic de importanță continentală, marile puteri ale timpului aveau nevoie pentru acceptarea și respectarea regimului internațional al fluviului de o structură statală puternică, cu structuri și o legislație compatibile, de aceeași natură cu cele ale lor și care să împărtășească aceleași valori și aspirații social-politice. Cazul Belgiei reprezenta deja o experiență de succes în exercițiul echilibrului european impus de ordinea stabilită prin Congresul de la Viena.

Nedrepte critici aduse Constituției din 1866. Prima critică oficială și consistentă a Constituției din 29 iunie 1866 a venit chiar din partea Domnitorului Carol I, într-o scrisoare publicată în *Allgemeine Augsburger Zeitung* la 27 ianuarie 1870, în care afirma: „Acești oameni care și-au făcut educația lor politică și socială mai mult în străinătate, uitând cu desăvârșire împrejurările patriei lor, nu caută altceva decât a aplica aici ideile din care s-au adăpat acolo, îmbrăcându-le în niște forme utopice fără a cerceta dacă se potrivesc sau nu. Astfel, nefericita țară, care a fost totdeauna îngenuncheată sub jugul cel mai aspru, a trecut deodată și fără mijloace de la un regim despotic la cea mai liberală constituție. După experiența făcută, cred că aceasta este o nenorocire cu atât mai mare cu cât românii nu se pot lăuda cu virtuțile cetățenești ce se cer pentru o formă de stat cvasirepublicană."

Dincolo de o serie de nemulțumiri cu titlu personal, documentul confirmă o primă critică majoră adusă așezământului constituțional și generației de la 1866, cea a trecerii bruște de la o cârmuire autoritară la un regim liberal, lipsit de tradiție. Întâia replică la o atare acuzație poate porni tocmai de la constatarea că autorii pactului fundamental au avut o reprezentare diametral opusă în această privință. Astfel, în Raportul lui A. Pascal din 16 iunie 1866, care a însoțit proiectul prezentat Adunării Elective la 16 iunie 1866, se arăta: „Comitetul, împreună cu Adunarea și Guvernul, au fost pătrunse de spiritul național român ce este cu totul liberal și egalitar. Studiind cineva bine istoria acestui popor, victimă a atâtor loviri, se va convinge lesne că singurul lucru care nu poate prinde rădăcină într-însul este despotismul; se va vedea că cauza nenorocirilor sale a fost silințele ce totdeauna a trebuit să-și dea, luptele perpetue ce totdeauna a trebuit să susțină pentru a răsturna orice obstacol la dobândirea libertăților sale publice. Plecând dintr-acest punct, proiectul de Constituție ce ni se prezintă este o constituție liberală și egalitară..." De altfel, așa cum remarca I.C. Filitti (în *Izvoarele Constituției de la 1866* – din 1934), legea fundamentală de acum 150 de ani nu putea fi mai puțin liberală decât a fost, „pentru că nu se putea merge împotriva unui curent vechi atunci de aproape o jumătate de veac" (p. 22). La anteproiectele anterioare nu s-au adăugat aspecte suplimentare în acest sens, în afara dreptului pentru parlament de a avea inițiativa legilor. Nu se poate ignora, apoi, faptul că în înlăturarea lui Cuza din februarie 1866 un anumit rol a revenit și exceselor autoritariste ale regimului instaurat în mai 1864, ceea ce arată, o dată în plus, dorința constituanților de a consacra un regim constituțional cât mai democrat și liberal.

O a doua critică majoră, puternic susținută printre alții și de prof. Paul Negulescu (*Tratat de drept administrativ român,* 1934) a fost aceea că organizația de stat burgheză astfel consacrată constituțional nu corespundea structurii noastre sociale, că „s-a organizat regimul burghez fără a avea o burghezie". Desigur că ea era întemeiată istoric, dar, tot așa, era adevărat că atari reforme legislativ-instituționale erau absolut necesare pentru apartenența noastră europeană, iar ceea ce se putea face și s-a făcut era să se adopte reformele necesare stimulării dezvoltării social-economice astfel necesare. Se pot forța și alte argumente de genul celor avansate de I.C. Filitti, anume că un atare rol l-ar fi jucat boierimea secundară și mică, puținii intelectuali și negustori ș.a. Important este însă că edificiul statal, legislativ-instituțional, exprima concepția liberală și că, astfel, se impulsiona mersul întregii societăți într-o asemenea direcție, singurul care asigura apartenența noastră europeană.

Falsul argument al „factorului politic Kogălniceanu". Realitatea unei confruntări politice și orientări ideologice. Argumentul lui Nicolae Iorga cum că prezența „factorului politic" reprezentat de Mihail Kogălniceanu în procesul de elaborare și adoptare a primei noastre constituții ar fi evitat soluția tehnicist-utilitaristă a preluării, fără mari modificări și necesarele adaptări a modelului belgian de la 1831, este înlăturat relativ ușor, analizând punctele de vedere exprimate de marele om politic și reputat jurist. Este vorba, mai întâi, de atitudinea sa generală față de receptarea în plan intern a dreptului și instituțiilor politice occidentale, ca o condiție a modernizării statale și cerință a integrării europene a Principatelor Unite, conform programului stabilit prin Convenția de la Paris din 1858. „Europa nu-și dă simpatiile și sprijinul – afirma el în urmă cu peste 150 de ani – decât țărilor care aspirează a-și potrivi instituțiile cu instituțiile lumii civilizate" și justifica, astfel, întregul mod de preluare a legislației și instituțiilor statale democratice occidentale, ca premisă a stabilirii bazelor statului român unitar modern. Totodată, poziția sa concretă asupra anteproiectului de constituție elaborat de Comisia Centrală de la Focșani în perioada iulie-octombrie 1859 o completează, decisiv, cele spuse. Astfel, în 1861, Kogălniceanu ia inițiativa publicării textului acestui anteproiect „la care eu am luat parte cu multă stăruință și cu toată inima", spre o mai bună cunoaștere a sa, ținând seama de calitățile lui intrinseci de posibilă lege fundamentală, întrucât „toate chestiunile naționale, politice, de organizație administrativă, judecătorească și socială, toate chestiunile, în sfârșit, pe care le comportă o constituție, au fost tratate și dezvoltate adesea cu mult talent, dar totdeauna cu mult studiu și cu mare convingere, și dintr-o parte și din alta". Așadar, în viziunea lui, anteproiectul care a stat la baza lucrărilor Consiliului de Stat din 15 februarie – 1 mai 1866 pentru elaborarea proiectului votat la 29 iunie același an nu era, nici de departe, textul unui act fundamental de simplă preluare mecanică, o „haină total străină" corpului statal de import, ci exact contrariul. „Factorul politic" determinant menționat de N. Iorga aprecia în *Prefața* lucrării publicate: „Este de netăgăduit că proiectul de constituție elaborat de Comisia Centrală este o lucrare națională, scrisă și conștiincios discutată, este actul autonomiei țării! Curând sau târziu va trebui să venim a avea o constituție ca emanație a propriei noastre inițiative de nație liberă și independentă! Când vom veni la această neapărată hotărâre, proiectul de constituție din 1859 va fi luat nesmintit drept bază, drept punct de plecare și a viitoarei lucrări." Mai mult decât atât, cea mai mare parte dintre principiile cuprinseîn document vor fi introduse în timpul guvernării sale, pentru motivul că „legile nouă nu s-au făcut și cele vechi nu se mai respectează".

În fine, dar nu în ultimul rând, introducerea noilor legi, inclusiv a celei fundamentale, „una făcută de țară", era considerată o „necesitate de stat". Într-adevăr, statul român modern a fost „înfățișarea particulară a unui fenomen politic general european", context în care și constituționalismul liberal a pătruns în Principatele române în urma „intrării lor în constelația politică a țărilor europene".

În acest context, critica junimiștilor asupra „importului juridico-instituțional", „a nomolului de legi" aferent perioadei 1859-1866 este, mai degrabă, reflexul politic al unor concepții personale, aparținătoare unor „școli de abordare" diferite asupra dezvoltării culturale a popoarelor. Maiorescu și Carp, de pildă, așa cum remarca un cunoscut exeget al operei lui Kogălniceanu, ei înșiși dacă ar fi fost în locul acestuia și al lui Brătianu, „presupunând că ar fi avut talentul politic al acestora, când ar fi procedat la introducerea formelor nu puteau să recurgă la altele, pentru că cele pe care le necesita societatea erau cele liberale". Suntem în același timp și, mai degrabă, în fața unui act de opoziție politică, unul care, venind din partea unui grup de intelectuali, preponderent literați, trebuia să îmbrace inclusiv forme de manifestare în domeniul cultural-literar.

Diferențele dintre ele erau importante, dar unul rămânea hotărâtor: modelul de urmat în privința dezvoltării juridico-instituționale. Mai întâi „Cultura franceză te înfeudează, dictându-i fiecărui străin: *Fii cum sunt eu!;* o atitudine de neacceptare din partea acestuia i se pare de-a dreptul monstruoasă; cultura germană are conștiința măreției sale, dar se simte particulară, își cunoaște bine înălțimile și adâncimile. Nerecomandându-se ca model, pe străin ea îl sfătuiește mereu: *Fii tu însuți!*

Este deci modelul care-ți stimulează felul de a fi; este modelul care, de fapt, te automodelează. Cultura franceză e ca un maestru, care se cere să fie imitat; cultura germană e mai curând un dascăl care te orientează spre tine însuți." Renumita comparație realizată de Lucian Blaga în anii interbelici între cele două modele majore care au influențat cultura română modernă poate constitui un reper și pentru înțelegerea formării și evoluției dreptului român modern, tradițional analizat prin prisma legăturilor sale istorice și culturale cu dreptul francez, dar încă prea puțin cercetat din perspectiva influențelor datorate culturii juridice germane și altor culturi europene majore.

Într-adevăr, aparent paradoxal, influența franceză asupra celor două țări românești și apoi a României în secolul al XIX-lea a avut loc, pe de o parte, pe fondul deschiderii masive a Imperiului Otoman spre puternice legături cultural-politice cu Parisul, iar, pe de alta, în contextul interesului major al Angliei și Franței pentru Gurile Dunării și declanșării procesului de creare a statului român modern.

Desigur, dacă adăugăm și faptul că la acel moment istoric, prin marea operă de legiferare napoleoniană, Franța reprezenta modelul absolut de dezvoltare juridică modernă pentru țările europene și nu numai, ne putem explica de ce marile coduri românești (civil, de procedură civilă, penal și de procedură penală) din anii 1864-1865 au preluat, cvasitotal, prevederile celor franceze în materie. În același timp, nu au lipsit cu totul nici influențe din dreptul altor state, e adevărat punctuale, cum ar fi din Codul civil italian a lui Pisanelli sau din legea belgiană a ipotecilor, ori Codul penal prusac. Așa cum avea să afirme mai târziu, în deceniul 5 al veacului trecut, un mare jurist german (C. Schmitt), Facultatea de Drept din București (înființată în 1859) a reprezentat, prin dascălii săi, majoritatea școliți la Paris, și, mai ales, prin cursurile predate și absolvenții lor, principala „poartă" de pătrundere a influenței franceze în țara noastră. Cea germană a rămas minoră, dar a secondat-o pe cea franceză. Ea urcă în timp până la începutul veacului al XIX-lea, când, de exemplu, în organizarea studiului dreptului în cadrul Colegiului „Sfântul Sava", una dintre cele patru catedre de profil, cea de drept comercial, era încredințată lui Alecu Racoviță, doctor în drept la Munchen. Apoi, unul dintre principalii promotori ai realizării statului român modern, Mihail Kogălniceanu, s-a format la școala germană a dreptului, sub influența ideilor lui Savigny, și a exprimat în concepțiile și actele sale o atare formație științifică, fără însă a ignora realismul politic, care îl orienta în alegerea soluțiilor practice.

(Continuare la pag. 13.)

Istoria de lângă noi

Pitici sau Uriaşi? O dispută cât secolul de mare

Marian NENCESCU

În ziua de luni, 9 mai 1949, descindea în portul Haifa nava *Atzmaut* (Independenta), purtând la bord 2.150 de pasageri veniţi din toată Europa, dornici să-şi găsească mântuirea în patria strămoşilor, noul stat Israel, care abia îşi sărbătorise prima zi a Independenţei, pe 4 mai. Între călătorii care urmaseră, desigur, *ad litteram,* tradiţionalul îndemn rostit ritual la fiecare Paşti evreiesc, *La anul, în Ierusalim,* atrăgea atenţia un grup de 7 pitici, 2 bărbaţi şi 5 femei, care abia se strecurau în agitaţia generală, o imagine oarecum atipică pentru portretul ideal al emigrantului care lua cu asalt Jewish Agency şi care favoriza preponderent persoanele tinere, fără diformităţi fizice. Prezent, ca de obicei, în port, Leah Ginsburg – Fried, reporterul cotidianului *Maeriv,* care apare regulat, din 1948, culege „la cald", câteva impresii ale noilor sosiţi, familia cu origini maramureşene Ovitz, de profesie *artişti:* „Singura noastră dorinţă este de a aduce ceva râsete şi bucurie fraţilor din marea noastră patrie". Era, desigur, o intrare de zile mari a unor artişti obişnuiţi cu publicitatea, atent regizată, şi care, departe de a stârni milă ori consolare, îndemna, prin glasul cele mai carismatice, dar şi celei mai tinere dintre surori, *Perla,* după numele de scenă (n. 1922), la toleranţă şi înţelegere: „Desigur, am fi dorit să nu fim diferiţi de voi, dar dacă aceasta este forma lui Dumnezeu destinată nouă, nu avem nicio plângere împotriva lui" (Jehuda Koren şi Eilat Negev, *În inimile noastre eram nişte uriaşi,* Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2015, p. 234). A urmat, apoi, tradiţionala fotografie de grup, surprinsă de ochiul magic al reporterului de la U.P.I. (United Press International), în care cei 7 pitici pozează *pentru eternitate,* zâmbitori şi degajaţi, bărbaţii impecabil îmbrăcaţi în jachete de vară, cu cămăşi albe şi cu mânecile suflecate, femeile cu rochii lungi, machiate şi cu părul proaspăt pieptănat şi vopsit.

Cu siguranţă, piticii ştiau să facă impresie mai ales în faţa unei mulţimi *şterse şi ponosite* (*op. cit.*, p. 235), cum erau, probabil, majoritatea noilor cetăţeni ai unei naţiuni care număra, la înfiinţare, numai 650.000 de suflete, dintre care 200.000 erau proaspăt sosiţi. Fotografia, devenită azi *document istoric,* prezentă şi pe coperta cărţii celor doi autori israelieni, ilustrează până azi „fenotipul pseudo-chondroplastiei umane", aşa cum figurează în orice manual de genetică, respectiv *nanismul,* boală de care sufereau majoritatea membrilor familiei Ovitz şi care, surprinzător, i-a salvat de la moarte, în loc să-i trimită direct în camerele de gazare de la Auschwitz, cum hotărâseră, pentru ei, mai marii acestei lumi.

Despre familia de artişti pitici Ovitz, din comuna maramureşeană Rozavlea, dar mai ales despre *discriminare, intoleranţă şi pseudoştiinţă* într-o lume care îşi pierduse busola, cum era societatea europeană la mijloc de veac XX, ne vorbeşte cartea cuplului Jehuda Koren – Eilat Negev, într-o poveste adevărată despre *supravieţuire,* în care Piticii sunt adevăraţii *uriaşi, sufleteşte,* iar Uriaşii, reprezentaţi simbolic prin legendarul doctor Joseph Mengele (n. 16 martie 1911, Bavaria, Germania – d. 7 februarie 1979, Brazilia), „călăul" de la Auschwitz, sunt doar nişte monştri capabili să stârnească, dacă nu dispreţul, cel mult mila. Întâmplător sau nu, autorii pornesc de la un sâmbure *mitic,* cules desigur din folclorul local şi prezent ca atare în culegerea *Mitologia românească* a preotului şi folcloristului Simion Florea-Marian (1847 – 1907), reeditată în 2000, la Editura Paideia, din Bucureşti, în care se vorbeşte despre prezenţa pe aceste meleaguri a unor uriaşi, supravieţuitori ai Potopului. Tânăra fiică de uriaş, Roza Rozalina se îndrăgosteşte de un pitic, cules pe post de jucărie vorbitoare de pe malul Izei, în vreme ce tatăl său, îngrozit, o îndeamnă să-l ducă imediat acolo unde l-a găsit, căci: „aceste fiinţe micuţe vor moşteni pământul" (*op. cit.*, p. 14). În amintirea acestui episod, astăzi se organizează *Festivalul Roza Rozalina,* la care şcolarii interpretează, *dramatizat,* toată povestea. În aceeaşi ordine a întâmplărilor cu tâlc, are loc naşterea, în 1866, într-o familie *normală,* de evrei credincioşi, a primului pitic din neam, care a purtat, ca pe un destin prevestitor, numele de Samson (Shimson Eizik), strămoşul Ovitzilor emigranţi, în 1949, în Israel. Acesta, din motive obiective – statura împiedicându-l să-şi câştige traiul ca lucrător la fermă, după obiceiul vremii – a îmbrăţişat cariera de *badchan* (bufon, în ebraică), un fel de vătăşel, prezenţă tradiţională la nunţile comunităţilor evreieşti din zonă, şi care avea obligaţia să întreţină oaspeţii cu glume, ghicitori şi anecdote. Îmbrăcat elegant, cu costum negru, cu pălărie şi în mână cu nelipsita *nuieluşă de vrăjitor,* cocoţat pe un scaun care-i ţinea loc de scenă, *badchan*-ul Shimshon Eizik Ovitz proceda ca un adevărat „maestru de ceremonii", făcându-i ba pe oaspeţi să râdă la glumele cu substrat intim, fie pe mireasă să lăcrimeze atunci când îi amintea de obligaţiile şi responsabilităţile căsătoriei. În veacul al XIX-lea, *badchan*-ul din vechile comunităţi evreieşti central-europene era considerat un pionier al actorilor de azi, un fel de „fondator al Teatrului evreiesc" modern, după cum observă autorii cărţii, un personaj extrem de popular şi de îndrăgit şi care va contribui la emanciparea ceremoniilor religioase pe măsură ce ortodoxismul evreiesc şi-a pierdut aderenţa.

Căsătorit, pe rând, cu două femei de statură normală, provenind din aceeaşi comunitate, Shimshon Ovitz va avea 11 copii – ultima, născută în 1922, Perla (Piroska, după numele de botez) – între care şapte pitici, unul normal (Arie, n. 1921), alţi trei murind prea devreme pentru a se afla dacă au moştenit stigmatul bolii. La moartea sa, survenită timpuriu, în 1923, la numai 57 de ani (piticii de regulă sunt mult mai longevivi – n.a.), a lăsat o avere considerabilă, odată cu faima de „rabin itinerant", responsabil cu slujbele şi predicile ţinute în satele unde comunitatea era prea săracă pentru a întreţine un rabin permanent. Se pare că tocmai statura sa pitică îl avantaja în aceste condiţii, căci, potrivit învăţăturilor vechiului cod de legi evreiesc *Halacha,* persoanele mici la trup se nasc cu o mare înţelepciune, dar şi cu puteri magice, astfel că, „înconjurat de oameni care credeau în miracole", Ovitz a adăugat repertoriului său „amulete, vrăji şi farmece", fiind plătit „frumuşel" pentru „părerile" şi sfaturile sale (*op. cit.*, p. 23). În acest fel, faimei sale de artist şi „vrăjitor" i s-a adăugat şi aceea de „proprietar", după cum se poate citi pe piatra sa de mormânt, scrijelită cu litere ebraice, păstrată, ca printr-un miracol, în vechiul cimitir evreiesc din Rozavlea, azi abandonat: „Aici odihneşte un om cinstit, virtuos, educat, un binefăcător pentru săraci... ale cărui fapte au fost pentru cinstirea lui Dumnezeu".

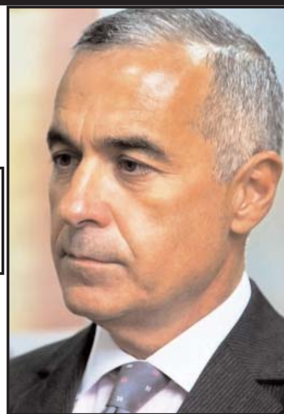
Urmaşii săi, în speţă cei şapte copii pitici şi unul născut normal, dar şi alte rude de statură normală, călăuziţi de băiatul cel mare, Avram, de asemenea pitic, devenit prin firea lucrurilor „papa" Avram pentru cei mai tineri membri ai familiei, au ales cariera de *muzicanţi,* întemeind o trupă de *klezmer* (în ebraică şi în idiş, muzicanţi), continuând obiceiul de a cânta la nunţi, dar şi în alte spectacole laice, itinerante, susţinute pe un teritoriu relativ vast din fostul Imperiu Austro-Ungar, devenit, parţial, de la 1 Decembrie 1918, Transilvania românească. De altfel, autorii ţin să precizeze că schimbarea de regim şi de conducere statală nu i-a afectat pe Ovitzi, aceştia continuând, „ca majoritatea evreilor transilvăneni", să ţină în familie obiceiurile ungureşti, mândrindu-se chiar cu legăturile istorice şi culturale cu această ţară. Peste ani, mezina, Perla, îşi va reaminti că, în copilărie, tot sperând să vină şi la ea *Zâna cea bună,* care să-i dubleze statura, s-a apucat, alături de fraţii şi surorile ei să înveţe să cânte: „Îmi imitam surorile şi cântam de dimineaţa şi până seara (cântece vechi ungureşti – n.a.), aşa încât chiriaşul nostru, un doctor, trebuia să-mi dea ciocolată ca să-mi închidă gura" (*op. cit.*, p. 33). Curând, familia de pitici, devenită *Trupa Liliput,* îşi va fabrica şi un set de instrumente muzicale pe măsură (două viori, un violoncel, o tobă şi un ţambal), Perlei revenindu-i o frumoasă ghitară roz, cu patru coarde, obiecte – se pare – dispărute pentru totdeauna, dacă ţinem seama că instrumentele muzicale atribuite celor şapte artişti pitici, achiziţionate în 1997 de Centrul Mondial de Cercetare şi Comemorare a Holocaustului din Ierusalim, cu suma de 80.000 USD, de la un *dealer* ocazional, nu par a fi cele originale, chiar şi din simplul motiv că în niciuna dintre cutiile de rezonanţă ale celor două viori, cu care se susţine că fraţii Ovitz ar fi susţinut spectacole la Auschwitz nu s-au identificat urme de funingine provenită de la cenuşa umană care umplea, spun martorii, aerul din lagăr.

Punctul culminant al cărţii îl reprezintă intervalul celor unsprezece luni de detenţie a Ovitz-ilor la Auschwitz (mai 1944 – aprilie 1945), un popas care va marca nu doar vieţile personale ale celor deportaţi în acest infern, cele ale – puţinilor – supravieţuitori, dar mai ales ale *umanităţii,* în ansamblul ei, martoră şi, până la un punct, complice a tragicelor evenimente. Revenit Ungariei, în urma „odiosului" Diktat de la 30 august 1944, Maramureşul istoric va fi martorul, până la sfârşitul războiului, al unui lung şi nesfârşit şir de atrocităţi, care vor afecta inclusiv comunitatea evreiască, căci, notează autorii cărţii: „În urma prăbuşirii legii şi ordinii din România şi-a făcut loc un nou val de antisemintism" (*op. cit.*, p. 62) şi adaugă tot ei: „Guvernul român fusese mult timp antipatic evreilor, astfel încât familia Ovitz, ca toţi evreii din regim, percepeau [Dictatul – n.a.] ca pe o revenire a epocii de aur a Statului austro-ungar. Cu toate acestea, ce nu reuşeau ei să realizeze e că *guvernul maghiar era el însuşi antisemit* (s.n. – *ibidem*, p. 62). În consecinţă, după un lung şir de umilinţe, în seara zilei de vineri, 7 aprilie 1944, chiar de Paştele evreiesc, când în familiile tradiţionaliste se recită *Haggedah*-ul, o rememorare a înrobirii iudaicilor în Egipt şi o rugăciune către Dumnezeu de a repeta miraculosul exod al strămoşilor, Ovitzii, alături de alţi 650 de evrei din Rozavlea, sunt scoşi din casele lor şi înghesuiţi în sinagoga locală, după care sunt mânaţi într-un ghetou improvizat, situat în comuna Dragomireşti, unde sunt campaţi alături de alţi 3.500 de conaţionali. În aceste momente dramatice, mulţi localnici, neevrei, subliniază autorii cărţii, „au întors spatele conaţionalilor lor" şi au pornit la jefuirea proprietăţilor acestora, în vreme ce „o mică minoritate" şi-a asumat, cu „altruism şi empatie", sarcina de a le oferi celor în suferinţă alimente şi îmbrăcăminte (*op. cit.*, p. 78). Mai mult chiar, un obtuz reporter local, prezent în lagărul de la Dragomireşti, i-a fotografiat pe pitici, înfăşuraţi în paltoane şi eşarfe şi i-a popularizat în presă sub titlul stupid „Pitici evrei în ghetou" (*ibidem*, p. 79). Câteva zile mai târziu, klezmerii erau îmbarcaţi, alături de miile de coreligionari maramureşeni, în vagoane pentru vite, cu destinaţia Auschwitz: „Au călătorit timp de trei zile şi nopţi, morţi de foame, deshidrataţi şi sufocaţi. În cele din urmă, trenul s-a oprit definitiv" (*ibidem*, p. 82).

Despre coşmarul de la Auschwitz („La al doilea respirat i-a umplut o duhoare greţoasă – un amestec de ars şi de fum") s-a scris o întreagă literatură, atât la noi, cât şi în străinătate. Imaginea dominantă a infernului polonez este aceea a celor două coşuri de fum: „Ce-i cu focul acela, a întrebat Perla Ovitz. – Nu ştii unde te afli? Aici este *Kever Yisroel,* Mormântul Israelului, şi veţi termina şi voi curând în cuptoare ca acestea" (*op. cit.,* p. 85).

Noi și lumea largă

Călin GEORGESCU

Fragmente din cartea *Cumpăna României* (lansată la Curtea de Argeș pe 10 octombrie) au mai fost reluate în revistă, de pildă, în numărul din luna august 2016. De data aceasta, reproducem în întregime penultimul capitol al cărții, *Noi și lumea largă,* inclusiv secțiunea „Noul naționalism”, din finalul capitolului anterior. (Redacția)

Noul naționalism. Suveranitatea României trebuie trăită încontinuu de fiecare român în parte. Iar de interesul național al țării noastre trebuie să se țină cont și să fie respectat de orice țară sau popor din lumea aceasta, așa cum și noi avem datoria morală să respectăm interesele legitime ale celuilalt.

România are nevoie de un nou naționalism, adaptat provocărilor secolului XXI! Un „naționalism cuviincios”, cum l-a numit Petre Țuțea.

Un naționalism bazat, mai presus de toate, pe viziunea creștină a limitei, a înfrânării și a dragostei jertfelnice față de Hristos și față de aproapele nostru. Suveranitatea națională cere acțiune și faptă creștin ortodoxă, care întăresc mediul comunitar, ideea de dezvoltare durabilă și de cooperare între națiuni suverane, pentru apărarea propriului patrimoniu natural și cultural, ținând seama că avem o singură planetă. Trebuie să cooperăm cu celelalte națiuni, nu pe baze abstracte și interese financiare înguste, după legile neoliberalismului, ci pe bază de vecinătate sau/ și de afinități etnice și culturale.

Naționalistul român adevărat acționează din dragoste, nu din ură. Resentimentul și ura față de alte popoare îi sunt sentimente necunoscute. Dimpotrivă, el consideră că binele pe care îl dorește țării sale, cum ar fi suveranitatea națională, controlul asupra patrimoniului natural și cultural, trebuie să fie și binele de care să beneficieze celelalte națiuni. De pe această poziție încearcă să înțeleagă conflictele din lume.

Naționalistul român nu este însetat de războaie, ci de dreptate.

CĂLIN GEORGESCU
CUMPĂNA ROMÂNIEI
PROIECTUL MEU DE ȚARĂ ESTE: HRANĂ, APĂ, ENERGIE, GÂNDIT PE BAZA CONCEPTULUI DE DEZVOLTARE DURABILĂ.

Deși iubește tradiția și respinge partea decadentă a societății moderne, naționalistul nu este pironit în trecut sau într-o viziune defetistă asupra lumii.

Nici nu este „izolaționist”, repliat asupra lui însuși. În relațiile internaționale, va condamna orice stat artificial care va oprima o colectivitate istorică de pe teritoriul lui.

Nu este etnicist sau rasist. Luptă să-și apere „nevoile și neamul” și întreaga civilizație românească.

Relația noastră cu oricare construcție supranațională trebuie să pună pe primul plan interesul național.

Obiectivele patriotismului în limitele adevărului

1. Întărirea legislativă și constituțională a statului. Legi administrate eficient de funcționari în a căror autoritate populația să aibă încredere.
2. Relansarea cercetării și dezvoltării cu implicarea universităților.
3. Politici monetare și fiscale ferme. Nivelul taxelor să fie scăzut. Păstrarea monedei naționale este un mare atu, care nu trebuie neglijat. Și sub nicio formă nu trebuie aderat la moneda euro.
4. Dezvoltarea căilor de transport. O țară curată și îngrijită.
5. O politică externă regională și globală de promovare a concilierii.
6. Transformarea unui handicap în avantaj de nișă economică: agricultura românească, cu scopul final de a asigura independența alimentară a țării. Protecția pădurilor și conservarea mediului.
7. Dezvoltarea durabilă – concept național.
8. Securitatea persoanei: strategia de sănătate bazată pe prevenție, hrană sănătoasă, educație prin mișcare, politică demografică stabilă.

Pentru a realiza aceste obiective, spunem:

- Un NU hotărât privatizării sistemului de sănătate. Este un bun public și nu trebuie privatizat, ci parțial mutualizat. Trebuie îmbunătățit prin investiții.
- Un NU hotărât înstrăinării sectorului de energie. Este un sector cheie al economiei, trebuie să rămână în mâinile românilor.
- Un NU hotărât exploatării de către străini a resurselor naturale. Ele aparțin românilor și trebuie exploatate de către statul român.
- Un NU hotărât vinderii pământurilor agricole și pădurilor. Ele sunt ale românilor.
- Un NU hotărât asumării responsabilității de către guvern în 75% dintre legi. (Este o formă de dictatură, Parlamentul trebuie să-și recâștige rolul.)
- Un NU hotărât investițiilor speculative, care sifonează bogăția creată de alții sau de natură. (Un DA hotărât pentru salvarea Roșiei Montane.)
- Un NU hotărât acelor corporații transnaționale care vin în România pentru a o transforma într-un bantustan, otrăvindu-ne hrana, apa și sufletele.

Misiunea internațională a României

Pe plan internațional, România poate ocupa locul cuvenit, de factor care contează în politica europeană și mondială. România nu trebuie să rămână un spectator, ci să devină un protagonist important la nivel european, un lider regional în zona extinsă a Balcanilor.

→

Din acest moment dramatic, intră în scenă vestitul dr. Mengele, un personaj considerat de camarazii săi SS-iști „mai degrabă ambițios decât inteligent” și aflat, la vremea respectivă „în epicentrul gândirii naziste care considera că este posibil a selecta, rafina și în cele din urmă a purifica rasa umană”. Fascinat de genetica anomaliilor, Mengele, care își susținuse recent și un al doilea doctorat cu tema *Studii genealogice în cazurile de buză de iepure,* cerceta asiduu „anomaliile ereditare”, cum erau considerate la vremea respectivă „piticismul și nanismul”. Numit, în mai 1943, medic-șef al Lagărului de țigani de la Birkenau, tânărul doctor de numai 32 de ani, va rezolva „radical” problema, transformând zona în ceea ce colegii săi, dar și martorii, supraviețuitori ai atrocităților, au numit „Lagărul morții”. Despre modul cum opera Mengele a scris pe larg Ella Lingens-Reiner, în cartea sa *Prizonierii fricii* (*Prisoners of fear*), menționând că, într-un singur caz, Mengele a trimis la gazare 498 de femei (majoritatea evreice din Grecia) doar din ambiția de a dispune de o „baracă dezinfectată”. O altă martoră, Sara Nomberg-Przytyk, fostă deținută la Birkenau, reține că „Mengele adora să selecteze pe toți cei care nu fuseseră creați după chipul lui Dumnezeu”. În aceste condiții, din cei 3.500 de evrei din transportul de la Dragomirești, au supraviețuit, după noaptea de 4 mai 1944, doar 400, între care și *liliputanii* din Rozavlea, care au încăput pe mâna lui Mengele, fiind curând tatuați și depuși în „lagărul de familie”, aflat sub stricta sa autoritate.

Despre „viața” din lagăr și mai ales despre cea de la Auschwitz, se pot spune multe. Cert este că Ovitzii au locuit împreună, beneficiind și de un oarecare înlesniri: „Mengele ne-a oferit un castron de aluminiu ca să ne spălăm. Foloseam ceaiul pe post de șampon și ne pieptănam zilnic de teama păduchilor. Trebuie să știi cum să te comporți în acel loc”, își va aminti, peste ani, Perla Ovitz (*op. cit.*, p. 101). Recitind aceste mărturii, gândul ne duce, firesc, la *Jurnalul Anei Frank* (ediția Humanitas, 2011, prima traducere integrală, din olandeză, a cărții ce reproduce ediția definitivă a textului). Ca și în cazul Ovitz, Ana Frank spune direct ce simte, fără să mistifice ori să ascundă adevărul. Descrierea zilelor petrecute în podul improvizat în sediului firmei părintești, din Amsterdam, respectiv de la 12 iunie 1942 la 1 august 1944, când, în urma unui denunț, toți ocupanții podului, respectiv familia Frank, Van Pels și Fritz Pfeffer au fost arestați, sfârșind de tifos în lagărul de Bergen–Belsen, probabil în martie 1945, cu doar o lună înainte ca trupele britanice să-i elibereze pe prizonieri, este făcută fără ură și resentimente, într-un stil mai degrabă sobru, reținut și decent: „La radio, Fuhrerul tuturor germanilor vorbește în fața unor soldați răniți. – Numele meu este... – Rănit, unde ? – La Stalingrad – Ce fel de răni? – Două picioare înghețate și o mână amputată... – Ai fi zis că răniții erau mândri de rănile lor și erau copleșiți de emoție că nu puteau da mâna cu Fuhrerul (cel puțin cel fără mână), căci ca să mai poată sta de vorbă, nici atât” (*Jurnalul,* traducere Gh. Nicolaescu, p. 111). În același context, Ana Frank se plângea că „a călcat” pe „săpunul parfumat de Dussel” al unui coleg de adăpost și îl roagă pe tatăl său să-l despăgubească.

Aceeași umanitate profundă o întâlnim și în lagărul de lângă Cracovia. Una dintre surori, Regina Ovitz, povestește că într-o zi a fost scoasă „la analize”: „Unul din deținuți, ce mi-a ordonat să mă dezbrac, mi-a măsurat bustul, talia, apoi fiecare dintre membre. Când a terminat m-a întrebat dacă mi-e foame. Am mărturisit că da și mi-a dat un sandviș cum nu mai văzusem de secole, cu pâine albă... apoi mi-a pus și patru țigări în buzunar... În satul meu nu se pomenise ca o evreică să fumeze, așa că le-am schimbat pe o bucată de slănină” (*În inimile noastre, op. cit.*, p. 135).

În esență „unchiul Mengele”, cum îi ziceau copiii din *lagărul de gemeni* căuta ceva, *fără să știe ce anume.* Visul său, materializat în cercetarea pe pitici, pe care o executa cu brutalitate și sadism, era acela de a descoperi secretul „pseudo condroplastiei”, o boală genetică produsă de o genă situată în cartilajul uman, pe „cromozomul 19”, cum avea să stabilească, abia în 1955, prof. Jacquelline Hecht, de la Centrul „Health Science”, din Texas. Boala, așa cum au stabilit cercetările moderne, apare *spontan,* fără o determinare genetică anume, așa cum s-a întâmplat cu strămoșul Shimson Eizik Ovitz, și se transmite *aleatoriu* urmașilor. Așa se face că, dintre descendenții bătrânului Shimson, nu toți au fost pitici.

Un alt aspect care atrage atenția cititorului este atitudinea statului Israel față de familia Ovitz și în general față de Holocaust. Punctul de cotitură l-a reprezentat, pentru opinia publică locală, procesul, din aprilie 1961, al lui Adolf Eichmann (1906-1962), desfășurat la Ierusalim și transmis non-stop la radio, care a angrenat peste 110 martori care au relevat Israelului și lumii întregi nevoia de a adăuga Holocaustul pe lista „calamităților naționale”. De atunci, anual, are loc comemorarea Zilei Naționale a Holocaustului, moment în care, timp de două minute, pe tot cuprinsul țării, traficul se oprește, lumea îngheață pe loc, iar o sirenă sună prelung pentru a le reaminti tuturor de aceste evenimente. Prezentă la una dintre comemorări, desfășurată sub sloganul *Amintește-ți și nu uita niciodată,* Perla Ovitz, de acum octogenară, cu zâmbetul ei cuceritor de actriță în retragere, le-a reamintit copiilor și de Mengele: „A fost șeful meu. Vreți să-l vedeți? – Și fără a mai aștepta un răspuns a scos din geantă o fotografie care a trecut din mână în mână. – El te-a făcut pitică? – Nu, el, deși a fost un medic puternic, nu cred că putea face pe cineva pitic ori uriaș” (*op. cit.*, p. 273).

Astăzi, Holocaustul e o problemă de anvergură mondială. Exemplul piticilor din Rozavlea ne îndeamnă să ne împăcăm cu trecutul, dar să nu uităm că toți putem păcătui prin ignoranță și lipsă de empatie. Din acest punct de vedere, lecția piticilor „cu suflete de uriași” este grăitoare, căci nu există victorie mai mare decât cea împotriva demonilor.

Istoria de lângă noi

Nevoia de cooperare internațională

Prin poziția sa geostrategică, România este constrânsă să aibă relații diplomatice foarte bune cu toate țările lumii, în special cu țările mari și în mod particular cu vecinii ei – pe care i-a moștenit, nu i-a inventat. Trăim într-o perioadă în care este nevoie de cooperare internațională din ce în ce mai largă, o cooperare care nu ar trebui să aibă nimic de-a face cu interesele financiare meschine.

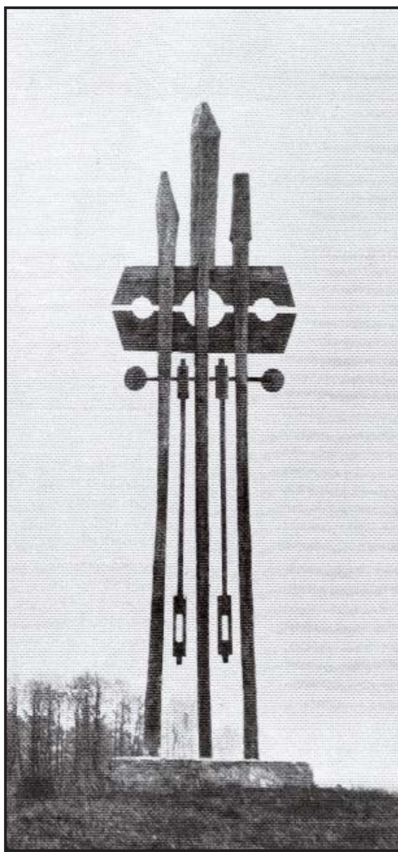
Este puțin cunoscută originea actualei Noi Ordini Mondiale, prin care principiile globalismului sunt impuse întregii omeniri. Noua Ordine Mondială este rezultatul unei uriașe inginerii economice și geopolitice, care a dus la convergența sistemelor sovietic și occidental într-un proiect unipolar de dimensiuni planetare. Propaganda neoliberală, atât de dreapta cât și de stânga, prezintă Noua Ordine Mondială ca pe împlinirea definitivă și glorioasă a istoriei omenirii. De fapt, este doar o legitimare a ordinii neoliberale care funcționează în avantajul marilor corporații și al instituțiilor financiare.

Pe 15 decembrie 1987, în fața Senatului american, republicanul Jesse Helms, președintele Comisiei pentru relații externe din cadrul Senatului, demasca proiectul Noii Ordini Mondiale care urma să fie construită după căderea planificată a comunismului:

„Examinând atent ceea ce se petrece în spatele ușilor închise, constatăm că grupuri de interese de pe lângă Departamentul de Stat, Departamentul de Comerț, marile centre bancare, marile rețele mass-media, universități, industria filmului, mari fundații non-profit acționează împreună cu stăpânii de la Kremlin în slujba a ceea ce unii numesc Noua Ordine Mondială. Organizații private precum Council on Foreign Affairs, The Royal Institute of International Affairs, The Trilateral Commission, The Darmouth Conference, The Aspen Institute for Humanistic Studies, The Atlantic Institute și Grupul Bilderberg sunt puse să răspândească și să coordoneze planurile în vederea realizării așa-numitei Noi Ordini Mondiale în marea finanță, marile centre de afaceri, cercurile universitare și guvernamentale... Astăzi, ideologia acestor grupuri se numește globalism. [...] Din punctul de vedere globalist, statele și granițele naționale nu mai contează. Filosofiile și principiile politice par să devină o chestiune relativă. Chiar și constituțiile devin irelevante în exercitarea puterii. Libertatea și tirania nu mai sunt privite ca fiind în mod necesar rele sau bune și, în niciun caz, nu sunt o componentă a politicii. Globalismul consideră că activitățile forțelor financiare și industriale trebuie să fie orientate spre transpunerea în viață a proiectului unei singure societăți globale. Aceasta se va realiza în principal prin convergența sistemelor american și sovietic. Singurul lucru care contează cu adevărat pentru aceste grupuri este obținerea de profituri maxime, profituri rezultate dintr-o practică pe care eu o numesc capitalism financiar, un sistem bazat pe doi mari piloni: îndatorarea țărilor și politica de monopol. Acesta nu este capitalismul real, este drumul spre concentrarea monopolistă a activității economice și spre sclavie politică.” (Senator Jesse Helms, *Congressional Record*, Vol. 133, p. 18146, 1987)

Ideologiile globalismului încearcă să legitimeze o lume unipolară reconstruită după dogmele neoliberale, militează pentru slăbirea sau distrugerea autorității statelor naționale în fața entităților nonstatale (companiile transnaționale, instituțiile financiare gen FMI) și pentru „corectitudine politică”.

Globalismul nu este în folosul omului de rând și al statului național, ci în folosul elitelor cosmopolite și al superbogaților, al marilor corporații și al instituțiilor financiare.

Nu trebuie să ne fie însă teamă. De globalism și de susținătorii lui interni și externi ne va apăra dragostea de țară, dacă știm să o trăim cu adevărat și s-o creștem în suflet. Sau, ca să-l citez pe paleoconservatorul american Pat Buchanan, „naționalismul, nu NATO este aliatul nostru”.

România și UE

România a aderat la UE având mari decalaje față de celelalte țări comunitare la toți indicatorii economici relevanți și, după 9 ani, aceste decalaje nu s-au redus, iar România, care înainte de anul 2007 a beneficiat efectiv de fondurile alocate prin programele de preaderare (PHARE, ISPA, SAPARD etc.), a devenit contribuitor net la bugetul comunitar, ca urmare a incapacității instituțiilor responsabile cu accesarea fondurilor alocate de UE de a genera proiecte eligibile și de a realiza în termenele stabilite aceste proiecte.

Intrarea în NATO și în UE nu au reprezentat îndeplinirea unui proiect de țară. Uniunea Europeană nu este un obiectiv, așa cum fals a tot repetat o clasă politică ignorantă, incompetentă și aservită marilor puteri. Și nu este un obiectiv, ci un posibil mijloc, pentru că UE este o organizație internațională creată cu un scop precis, ale cărei instrumente și politici servesc interesele celor care au creat-o. Uniunea Europeană nu este o instituție care să scoată din sărăcie sau din mizerie o țară. Întrebarea este ce poți face tu, ca țară, dacă faci deja parte din acest club. Ei bine, trebuie să vezi în el un mijloc pentru ca eu, ca țară, cu oamenii mei, cu mintea mea, cu întreaga mea capacitate și cu dorința mea, nu doar de a-mi fi bine, ci cu dorința mea de a-mi atinge interesul național profund, să creez un proiect mare, care să fie sprijinit de către UE. UE nu se poate substitui acestui proiect. Până acum, însă, România nu a prezentat niciun proiect în cadrul UE, nu a negociat nimic, niciodată și nici măcar nu a intrat în UE pentru că am fost noi pregătiți. Noi am intrat în UE pentru că ne-a dorit UE. Și ne-a dorit din interes: voi, România, aveți resurse primare, noi nu mai avem, pentru că le-am exploatat, acum ne pare rău, dar asta este. Vă avem însă pe voi, puteți fi o colonie pentru noi, ca să extragem de la voi resurse. Asta este relația noastră cu UE! Iar dovada că așa stau lucrurile o constituie faptul că, dacă am fi atras toate fondurile europene la care aveam acces, nu am fi primit decât maximum 95% din banii pe care noi i-am dat UE. Miliarde de euro ai UE au fost însă îngropați din neputință sau rea-voință iar puținii bani care s-au atras, totuși, au fost distribuiți pe criterii aiuritoare – avem terenuri de baschet în pantă sau parcuri construite cu bani europeni în sate! Încă o dată: asta este relația noastră cu UE! Nu este rău că suntem în UE, doar că nu ne știm interesul.

Scutul NATO. Este bine că suntem în NATO, dar nici aici nu ne știm interesul. Niciodată o țară distrusă economic nu poate fi apărată. Dacă, Doamne ferește, s-ar întâmpla ceva în România, NATO nu ar interveni, pentru că ar trebui să investească atât de mult în infrastructură ca să ne poată apăra, încât nota de plată ar fi prea mare. Principala însușire a unei țări care își cunoaște interesul și viitorul este de a ajunge acolo unde dorește prin propriile forțe – *prin noi înșine.*

Vizita asistentului secretarului de stat american Hoyt Yee, de la începutul lunii septembrie 2014, a creat în România o euforie mediatică. NATO ne va proteja! Cât de naiv sau de inconștient poți să fii ca să te liniștească niște mesaje trimise de SUA printr-un funcționar de rang inferior al Departamentului de Stat?!

„Exceptând cazul în care ne-am pierde mințile, noi (americanii) nu ne vom lupta cu Rusia pentru un teritoriu pe care niciun președinte (american) nu l-a considerat vital pentru noi”, scria Pat Buchanan, „senior adviser” pentru trei președinți americani (Nixon, Reagan, Ford) și candidat la președinția Statelor Unite în anul 2000 (extras din articolul *Nationalism, not NATO is our Great Ally,* Patrick J. Buchanan – Official Website). Republicanul Ron Paul, membru al Camerei Reprezentanților până în 2013, este altă celebritate a vieții politice americane care a criticat poziția guvernului țării sale în criza ucraineană: „Adevărul este că puciul de acum câteva săptămâni, menit să-l răstoarne de la putere pe președintele ales Victor Ianukovici, a fost pus la cale de același grup: NATO, Uniunea Europeană, Statele Unite și FMI... În Ucraina, lucrurile sunt încurcate, iar încurcătura este din ce în ce mai mare. Ar fi mult mai bine pentru ucraineni, pentru europeni, pentru ruși și pentru poporul american dacă ne-am ține deoparte și am urma principiile unei politici externe non-intervenționiste. Să nu le trimitem bani și arme. Să nu ne amestecăm și să nu luăm partea unora sau altora dintre cei implicați în conflict” (extras de pe Ron Paul Channel).

→

(Urmare de la pag. 10.)

Fără îndoială, conexiunile cu dreptul și cultura juridică germană au cunoscut maximul de afirmare în perioada interbelică, în special în deceniul patru și primii ani ai celui de-al cincilea ai secolului trecut, în condițiile istorice concrete date și cu amendările cuvenite. În orice caz, revenind la aprecierile lui Blaga, evocate la început, și crezând în valabilitatea lor, ajungem, în mod automat, la concluzia că, în măsura în care am fost influențați de dreptul și cultura franceză, am fost și „noi înșine” în viața juridică, în gândirea și legile noastre. Așadar, destul de puțin!...

În loc de concluzii. Alegerea modelului belgian din 1831, în forma prelucrată de Comisia Centrală în 1859, ca punct de plecare pentru adoptarea și ajustarea sa la exigențele momentului și impunerea formei astfel rezultate spre adoptarea Constituantei *sui-generis,* la 29 iunie 1866, a reprezentat cea mai bună dintre variantele posibile. Una care, în orice caz, în condițiile concrete, a putut fi elaborată, a ajuns să fie adoptată și a trebuit să fie aplicată ca bază constituțională a statului român modern. Adoptarea modelului la cerințele interne a reprezentat o preocupare permanentă a alcătuitorilor primei noastre constituții; după analiza lui I.C. Filitti, anteproiectul românesc din 1859 cuprindea 33 de deosebiri față de modelul belgian, iar din inovațiile proiectului Consiliului de Stat din 1866, numai patru erau luate de-a dreptul din Constituția belgiană.

În sfârșit, tot potrivit aceleiași evaluări, din modificările pe care Constituanta de la 1866 le-a adus anteproiectului Consiliului de Stat, numai 10 sunt preluate din Constituția belgiană, celelalte fiind fie reveniri la Statutul lui Cuza de la 1864, la anteproiectul adoptat la 9 octombrie 1859 sau la Regulamentul organic, fie inovații specific românești.

Dintre deosebirile care s-au desprins între Constituția României din 29 iunie 1866 și cea a Regatului Belgiei din 7 februarie 1831, în realitate, numai cinci se datorează Adunării Elective, respectiv: calificarea ca *indivizibil* a teritoriului țării, oprirea colonizării cu populație străină, precizarea cazurilor de expropriere, garantarea pământurilor date clăcașilor la 1864 și menținerea că puterile națiunii nu se pot exercita decât prin delegațiune. În fine, printre opțiunile personale ale Domnitorului Carol I se numără, pe de o parte, cea referitoare la adoptarea sistemului parlamentar bicameral prin înființarea Senatului (proiectul inițial preconiza o singură cameră), iar, pe de alta, cea vizând înlocuirea dreptului de veto condiționat, acordat capului statului (cum era cel al președintelui SUA) printr-un veto necondiționat și absolut.

În orice caz, despre prima noastră lege fundamentală rămân semnificative considerațiile lui Vintilă I. Brătianu din 1923: *„Sub Constituția de la 1866 am putut trece de la România Mică la România Mare.”*

Multe personalităţi americane de vază, cu o vastă experienţă pe scena politică, împărtăşesc astfel de opinii. Doar că opiniile lor nu pătrund în România, ocupată de marile corporaţii şi servilă până la trădare prin politicienii săi corupţi. În ţara noastră, cei care încearcă să prezinte puncte de vedere echilibrate sau alternative, care contrazic interpretările oficiale, sunt etichetaţi imediat drept rusofili. Pe reţelele de socializare, dar şi în mass-media există o largă „patologizare” a dezbateriilor pe această temă: practic, asistăm la un dialog al surzilor în care participanţii se acuză reciproc de rusofobie şi rusofilie. Oare românii şi ruşii nu mai pot să întreţină relaţii normale? Este un semn de maladie mentală dacă apreciezi sau critici cu obiectivitate Rusia? Este foarte trist că s-a ajuns la o asemenea situaţie nemaiîntâlnită de foarte mult timp în relaţiile României, ale românilor în general, cu alte popoare. Din fericire, adevărul este unic şi biruitor, el nu poate fi obiectul artei persuasiunii, trebuie doar enunţat.

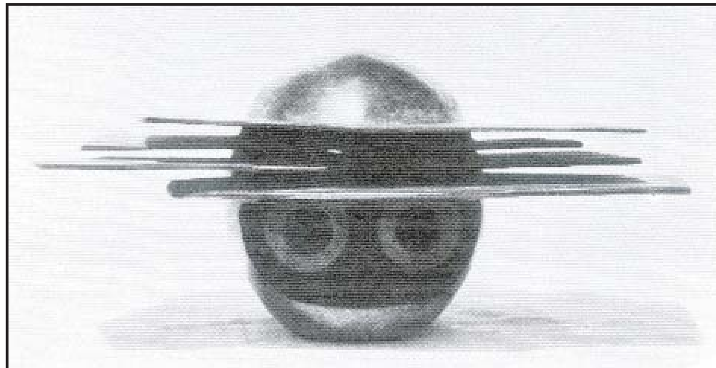
Rusia. Este o împrejurare fericită că atât poporul român, cât şi cel rus se împărtăşesc cu apa marelui fluviu al spiritualităţii creştin-ortodoxe, care va curge în veşnicie. Trebuie să ştim de unde este bine să bem apa sfântă, aducătoare de linişte şi pace, pentru a realiza construcţii spirituale care dăinuiesc în timp.

Rusia actuală nu este antioccidentală, ci doar antiglobalistă. Şi este deschisă către nou. Iar axa solidă Berlin-Moscova este o realitate de necontestat, oferind teme de reflecţie importante pentru cine înţelege şahul mare, diplomatic şi economic. Rusia este o piaţă uriaşă, care are cerinţe uriaşe de infrastructură şi proiecte, îşi are locul său bine stabilit în economia globală şi se află instalată pe un parcurs de dezvoltare, în conjuncţie cu vastul spaţiu eurasiatic. Sunt convins că Rusia nu doreşte conflicte, de niciun fel, ci dezvoltare. Ea oferă o zonă de oportunităţi în plan economic pentru toţi, cu condiţia să nu ne lăsăm sugrumaţi de lozinci şi prejudecăţi.

Rusia nu este o Uniune Sovietică mai restrânsă teritorial şi mai slăbită.

Când vorbim despre Rusia, trebuie să ne referim la ceea ce este această ţară în realitate şi nu la imaginea falsă din mintea noastră. Rusia de astăzi se străduieşte să se lepede de balastul sovietic şi să devină o putere conservatoare. O restauraţie conservatoare ar însemna pentru Rusia revenirea la normalitate a unei ţări care, înainte de catastrofalul experiment bolşevic, fusese o redută a monarhiei creştine. Kremlinul – scrie *The New York Times* – „defineşte rolul Rusiei pe plan mondial nu pe baza învechitei paradigme a Războiului Rece, ci mai degrabă pe baza unei viziuni care favorizează suveranitatea statului-naţiune şi stabilitatea status quo-ului în faţa răspândirii democraţiei de tip occidental” (citat de William S. Lind în *Russia's Right Turn, American Conservative*, 11 februarie 2014). Din păcate, în loc să aprecieze dorinţa de schimbare a Rusiei, să salute renaşterea unei Rusii conservatoare, Occidentul i-a aplicat o lovitură dură tocmai când era pe drumul cel bun. Anatemizarea preşedintelui Putin ne demonstrează că direcţia tradiţional-naţionalistă a Rusiei de astăzi nu este văzută cu ochi buni de Noua Ordine Mondială neoliberală.

Orice părere am avea despre Vladimir Putin, realităţile actuale confirmă că preşedintele Rusiei are dreptate: multe ţări euro-atlantice s-au îndepărtat de rădăcinile lor, inclusiv de valorile creştine. Au adoptat politici ce plasează pe acelaşi plan familia cu mai mulţi copii şi parteneriatul între persoane de acelaşi sex, credinţa în Dumnezeu alături de credinţa în Satana. Occidentul a înlocuit valorile creştine cu valorile Hollywood-ului şi a capitulat în faţa revoluţiei sexuale. Divorţul facil, promiscuitatea, pornografia, promovarea deşănţată a LGBT (colectivitatea lesbiană, gay, bisexuală şi transsexuală), agitprop-ul feminist, avortul, căsătoria între persoane de acelaşi sex, eutanasia, sinuciderea asistată sunt tot atâtea căi de decadenţă culturală şi degradare personală – căi pe care Rusia nu vrea să le urmeze. Rusia se pronunţă pentru valorile tradiţionale, apărarea identităţii naţionale şi a unei lumi a diversităţii culturale şi civilizaţionale, cu multiple centre de putere (SUA, Rusia, China, ţările BRICS, ţările ortodoxe). Ministrul de Externe al Suediei, un neoliberal, spune clar: „Există o nouă mentalitate politică, cel puţin la Kremlin. Ei intenţionează să construiască un bastion ortodox împotriva Vestului.” „Bastionul ortodox” nu este împotriva Vestului în general, ci împotriva ambiţiilor mondialiste ale acelui Occident neoliberal care a pierdut contactul cu realitatea. Nu numai Rusia, dar cea mai mare parte a omenirii, inclusiv majoritatea oamenilor de bună credinţă din Occident, se opun Noii Ordini Mondiale, susţinută de „braţul înarmat” al SUA. Este un sistem unipolar, care a impus în lume „multiculturalismul” uniformizator, „corectitudinea politică” şi capitalismul

financiar bazat pe îndatorarea ţărilor şi politica de jaf colonial practicată de marile corporaţii. Ce este rău în a i te opune?

Putin este un naţionalist care nu vrea să mai audă de Noua Ordine neoliberală şi ruşii îl aplaudă pentru această atitudine curajoasă. Popularitatea sa derivă din apărarea consecventă a intereselor ruseşti. De discutat poate fi modul în care Rusia acţionează pentru apărarea acestor interese. Nu putem să-i negăm însă dorinţa legitimă de a-şi reclădi suveranitatea şi fiinţa naţională pe baza propriei istorii, limbi, culturi şi identităţi etnice. Să nu uităm că toate acestea au fost grav afectate de sovietici şi de neoliberalii din timpul perioadei Elţîn. N-ar trebui oare să ne apărăm şi noi interesele naţionale şi nu pe cele ale globalismului colonizator?

Dacă dorinţa partidelor eurosceptice din Parlamentul European este de înţeles, de ce să ne scandalizeze voinţa ruşilor şi rusofonilor din Estul Ucrainei de a se separa de populaţia din Vestul ţării? Din păcate, populaţia Ucrainei trăieşte o dramă, Ucraina însăşi fiind un produs al imperiului sovietic, o formaţiune statală artificială. Kievul înseamnă Rusia kieveană, iar Rusia moscovită nu-şi va ataca niciodată fraţii de sânge. Rusia va reacţiona însă cu fermitate dacă se va insista pe aceeaşi formulă ca în fosta Iugoslavie. Criza provocată în Ucraina este ultima zvâcnire a Noii Ordini Mondiale, o încercare disperată de a revitaliza proiectul unei lumi unipolare. Chiar mai mult decât România, Ucraina, acest stat lipsit de istorie şi experienţă, a căzut repede pradă oligarhilor lacomi şi forţelor transnaţionale.

Criza ucraineană. De la începutul crizei ucrainene, oficiali români de prim rang au reacţionat violent şi obedient, la nivel retoric, în faţa unei aşa-zise ameninţări ruseşti iminente la adresa ţării noastre. Declaraţiile conducătorilor instituţiilor importante din ţară, amplificate de mass-media, au creat o isterie războinică faţă de o situaţie care ar fi necesitat calm şi relaxare, atât timp cât nu te simţi cu musca pe căciulă. Departe de a fi o ameninţare reală, aşa-numita stare de alertă sau de potenţial război este o manipulare nu doar grosolană, ci şi jignitoare la adresa condiţiilor precare de trai din România, care ar trebui să constituie principala preocupare a clasei politice. Scopul manipulării este să stârnească ura românilor faţă de poporul rus, să marcheze puncte într-un an electoral şi să distragă atenţia de la gravele probleme ale României, pe care actuala clasă politică este incapabilă să le soluţioneze. Marile ameninţări la adresa României sunt incompetenţa, laşitatea şi trădarea de ţară, nu Rusia sau altă naţiune!

Interesul României este ca această criză ucraineană să ia sfârşit cât mai curând. Trebuie să apărăm interesele naţionale şi nu pe cele ale mafiei financiare globale şi ale marilor corporaţii transnaţionale. Manipulările abjecte la care se pretează presa şi politicienii din România nu sunt decât ecoul unui imens aparat propagandistic neoliberal desfăşurat la scară mondială. Se încearcă prin toate mijloacele să se justifice ceea ce nu poate fi justificat: o lovitură de stat antirusească, instrumentată din zona atlantică, într-o ţară ale cărei graniţe de vest se află la doar câteva sute de kilometri depărtare de Moscova.

Mai catolici decât Papa, unii oficiali români au cerut, cu o obedienţă care stârneşte râsul, sancţiuni împotriva Rusiei mult mai dure decât au cerut UE sau chiar Statele Unite. În contextul marilor provocări la care trebuie să răspundă omenirea, efectele izolării şi sancţionării Rusiei se vor repercuta negativ asupra tuturor ţărilor lumii. Rusia nu poate fi scoasă din cărţi. Pe de altă parte, unde este dialogul trâmbiţat în toate consiliile ONU, unde este libertatea de exprimare, unde este transparenţa, unde este buna înţelegere dintre noi? O ţară precum SUA, care a răspuns până acum negativ la toate documentele internaţionale mari legate de protecţia mediului, principala problemă, de rangul cel mai înalt, a omenirii, de salvarea vieţii şi a Pământului, cum poate să înţeleagă sau să participe cu eforturi pozitive în arena internaţională diplomatică?

Basarabia. Basarabia este şi va rămâne în veacul vecilor pământ românesc.

Faptul că se numeşte Moldova şi că „limba” vorbită de fraţii noştri de peste Prut este socotită „moldovenească” ţine de manipulare, de încercarea de înrobire a minţii. Nu este însă mai puţin adevărat că din 1989 până acum România nu a avut nicio ofertă serioasă, demnă de luat în seamă, sau o negociere reală cu cine trebuia – cu Rusia, adică. Oricum, un stat slab şi înapoiat cum este astăzi România nu poate ridica niciun fel de pretenţii, se face doar remarcat prin trăncăneala unor disperaţi după putere. Pentru că oamenii politici aflaţi în fruntea României de astăzi au decis că mai presus de orice cauză este păstrarea puterii. Nerecunoaşterea şi izolarea românilor de dincolo de graniţe este o consecinţă a acestei atitudini.

Orice comunitate românească din ţările vecine trebuie sprijinită şi protejată de statul român.

Doar dacă ridici ţara economic şi social, doar dacă îi redai demnitatea poţi avea pretenţii la recunoaşterea propriei istorii de către alţii.

Transnistria. Evoluţia creată în Transnistria suscită mai multă îngrijorare printre politicienii noştri decât pierderea suveranităţii României cu tot ce înseamnă aceasta: vânzarea terenurilor agricole şi a resurselor naturale către străini, îndatorarea ţării la FMI. România nu trebuie să fie preocupată de Transnistria, ci de teritoriile româneşti cum ar fi Nordul Bucovinei şi Basarabia de Sud, precum şi de soarta bisericilor şi a şcolilor româneşti din Ucraina. Nu avem ce căuta în jocul altora, mai ales când, din punct de vedere istoric, lucrurile sunt foarte clare. Clasa politică românească gândeşte mic şi acţionează şi mai mic. Murim de grija altora, ne preocupă problemele lor, când noi înşine suntem în prăpastie ca ţară din mai toate punctele de vedere: economic, social, politic! Este o absurditate! Trebuie să ne concentrăm pe factorul intern de dezvoltare a ţării, pe întărirea statului naţional, unitar, modern şi nu pe ţinte false care, oricum, dacă am vrea cumva să le atingem, au un deznodământ clar, previzibil.

Istoria de lângă noi

„Enigma Transfăgărășanului” și proiectul de țară

Mihai SPORIȘ

Nu avea țara valahilor o pravilă a ei, scrisă, la schimbarea macazului lumii, atunci când tiparul tocmai se ivea înlesnire, să multiplice povețele. Era mare nevoie ca *legea pământului* să se sălășluiască în mintea și conștiința celui ce trebuia să fie *baci* unui neam asuprit politic de imperii... protectoare. Neagoe Basarab a tocmit *învățăturile* către Teodosie, dar a și dat pilda cea frumoasă văzului tuturor și a tâlcuit, prin baladă, mitul sacrificiului pentru viața lungă a celor făcute-zidite, cu iubire. El crescuse sub stăreția lui Macarie de la Bistrița olteană, unde tipografi pricepuți, fugiți din calea turcilor, mărșăluind spre... Roma (Belgrad, Buda, Viena), se vor fi alăturat fraților întru credință valahi, venind de dincolo de malul Dunării inundat de pașalâcurile marelui imperiu, cu pădurile lui de minarete și legile noi ale lui Alah. A învățat repede coconul craioveștilor și ne-a dat, *în clipa lui cea repede* (1512-1521), *proiectul de țară: întărirea credinței și construcția însemnului ei neasemuit,* întru unicitate și frumusețe: Mănăstirea lui Manole, *de pe Argeș în jos.* Criza politică și dezbinarea internă, ca o boală cronică a valahilor (vezi Dumitru Drăghicescu, *Psihologia poporului român*), a amânat apoi etapele, pașii următori, ca un blestem, mereu alergând după modelele altora, când cele din vecinătatea imediată îi arătau cu nimic mai prejos decât alte neamuri. Va fi fost nevoie de alte sacrificii de domni, pentru alte valuri cu creste și mai mereu cu prăbușiri: Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, Tudor Vladimirescu, Alexandru Ioan Cuza... Uneori valul cel mare al lumii a fost momentul unor *răs-bunări:* războiul Crimeii, războaiele mondiale, reașezarea după „Războiul Rece”.

Pe creasta valului ne-am aflat, deși în lagărul „fraților sovietici”, și după anii ‘60 ai secolului al XX-lea, când un Gheorghe Gheorghiu-Dej își aduce aminte că *dezvoltarea țării sale are nevoie de... autodeterminare, prin forțele proprii* („prin noi înșine” era deviza Brătienilor și a unei monarhii, după Războiul Reîntregirii, în care o Regină Maria Victoria Alexandra, providențială, potența o demnitate românească în rândul lumii) și își construiește *un plan de țară* în care *separarea-distanțare, de lagărul comun,* presupunea și o independență, inclusiv energetică. S-a apucat de construcția marilor hidrocentrale, între care cea de pe Argeș... în sus, i-a purtat numele, *până la o vreme;* până atunci când i se va fi imputat crezul, doctrina. Apartinea unei ideologii atee, străină de legea pământului. Venea după „Bicazul” dedicat lui V.I. Lenin și era deja un act de asumare identitară. Distanți, de centrul de putere ideologic, în care nu am intrat de bună voie, prin 1968 am arătat lumii că nu suntem decât „arestați” în lagărul în care ne-au pus în ascultare marile puteri. După acest act de revoltă, s-a născut un nou impuls, un nou entuziasm, o nouă concentrare de eforturi.

Însemnul acestei perioade este Transfăgărășanul, construit între 1971-1974 și, ca o continuitate a simbolurilor, mai sus de Mănăstirea Argeșului, de Hidrocentrala Argeșului, de marele lac de la Vidraru, cu Prometeul lui emblematic. O *fântână* pentru apa *capitalei,* cum cea a lui Manole se arătase izvorul domnesc al fostei capitale, Curtea de Argeș. Va fi fost și cu alt rost marele lac! *Nevoia consolidării independenței* l-a determinat pe noul păstor de țară (secretar general ales de congresul alor săi), Nicolae Ceaușescu, să își propună *un plan de țară,* în care Transfăgărășanul, nu doar obiectiv de interes economic (exploatări forestiere, turism), dar și cu rol strategic, militar, să se finalizeze prioritar. Ne propunem aici, dinspre afundul unei căderi, doar aparent fără explicații, să ne lămurim, privind spre vremea aceea entuziastă luată drept studiu de caz, să ne dezmeticim – pentru deșteptarea imnică! – ce se întâmplă cu noi acum?

Emblematic acest arc peste Carpații cei mai semeți ai țării, drumul care se strecoară printre Moldoveanul (2543 m) și Negoiu (2535 m), Transfăgărășanul, pune-n salbă semnele unei istorii altfel vorbitoare, în mod cert despre eroism, sacrificii și învățătura necesară urmașilor: Cetatea Poienari, Curtea de Argeș cu mărturiile ei, Hidrocentrala cu barajul ei impresionant și uriașa mare alpină de la Vidraru, Cârțișoara purtătorului de cărți de învățătură, printre care și cele ale vechimii noastre cu însemnele nobile ale daco-romanității. Acest fir roșu al unei istorii milenare a fost trasat eroic și el dăinuie în peisaj cu povestea lui care pare o *enigmă,* greu de descifrat, fără mărturia crezului celor ce l-au trudit, punându-l în operă. Mărturiile celor ce au fost „meșteri mari, calfe și zidari”, dar și a unui *Manole* (devenit erou al muncii socialiste și medaliat pentru fapta sa, recunoscută de autoritatea de putere a vremii, dar și de cea de dincolo de cumpăna istoriei, când colonelul Nicolae Mazilu este avansat general de brigadă, într-o recuperare târzie a conceptului de eroism cotidian) ne stau la dispoziție și ele ne sunt date, pedagogic, atunci când realitatea înconjurătoare ne face posibilă înțelegerea mesajului.

În 1994, la împlinirea a 20 de ani de la darea în folosință a Transfăgărășanului, 20 septembrie 1974, colonel (r) Nicolae Mazilu dedică o carte-document „tuturor constructorilor de drumuri”: *Enigma Transfăgărășanului,* Editura CONPHYS, Rm. Vâlcea. În prefața la ediția a II-a, din 1996, colonel-inginer Florea Necula motivează: „Din respect pentru adevăr și pentru eforturile depuse de multe ori la limita maximă a suportabilității omenești, de marea majoritate a constructorilor militari și civili ai drumului Transfăgărășan, mă adresez cititorului, afirmând că în filele acestei broșuri nu va întâlni fantezia autorului (...), ci fapte autentice, trăite...” Titlul cărții ne provoacă să descifrăm cum a fost posibil ca o lucrare de complexitatea acestui drum transalpin, „care multe secole va fi mărturie generațiilor viitoare”, să se finalizeze într-un timp foarte scurt, în comparație cu proiectele aflate acum în plină desfășurare, dar cu cheltuieli financiare imense și finalitate minoră și de proastă calitate, deși condițiile naturale pentru punere în operă nu permit, din bun-simț, nicio comparație. Pentru ilustrarea dimensiunii efortului, vom menționa din devize aspectul cantitativ al lucrărilor pentru un Transfăgărășan de 90 de km, trecând muntele la 2042 m altitudine: 3.800.000 mc de stâncă derocată, cu 6.350 tone de exploziv, 316.000 motoare diverse, 18 milioane de kilometri înregistrați pe foile de parcurs ale mașinilor și utilajelor. Durata execuției, una foarte scurtă, este marea *enigmă* pe care o dezleagă Nicolae Mazilu. Primele HCM-uri (Hotărâri ale Consiliului de Miniștri – Guvernul RSR), din 1969, ascundeau intenția finală, cu două drumuri forestiere județene (Sibiu și Argeș), apoi HCM-ul 1116/1970 vorbea de un drum peste munte cu o singură bandă, ca HCM 9/1971 să consacre indicatorii drumului finalizat. În 16 august 1971, s-a marcat efectiv traseul drumului în teren, adică proiectul de execuție era finalizat. În decembrie 1973, drumul avea majoritatea tronsoanelor recepționate, mai puțin tunelul de 887 m, care fusese atacat, condiționat de realizarea accesului, ultimul. În 1974 s-au realizat finisajele, până în septembrie, când s-a inaugurat. La realizarea proiectului au participat cinci ministere interesate ca beneficiare ale investiției: Ministerul Economiei Forestiere și Materialelor de Construcție, Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor, Ministerul Energiei Electrice (pentru realizarea tunelului), Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Turismului (principalul beneficiar de azi). Într-un calcul, având în vedere procedurile și ritmurile de azi, Transfăgărășanul s-ar construi în câteva sute de ani... Fără implicarea militară, șantierul ar fi durat vreo zece ani, iar prin folosirea a doar zece fronturi de lucru ar fi durat cca 30 de ani. A existat atunci un gând și o voință care au devenit acțiune conștientizată și un entuziasm al uneii mândrii naționale.

Ceea ce s-a întâmplat prin 1989, la schimbarea macazului lumii, a stat sub deviza „Fă-te că lucrezi!” și mobilizarea unui „front” la fel de propagandistic precum cel al *plugarilor...* Nimic bun în istoria noastră de la *fronturile* care ne-au adus minciuna și disoluția puterilor și ne-au dus în derizoriu adevărul despre noi înșine, aruncându-ne în brațele „protectoare” ale altora, clamând neputințele și irosind resursele, pentru noile juguri asumate ca mari victorii, pe altarul unor valori îndoielnice, în care ne-am pus singuri în umilința celor acceptați, dar neintegrabili... Acum suntem la vremea unor neputințe demonstrate și conștientizate din ce în ce mai mult. Suntem într-o disoluție a puterilor în stat, puse în competiție, nu într-o simfonie benefică. Acțiunile demarate sunt obstrucționate și sistematic tergiversate, până la anulare, de către viitoarea orientare politică, într-o hârjoană imbecilă a puterii din scaun cu opoziția. Interesele diverse omoară din fașă chiar intenția bună, pentru că nu servește decât interese de grup, că despre interesul național este mare pericol să vorbești, fără nu știu ce supervizări ale *înaltelor porți* de azi! Chiar privirea spre cele bune, lăsate învățătură de cei dinainte, a fost considerată, imediat după 1989, printr-o manipulare agresivă, cu multă ostilitate. La noi, zice-se *revoluția,* care a emanat o constituție cu vădite imperfecțiuni, a dus la mistificarea istoriei recente, cu mineriade și vânzări dubioase, a permis justificarea „crimelor” politice, economice, sociale și căderea în prăpastia unei schimbări radicale, fără un plan aplicabil coerent, cu toată promisiunea inițială a Proiectului „Postolache”. La ceilalți, parte ai aceluiași fenomen, post *război rece,* nu au fost revoluții sângeroase, ci doar schimbări de... catifea! Cu ostilitatea propagandei postcomuniste, în plin proces de năpârlire, dar care se salva printr-un țap ispășitor, creat tocmai pentru acest scop al... salvării lor naționale, se încerca o negare totală a fostelor realizări, *ca să-și piardă urma tocmai eșalonul răului cel mare al societății atee, abolită abrupt.* Spune autorul *Enigmei Transfăgărășanului,* la doar cinci ani de la „revoluție”: *După revoluție? Cum poate fi privit după revoluție un om care a fost erou înainte de revoluție? (...) Titlul de Erou al Muncii, fie chiar și socialistă, nu mă deranjează, ci socot că mă onorează, căci am muncit pentru țară și asta se vede. Eu nu am primit titlul de Erou și Steaua Republicii pentru gălăgie, ci pentru muncă cinstită, concretă, asiduă.* (Pentru Transfăgărășan s-au decernat cinci titluri de Erou: col. Nicolae Mazilu – comandantul detașamentului pentru construirea drumului; Gheorghe Iordache – șef de brigadă la tunelul Capra-Bâlea; maior-inginer Florea Necula – inginer-șef de șantier la detașamentul pentru construirea drumului, partea nordică; maior-inginer Constantin Vână – inginer-șef pentru partea sudică; inginer Gheorghe Zăvoianu, director la Grupul de șantiere pentru Construcții Forestiere, Râmnicu Vâlcea. Au mai fost conferite alte 553 de ordine și medalii pentru muncitori, maiștri, tehnicieni, ingineri, maiștri militari, militari în termen. Medaliile și titlurile au fost decernate, cu ocazia inaugurării drumului în 1974, de președintele țării: Nicolae Ceaușescu – nota 1.)

→

Dezbateri privind fundamentele matematicii (I)

Acad. Alexandru BOBOC

Așa cum se știe, Gödel este una dintre figurile cele mai importante din întreaga istorie a logicii: „numele său rămâne legat în primul rând de două mari rezultate metodologice: primul, cel din 1930, constă în demonstrarea completitudinii semantice a calculului predicatelor. Cel de al doilea îl reprezintă *teorema de incompletitudine a lui Gödel* (1930-31)", apreciată ca o autentică „critică a rațiunii formale" (*Enciclopedia GARZANTI di Filosofia*, Milano, 1993, p. 453).

Legăturile cu marile personalități din epoca dezbaterilor privind „fundamentele matematicii" au început încă în perioada studenției sale la Viena, unde a studiat fizica și matematica (aceasta din urmă cu Hans Hahn). Prelegerile lui R. Carnap asupra logicii matematice și *Principiile logicii teoretice* ale lui D. Hilbert și W. Ackermann au constituit realmente imbolduri atât pentru disertația sa *Über die Vollständigkeit des Logikkalküls* (1929), cât și pentru lucrarea cu care s-a „abilitat" (1932); *Über formal unentscheidbare Sätze der Principia Mathematica und verwandter Systeme.*

În esență, „prestațiile de referință ale lui Gödel se situează aproape univoc în domeniul logicii matematice, mai exact, cel al metalogicii și al metamatematicii, discipline în care au fost cercetate proprietățile, posibilitățile și limitele calculului logic și aritmetic. În virtutea temei fundamentării, care a dominat în dezvoltarea științelor exacte de la mijlocul secolului trecut, posibilitățile și limitele unui astfel de calcul capătă o semnificație teoretico-gnoseologică și teoretico-științifică deosebită" (Chr. Thiel, *Kurt Gödel: Die Grenzen der Kalküle,* în *Grundprobleme der grossen Philosophen,* hrsg. von J. Speck: *Philosophie der Gegenwart* VI, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1992, p. 139).

După cum se știe, Gödel a construit o variantă simplificată a sistemului de tipul *Principia Mathematica,* pe fondul căreia a formulat „teoremele asupra indecidabilității", privind sistemele formale. O caracterizare a acestor contribuții s-ar formula (pe scurt, desigur) astfel: „...dacă presupunem că sistemul P este complet, el trebuie să cuprindă și propozițiile indecidabile, dar în acest caz el devine contradictoriu. Necontradicția a fost stabilită și, ca urmare, sistemul nu este complet (deci respectivele propoziții nu pot fi deduse din sistem)... Deoarece sistemul nu este simultan necontradictoriu și complet, el este în principiu indecidabil" (Gh. Enescu, *Teoria sistemelor logice,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 268).

Participarea lui Gödel la dezbaterea din 1930 (*Diskussion zur Grundlegung der Mathematik am Sonntag,* dem 7 Sept. 1930, în *Erkenntnis,* Zweiter Band-Heft 2-3, *Annalen der Philosophie,* Band X, Heft 2-3, herausgegeben von Rudolf Carnap und Hans Reichenbach: *Bericht über die II. Tagung für Erkenntnislehre der exakten Wissenschaften in Konisberg 1930;* Felix Meiner Verlag in Leipzig 1931, pp. 135-151) cu privire la fundamentele matematicii prezintă, credem, o semnificație teoretico-metodologică care greu ar putea fi contestată. Cu aceste gânduri, redăm în traducere discuțiile care au urmat prezentărilor de linie în filosofia matematicii.

„Discuția" a fost prilejuită de comunicările prezentate la sesiunea menționată (cu tema: *Teoria cunoașterii a științelor exacte*), dintre care menționăm: Rudolf Carnap, *Die logistische Grundlegung der Mathematik* (*Fundamentarea logică a matematicii*); Arend Heyting, *Die intuitionistische Grundlegung der Mathematik* (*Fundamentarea intuiționistă a matematicii*); John v. Neumann, *Die formalistische Grundlegung der Mathematik* (*Fundamentarea formalistă a matematicii*); Otto Neugebauer, *Zür Vorgriechischen Mathematik* (*Despre matematica pregreacă*).

La discuții au participat: H. Hahn, R. Carnap, von Neumann, A. Scholz, Heyting, K. Gödel, Reidemeister. În „Vorbemerkung", conducerea revistei aduce unele precizări de interes: la sesiunea din 5-7 sept. 1930 au participat K. Gödel, A. Schoz, F. Waismann, ale căror comunicări nu sunt reluate în acest caiet; „raportul asupra discuțiilor a fost prelucrat după protocoalele stenografice". În încheierea raportului intervine Kurt Gödel (Wien) cu un „Nachtrag" (Adaos).

Redarea acestei „Discuții" prezintă un deosebit interes și azi, credem, ceea ce ar face necesară și traducerea comunicărilor principale. Din lipsă de spațiu, nu ne putem permite, din păcate, să oferim cititorului și aceste contribuții, de referință în istoria dezbaterilor în jurul fundamentării matematicii.

→

Despre acest eveniment, prin 2001, într-o nouă carte, *Sclipiri în amurg – Urcând spre trepte* (*Amintiri din cariera militară*), Editura FORTUNA, Rm. Vâlcea, la paginile 183-188, martor ocular, col. Nicolae Mazilu relatează despre de patru ori refuzul lui Nicolae Ceaușescu de-a accepta ca Transfăgărășanul să-i poarte numele, în ciuda trepădușilor care-i forțau aprobarea. Spune autorul: – *Tovarășe Ceaușescu, zice Ion Dincă, am primit comunicări de la București că toate ziarele sunt pregătite pentru tirajul de mâine. Absolut toate au scris pe prima pagină cu litere mari „Drumul Transfăgărășan Nicolae Ceaușescu". Șefilor de redacții nu le vine să creadă că dumneavoastră nu vreți să primiți acest dar din partea constructorilor și în ultimă instanță din partea întregii țări. Așteaptă să ziceți da, ca să dea drumul la rotative. – Hai, Nicule, se alătură și Elena insistențelor lui Dincă, zi da, că n-o fi foc! E o onoare și pentru noi și pentru țară. Toate acestea vor avea răsunet și în străinătate. Hai, hotărăște-te și zi „da"! – Nu! Am auzit vocea lui Ceaușescu, plină de fermitate. Nu sunt eu primul care să încalc hotărârile de partid. V-am spus să terminați odată cu povestea asta! – Și ce să le spunem, că așteaptă la telefon? – Nu! Asta să le spuneți. Am terminat.*

Lucrurile mai așezate, prin 2012, au dat mărturia altui participant la construcția Transfăgărășanului, colonel Ion Bratu, care, în *Transfăgărășanul, așa cum a fost,* Editura Ars Libri, Costești, Argeș, după oarece decantări, întregește analiza lui Nicolae Mazilu, în concluziile sale posibil de deturnat de confuziile induse de ceața propagandei. Spune autorul în carte, martor la a 35-a aniversare a inaugurării, din 2009: *Transfăgărășanul a indus o stare de spirit, perceptibilă la nivelul opiniei publice și mentalului colectiv...* (p. 81), ori *Transfăgărășanul este oglinda unei epoci cu motivații și idealuri, cu eforturi și realizări pe măsură* (p. 79). Se completa astfel opinia lui Nicolae Mazilu care spusese că *Transfăgărășanul nu a fost opera armatei, ci a întregului popor,* că numai o țară cu resurse mobilizate coerent, bine chibzuite, își putea permite o astfel de realizare. Și concluzionează: *atunci, acest lucru a fost posibil!*

Semne, în absența unor realizări notabile ale ultimilor ani, că ne reamintim voalat de realizările trecute, au apărut. În acordarea distincțiilor de merit, în euforia „nimicului, care *a prins aripi și glas și nu se mai nasc prometeii"* (cum constata L. Blaga, într-o glossă, pierdută...) și numirea unor generali... la apelul de seară, s-au recuperat și meritele autentice ale celor doi colonei ai șantierului, cu rol de comandă a geniștilor militari: Nicolae Mazilu și Ștefan Bediu, avansați la gradul de general de brigadă, alături de cei onorați pentru iluzorii merite, în fricțiunile dintre culorile politice, pentru mai adânca disoluție a societății românești.

Transfăgărășanul, între multe alte realizări notabile, ale poporului, nu ale vreunui interes de partid, ori al unor persoane, este finalitatea unui proiect de țară. Eforturile se conjugau concertat și mobilizau întregul. Prin comparație, azi se înseriază toate piedicile posibile și se risipesc resursele, printr-o hemoragie netratată în vreun fel. Prefezabilitate, fezabilitate, licitație, contestație, rezolvare în justiție, finanțare, refinanțare, rectificare și alte încâlceli procedurale, numai bune pentru risipit, cu toate complicitățile posibile, resursele publice. Bugetare subdimensionată în ofertă, pentru obținerea contractului; reproiectare pentru completarea resurselor omise; abateri tehnologice, terminare provizorie (adică amânarea finalizării din lipsa resurselor, consumate deja!) pentru nevoia tăierii de panglică, necesară redutelor politice, în ademenirea voturilor; sistarea proiectului... că nu trece pe la poarta vreunui lider politic, cu influență în decizie; plecarea constructorului pentru neplata la timp și refuzul recepției; reîncredințarea lucrărilor altor clienți politici... etc. etc.

În perioada aceea, armata se instruia prin munții țării, pe frontul pașnic al unor încercări care probau hărnicie și eroism. Profesionaliza un tineret care deprindea meserii pentru o viață și conștiința apartenenței la un pământ cu istorie. Ba chiar și trudea la o nouă față a țării. S-a și murit la Transfăgărășan, dar numărul celor ce s-au dat Ane măreței construcții este mult sub numărul celor pieriți prin deșerturile afgane, în slujba unei cauze globale... Mă gândesc, în această notă, la toți bravii fii ai neamului românesc înrolați sub împărății altor interese și la suferințele poporului istovit de toate resursele pământului său și, mai ales, de tot aurul cenușiu, împrăștiat de marea vârtelniță a lumii globale. Este nevoie de un nou val, pornit din recunoașterea unei stări nefericite, și realizarea unui nou plan de țară, în care „deșteaptă-te, române!" să aibă înțelesul la cât mai mulți.

Notă. Scoaterea din scenă a lui Nicolae Ceaușescu a fost o *afacere geopolitică,* acoperită de-o *revoluție* cu scenariul răsuflat și tocmai de aceea foarte cârtit. A intrat în logica încheierii Războiului Rece. Valorile noii democrații internaționaliste impuse de *noua ordine mondială,* garantate de o singură superputere, legitimează și intervenționismul armat în scop umanitar. În dominoul care a urmat au mai căzut și alți dictatori: Saddam Hussein, Slobodan Miloșevici, Moamer El Khadafi. În apărarea drepturilor omului, intervențiile au produs în multe situații efecte contrare. Concluzia analistului Robert D. Kaplan este valabilă și pentru spațiul românesc în ceea ce privește reculul economico-social, cu tot câștigul democratic, incontestabil. El spune (*Răzbunarea Geografiei,* Ed. Litera, București, 2015): „Am ajuns, în perioada de după Războiul Rece, la recunoașterea faptului că însuși totalitarismul împotriva căruia am luptat cu toții în decenile următoare celui de-Al Doilea Război Mondial ar putea, în anumite – nu multe – circumstanțe, să fie preferabil unei situații în care nimeni nu e la conducere. După cum s-a dovedit, există lucruri mai rele decât comunismul, iar în Irak noi am fost cei care le-au provocat. Spun aceste lucruri ca unul care a sprijinit schimbarea de regim." (p. 58) „Realiștii pun ordinea mai presus de libertate: pentru ei cea din urmă devine mai importantă după ce a fost instaurată cea dintâi. În Irak (credem că și în România, aruncată în dezordine și arbitrar! n.n.), ordinea, chiar și cea de dimensiuni totalitare, s-a dovedit mai umană decât dezordinea care i-a urmat..." (p. 64) Rămâne și la noi valabilă dilema, subliniată de R.D. Kaplan: „În timp ce devotații globalizării subliniază ceea ce unifică omenirea, tradiționaliștii realiști subliniază tot ce ne desparte." (p. 65)

Stiinţa, parte a culturii

HAHN: Dezvoltările următoare sunt numai consemnări, având inevitabil doar un caracter de schiţă, ceea ce mă determină să vă rog să mă iertaţi că nu vorbesc cu precizia cerută de aceste chestiuni.

Dacă cineva vrea să se hotărască pentru un punct de vedere în fundamentarea matematicii, idee argumentată aici în mod detaliat, trebuie mai întâi să se întrebe: Ce este de pretins de la o fundamentare a matematicii? Şi, pentru a lua poziţie faţă de această chestiune, trebuie să apelez la câţiva termeni cu conţinut filosofic.

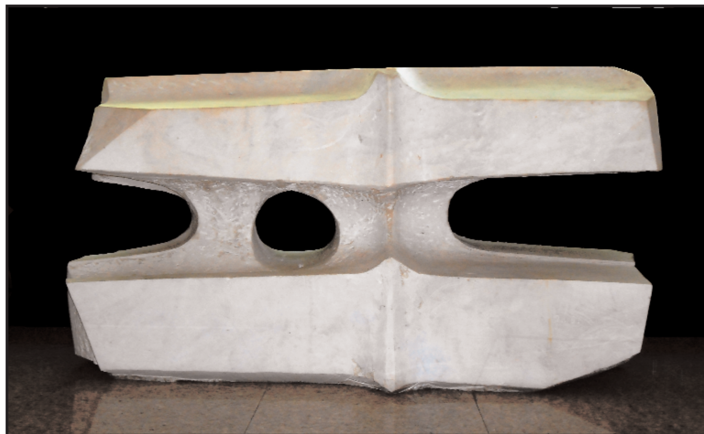
Singurul punct de vedere posibil faţă de lume îmi pare a fi cel *empirist*, care, exprimându-ne brutal, se poate caracteriza astfel: O cunoaştere, căreia îi parvine un conţinut, care spune efectiv ceva asupra lumii, se poate realiza numai prin observare, prin experienţă; prin gândire pură nu se poate dobândi nicicum o cunoaştere asupra realităţii; nici chiar o privire scrutătoare referitoare la un caz particular nu poate oferi o cunoaştere ca atare (cea din urmă remarcă este îndreptată împotriva tuturor doctrinelor despre intuiţia pură şi despre intuiţia esenţei). Eu nu mă situez pe acest punct de vedere empirist doar în temeiul unei alegeri între puncte de vedere posibile diferite, ci întrucât îmi pare ca unicul posibil, deoarece orice cunoaştere reală prin gândirea pură, printr-o intuiţie pură, prin intuirea esenţei, îmi apare, prin aceasta, ca ceva mistic.

Introducerii acestui punct de vedere empirist pare să i se opună acum un fapt extrem de simplu, anume că există o logică şi o matematică ce ne oferă în aparenţă cunoaşteri absolut sigure şi universale asupra lumii. Se naşte astfel întrebarea fundamentală: *Cum se împacă punctul de vedere empirist cu posibilitatea de aplicare a logicii şi matematicii la realitate?* Şi, după mine, tocmai în sensul acestei întrebări este de pretins, înainte de toate, de la o fundamentare a matematicii să dovedească în ce mod este compatibilă aplicabilitatea matematicii la realitate cu punctul de vedere empirist.

Reprezentanţii intuiţionismului şi ai formalismului, care s-au prezentat aici la cuvânt, şi-au expus punctele de vedere aşa de limpede încât se poate spune cu deplină siguranţă: nici intuiţionismul, nici formalismul nu satisfac această cerinţă. Consider cercetările lui Brouwer, ca şi pe cele ale lui Hilbert, de cea mai mare importanţă în cadrul matematicii, însă nu şi pentru fundamentarea matematicii. Domnul Heyting a plecat în referatul său de la o intuiţie originară a şirului de numere; aceasta are pentru mine, la fel ca intuiţia pură ori intuirea esenţei, ceva mistic, şi astfel nu-i potrivită ca punct de plecare pentru fundamentarea matematicii. Domnul von Neumann a spus-o cu toată claritatea că formalismul presupune, pentru a justifica, pornind de aici, matematica clasică, întreaga aritmetică finită; dar un punct de vedere care presupune aritmetica finită nu poate fi considerat ca fundament al matematicii.

Expunerea punctului meu de vedere ar trimite în prealabil la o succintă examinare. Fie dat un domeniu de obiecte, între care există anumite relaţii; acest domeniu este reprodus pe un domeniu-imagine în aşa fel încât obiectelor şi relaţiilor domeniului iniţial le corespund obiecte şi relaţii ale domeniului-imagine; am putea atunci să le concepem pe acestea din urmă ca simboluri pentru obiectele şi relaţiile domeniului-origine. Dacă reproducerea menţionată nu este una neunivocă, ci una cu mai multe înţelesuri, atunci unora şi aceloraşi conţinuturi de fapt (*Sachverhalte*) din domeniul iniţial le corespund complexe de *simboluri* diferite în domeniul-imagine; sunt date astfel în sine transformări ale acestei simbolici, şi de aici rezultă sarcina de a da reguli pentru transformarea (*Umformung*) unui complex simbolic în altul, care reproduce acelaşi conţinut de fapt al domeniului iniţial. Aşa se şi situează, după mine, limba faţă de realitate: limba subordonează complexelor simbolice conţinuturile de fapt ale lumii, şi aceasta nu doar într-o modalitate univocă (ceea ce n-ar prea avea sens), ci într-una polisemică; iar logica dă regulile după care un complex simbolic al limbii poate fi transformat într-un altul, care desemnează acelaşi conţinut de fapt; aceasta este ceea ce se desemnează drept caracterul „tautologic" al logicii; un exemplu destul de simplu îl constituie dubla negaţie: propoziţia *p* şi propoziţia *non-non-p* desemnează acelaşi conţinut de fapt. Totdeauna, atunci când e prezentă o imagine cu mai multe înţelesuri, există în acest sens o „logică" a acestei imagini; ceea ce se numeşte de obicei logică este cazul special în care e vorba de coordonarea simbolurilor lingvistice cu conţinuturile de fapt ale lumii.

Logica nu enunţă astfel chiar nimic despre lume, ci doar se raportează la modul în care eu vorbesc despre lume, ceea ce evidenţiază pe deplin faptul că în această concepere logica, fară multă vorbă, este compatibilă cu punctul de vedere empirist, în timp ce înţelegerea logicii ca doctrină despre însuşirile cele mai generale ale obiectelor este incompatibilă cu punctul de vedere empirist. Să luăm ca exemplu axioma (*Grundsatz*) logică *V(x) f(x) –> f(y),* care spune: ceea ce e valabil pentru toţi, este valabil şi pentru fiecare în parte. Această axiomă nu spune nimic asupra lumii; nu este o proprietate a lumii faptul că ceea ce este valabil pentru toţi este şi pentru fiecare în parte valabil, ci propoziţiile: „*f(x)* este valabil pentru toţi indivizii" şi „*f(y)* este valabil pentru fiecare individ particular" sunt numai simboluri lingvistice diferite pentru acelaşi conţinut de fapt; axioma logică menţionată mai sus exprimă astfel numai o unică

plurivocitate a simbolicii utilizată ca limbă; ea exprimă în ce sens este folosit simbolul „toţi".

Dar să revenim acum la problema fundamentelor matematicii. Punctul de vedere logicist, prezentat de domnul Carnap, afirmă că nu există nicio deosebire între matematică şi logică. Dacă e realizabil acest punct de vedere, atunci odată cu clarificarea menţionată a poziţiei logicii în sistemul cunoaşterii noastre este elucidată şi poziţia matematicii; ca şi existenţa logicii, şi existenţa matematicii este astfel compatibilă cu punctul de vedere empirist. Acesta este şi temeiul pentru care, dintre cele trei interpretări asupra fundamentelor matematicii susţinute aici, eu optez pentru cea logicistă.

De fapt, se poate constata acum că propoziţiile aritmeticii finite, precum 3 + 5 = 5 + 3, au acelaşi caracter tautologic ca şi propoziţiile logicii; nu avem decât să ne reîntoarcem la definiţia simbolurilor 3, 5, + şi =. Aritmetica finită nu creează astfel nicio dificultate punctului de vedere logicist. Nu la fel de clar stau lucrurile privind modurile de raţionament transcendente matematicii, precum cel al teoriei inducţiei complete, teoriei mulţimilor şi câteva capitole ale analizei. Aici axiomele par să joace un rol, prin aceasta nefiind tautologice; de pildă, axioma alegerii pare să aibă un conţinut real, să enunţe efectiv ceva asupra realităţii; cel puţin acesta era punctul de vedere al lui Russell, iar încercarea lui Ramsey de a conferi şi axiomei alegerii caracter tautologic nu este prea fericită.

Punctul de vedere realist-absolutist al lui Russell acceptă că lumea constă din indivizi, proprietăţi ale indivizilor, proprietăţi ale unor astfel de proprietăţi ş.a., iar axiomele logice ar fi enunţuri (*Aussagen*) asupra acestei lumi. Că această interpretare este incompatibilă cu empirismul consecvent, am spus-o deja şi de aceea consider justificată polemica lui Wittgenstein şi a intuiţioniştilor împotriva acestei concepţii; la fel, imposibilă îmi pare interpretarea realist-metafizică a lui Ramsey, împotriva căreia s-a îndreptat şi domnul Carnap.

Deşi combat interpretarea filosofică dată de Russell sistemului său, cred totuşi că latura formală a acestui sistem este în mare parte în ordine şi acceptabilă pentru fundamentarea pe mai departe a matematicii; numai că trebuie căutată o altă interpretare filosofică. Înainte de a căuta să dau la iveală o astfel de interpretare, aş vrea, în vederea unei uşurări a înţelegerii, să mă refer la ceva bine cunoscut dvs. Gândiţi-vă la un sistem de axiome oarecare al geometriei euclidiene, de exemplu, la cel al lui Hilbert. Acest sistem axiomatic este excelent aplicabil la descrierea lumii; şi totuşi, nimeni nu crede că în lume ar fi prezente obiecte care se comportă ca punctele, dreptele, planurile geometriei euclidiene; e vorba aici numai de idealizări, de ipoteze care se fac în scopul unei descrieri corespunzătoare a lumii.

Să admit acum, ca şi Russell, că pentru descrierea lumii (ori mai bine: a unui segment al lumii) ne-ar sta la dispoziţie un sistem de funcţii propoziţionale despre funcţii propoziţionale asupra funcţiilor propoziţionale ş.a. (caz în care însă, în opoziţie cu Russell, eu nu cred că acestea ar fi ceva absolut dat, dovedibil în lume). Descrierea lumii va avea loc în mod diferit, după consistenţa (*Reichhaltigkeit*) acestui sistem de funcţii propoziţionale; facem astfel anumite *presupuneri* asupra acestei consistenţe; de exemplu, vom preconiza că dacă *f(x)* şi *g(x)* apar în sistem, acest fapt e valabil şi pentru *f(x) sau g(x)* şi *f(x) şi g(x);* vom accepta şi faptul că alături de *f(x, y)* vor surveni în sistem şi *(y) f(x,y)*; putem accepta chiar faptul că sistemul este aşa de consistent, încât şi o configuraţie precum *(f) f(x)* nu ar conduce în afara lui; chiar şi cerinţa după care ar trebui să fie valabile axioma infinitului şi axioma alegerii sunt în acest sens pretenţii la consistenţa sistemului de funcţii propoziţionale, cu ajutorul căruia vreau să descriu lumea. Întreaga matematică ia fiinţă prin transformarea tautologică a cerinţelor puse în faţa consistenţei sistemului nostru de funcţii propoziţionale. Dacă o propoziţie determinată este valabilă sau nu (de exemplu, propoziţia despre puterea mulţimilor potenţiale, sau propoziţia despre ordonarea probabilă – *Wohlordnungsatz*), aceasta depinde de cerinţele impuse consistenţei de sistemul de funcţii propoziţionale luat ca punct de plecare, funcţii care, dacă se vrea, pot fi numite *axiome*; chestiunea privind valabilitatea *absolută* a unor astfel de propoziţii este cu totul fără sens.

Dar acum se va pune, poate, întrebarea: *Există* un asemenea sistem de funcţii propoziţionale aşa cum e preconizat aici? În sens empiric (sau în sensul realist al lui Russell), un astfel de sistem, fireşte, nu există; este exclus a se dovedi un astfel de sistem în lume. Nici în sensul constructiv al intuiţioniştilor un asemenea sistem nu există. Aşadar, nu se află nimic; aşa cum pentru descrierea lumii geometria euclidiană este foarte utilă, deşi punctele, dreptele, planurile ei nu sunt demonstrabile, la fel şi acceptarea unui sistem de funcţii prepoziţionale este, aşa cum am spus, foarte utlă pentru descrierea lumii, deşi un asemenea sistem nu-i demonstrabil nici în mod empiric, nici constructiv. Analiza astfel construită are numai un caracter ipotetic: aşa cum pentru descrierea lumii îmi stă la îndemână un sistem de funcţii prepoziţionale care satisface pretenţiile de consistenţă, la fel şi într-o astfel dezvoltată descriere a lumii sunt valabile principiile analizei. De fapt, şi descrierea lumii cu mijloacele analogiei merge mult dincolo de orice posibilitate empirică de control. Fireşte, despre cerinţele de consistenţă puse sistemului de funcţii prepoziţionale postulat, trebuie presupusă *necontradicţia* (*Widerspruchlosigkeit*), prin care se face legătura cu ideile lui Hilbert.

Dar ce înseamnă, într-o analiză astfel înţeleasă, o afirmaţie existenţială? Cu siguranţă, ea nu afirmă nicicum o constructibilitate în sens intuiţionist; este ea însă astfel goală de semnificaţie, cum cred intuiţioniştii? Să acceptăm că ar fi fost dovedită cu mijloace transcendente (aşadar, nu constructive) o oarecare propoziţie existenţială, de pildă, pentru a vorbi concret, propoziţia: „Există o funcţie constantă, fără deducere"; va căuta cineva atunci să dovedească încă propoziţia: „Fiecare funcţie constantă are o deducere"? Cred că nu! Şi astfel, această propoziţie existenţială simplă are o semnificaţie faptică; nu aceea că o astfel de funcţie s-ar dovedi cumva empiric în lume, nici că ar fi „construibilă", ci aceea pe care aş putea să o numesc semnificaţia „tehnic-ştiinţifică" a unei tabele de prevenire: să nu cauţi a dovedi propoziţia „Fiecare funcţie constantă are o deducere", căci aceasta nu se va obţine. Faptul că acesta este rolul unor simple „propoziţii existenţiale", îi va impulsiona, mă gândesc, pe confraţi de specialitate să participe activ la cercetări, aşa cum acestea ar fi de dezvoltat, de exemplu, în teoria funcţiilor reale.

Expozițiile virtuale - o modalitate de stimulare a consumului cultural

Cristian CIUREA, Acad. Florin Gheorghe FILIP

Potrivit Barometrului Cultural pe anul 2015, 38% dintre persoanele analizate nu au citit nicio carte în ultimul an. Referitor la consumul cultural public, doar 16% din populația chestionată a declarat că participă des la evenimente culturale, teatru, muzee și expoziții de artă, cinema, operă, filarmonică, spectacole de divertisment. În ceea ce-i privește pe tinerii cu vârste între 14 și 30 de ani, 48% au declarat că merg la muzee și expoziții și 35% la bibliotecă [1]. Acest studiu este relevant pentru a avea o imagine de ansamblu asupra comportamentului populației referitor la consumul cultural și strategiile care trebuie adoptate pentru a stimula acest consum. De asemenea, strategiile de stimulare a populației să consume bunuri și servicii culturale trebuie să țină cont de faptul că tehnologiile informatice moderne pe care le utilizăm în prezent ne-au afectat viețile, modul în care gândim și comunicăm. Această revoluție tehnologică a influențat fiecare domeniu de activitate, inclusiv sectorul cultural.

Muzeele au ca menire principală organizarea de expoziții fizice cu obiecte din colecțiile lor. Bibliotecile, la rândul lor, organizează expoziții fizice ca activități, mai degrabă secundare, pentru a evidenția anumite evenimente sau pentru a atrage vizitatori. Unul dintre mijloacele moderne prin care instituțiile culturale din categoria muzeelor, arhivelor, bibliotecilor și galeriilor de artă (în limba engleză cunoscute sub denumirea generală de GLAM – *Galleries, Libraries, Archives, and Museums*) pot contribui la creșterea interesului publicului pentru colecțiile și obiectele de artă pe care le dețin este realizarea de expoziții virtuale.

O expoziție virtuală reprezintă mai mult decât o colecție de imagini rezultate prin scanarea în două sau trei dimensiuni sau fotografierea unor obiecte culturale (albume, picturi, statui etc.) existente în colecțiile unei biblioteci sau muzeu. Ea presupune existența posibilității unei interacțiuni cu utilizatorul și redare de conținut multimedia sub formă de sunete, video, animații [2].

Expoziții virtuale – online versus mobile.

Expozițiile virtuale pot fi implementate atât în varianta *online,* fiind accesibile pe internet de pe orice calculator sau dispozitiv mobil, cât și în varianta de aplicații *mobile,* dezvoltate de la bun început („nativ") pentru sistemele de operare ale telefoanelor inteligente sau tabletelor pe care sunt instalate [3].

Atât varianta de expoziție virtuală online cu interfață autoadaptivă care se ajustează în funcție de rezoluția și dimensiunea ecranului, cât și varianta de aplicație mobilă nativă sunt eficiente, fiecare variantă oferind avantaje specifice. În cazul aplicațiilor web, accesul la expoziție este permis de pe orice tip de dispozitiv, inclusiv de pe calculatorul personal. În cazul aplicațiilor mobile native, acestea permit accesul la funcționalitățile hardware ale dispozitivului mobil, cum ar fi camera foto, senzorul de accelerometru sau localizare GPS (*Geographic Positioning System*). Se preconizează că, în viitorul apropiat, dispozitivele mobile, de genul telefoanelor inteligente sau tabletelor, vor reprezenta cea mai adecvată modalitate de a accesa colecțiile digitalizate asociate obiectelor de patrimoniu cultural din muzee și biblioteci, având în vedere rapiditatea cu care evoluează piața dispozitivelor și aplicațiilor mobile.

Scopul realizării expozițiilor virtuale este de a-i determina pe cei interesați de artă și cultură să nu se limiteze doar la simpla vizualizare a imaginii scanate sau fotografiate a unui exponat, ci să-l stimuleze să viziteze efectiv biblioteca sau muzeul care deține acel obiect cultural în format fizic. Pentru a-i atrage pe vizitatori în cadrul instituțiilor culturale este nevoie de a le prezenta mai întâi ce le poate oferi respectiva instituție din punct de vedere al colecțiilor deținute.

Caracteristici și avantaje.

O expoziție virtuală este o modalitate modernă de a prezenta exponate din cadrul unei colecții și care îi permite utilizatorului să trăiască o experiență puternic personalizată, prin care să se îmbogățească spiritual [4].

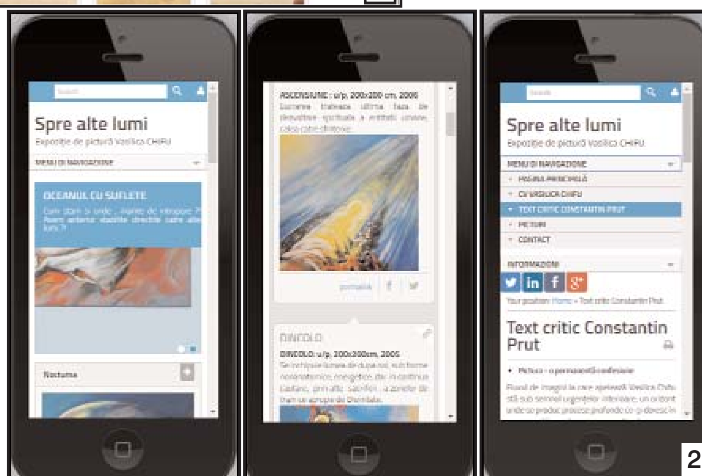
Cel mai mare avantaj al expozițiilor virtuale online este acela că pot fi accesate oricând și de oriunde, fiind disponibile permanent, fără restricții de timp și spațiu. Expozițiile clasice nu pot satisface aceste caracteristici din motive de logistică, organizare și costuri.

Expozițiile virtuale au o serie de avantaje legate de posibilitatea reutilizării conținutului digital, reducerea riscurilor de securitate pentru obiectele originale, evitarea uzurii fizice a obiectelor culturale în urma manipulării acestora și reducerea costurilor de realizare a expoziției atunci când aceasta se dorește a fi vizualizată în locuri diferite de cele ale păstrării obiectelor.

1

Un alt avantaj semnificativ pe care îl oferă realizarea expozițiilor virtuale este posibilitatea includerii în expoziție de exponate aparținând mai multor instituții culturale. Un exemplu este construirea unei expoziții de pictură unitare cu lucrările unui pictor celebru, care se găsesc păstrate în colecțiile mai multor muzee. Expoziția virtuală oferă posibilitatea agregării tuturor lucrărilor, în format digital, într-un singur loc. În această situație, trebuie respectate drepturile de autor și drepturile de proprietate asupra lucrărilor, astfel încât instituțiile culturale să colaboreze și să-și partajeze colecțiile în format digital. În legătură cu acest proces de colaborare există părerea că prin digitalizarea lucrărilor și punerea acestora online se va reduce numărul actual de vizitatori din instituțiile culturale. Această mentalitate este contrazisă de două situații cunoscute. Prima se referă la tabloul *Monalisei* aflat fizic la Muzeul Luvru din Paris, care, deși se află în format electronic pe mai multe site-uri de pe Internet, totuși numărul de vizitatori ai muzeului nu a scăzut. Al doilea exemplu este cel al Rijksmuseum din Amsterdam, care și-a digitalizat colecțiile și le-a expus pe Internet, fiind vândute online pentru a realiza diverse afișe sau obiecte personalizate [5].

2

Portalul Europeana (http://www.europeana.eu) conține în prezent peste 53 de milioane de obiecte culturale digitale, provenind de la instituții culturale celebre din Europa, și oferă un potențial imens de dezvoltare ca resursă de prim rang pentru sectorul educațional și nu numai.

Cerințe și condiții de implementare.

Instituțiile europene și-au înscris în agendă obiectivul de a valorifica patrimoniul cultural în scopul generării de venituri pentru instituțiile culturale. Obiectele de patrimoniu cultural din muzeele, bibliotecile și celelalte instituții culturale din Europa pot fi valorificate în diverse modalități, cum ar fi realizarea de expoziții, astfel încât să determine o creștere a vizibilității colecțiilor expuse, creșterea numărului de vizitatori și, implicit, o creștere a veniturilor instituțiilor culturale. În acest fel, patrimoniul cultural este considerat ca fiind o resursă economică strategică generatoare de venituri pentru instituțiile culturale [6], [7].

Pentru valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural este nevoie ca acestea să fie scanate, digitalizate și însoțite de diferite informații menite să satisfacă nevoia de cunoaștere a consumatorului de cultură. Acest proces este incipient în acest moment, deoarece doar 10% din patrimoniul cultural european a fost digitalizat, reprezentând 300 de milioane de obiecte, iar restul de 90% trebuie să fie digitalizat în următorii ani [8].

Biblioteca Academiei Române (BAR) a participat într-un proiect european denumit Athena Plus (http://www.athenaplus.eu/), în urma căruia a realizat digitalizarea și catalogarea unui număr mare de manu-scrise și documente istorice, care au fost încărcate pe portalul Europeana.

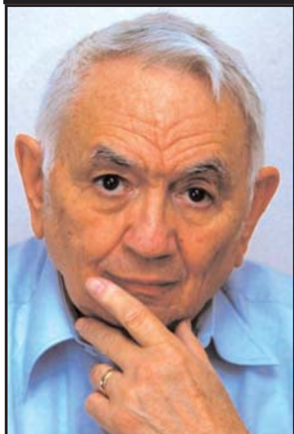
În cadrul acestui proiect, BAR a beneficiat de utilizarea instrumentului informatic MOVIO (http://wiki.athenaplus.eu/index.php/MOVIO), care permite realizarea de expoziții virtuale online, accesibile atât de pe calculatorul personal, cât și de pe dispozitivele mobile cu sistem de operare Android sau iOS. Instrumentul MOVIO este un sistem de management de conținut semantic care oferă utilizatorilor posibilitatea de a crea propriile ontologii și de a le utiliza imediat, fără să aibă cunoștințe de specialitate în domeniul TIC [9].

(Figura 1 prezintă prima pagină a expoziției virtuale *Spre alte lumi – Expoziție de pictură Vasilica Chifu,* creată cu ajutorul MOVIO și publicată pe site-ul Bibliotecii Academiei Române. În figura 2 sunt prezentate câteva capturi de ecran din cadrul acestei expoziții virtuale, accesată de pe un dispozitiv mobil. Expoziția prezintă colecțiile de picturi expuse de artistă în Sala „Theodor Pallady" a Bibliotecii Academiei Române pe parcursul lunii septembrie 2016.)

În încheiere, câteva cuvinte despre critica făcută de Wittgenstein lui Russell, temă la care s-a referit aici dl. Waismann. Am spus deja că, în ceea ce mă privește, această critică îmi pare îndreptățită în punctele ei esențiale. Totuși, cred că deosebirea nu este aici așa de mare cum ar putea să pară după referatul lui Waismann. După Russell, numerele naturale sunt clase de clase; înțelegerea de către Wittgenstein este, după cât se pare, o cu totul alta; atenție însă la faptul că după Russell simbolurile claselor sunt simboluri incomplete, care trebuie să fie eliminate abia atunci când se vrea a cunoaste semnificația reală a unei propoziții; această eliminare este condusă după regulile date de Russell și așa se vede că cele două concepții nu sunt atât de diferite. Cu siguranță, există deosebirea afirmată de Wittgenstein între sistem și totalitate, între operațiuni și funcțiuni și este, de asemenea, adevărat că în sistemul lui Russell această deosebire nu se operează. Așadar, operațiunile și funcțiunile, sistemele și totalitățile au mult în comun și pot astfel să fie tratate pe mai departe împreună cu aceeași simbolică. Și pentru a configura eficient critica exercitată în acest punct, ar trebui indicat faptul că în această tratare comună. Russell merge prea departe, aplicând-o încă și în cazurile în care, din cauza, deosebirilor efective, ea nu mai poate fi aplicată, prin aceasta nimerind în eroare. (Va urma)

Moisil - 110

Un matematician total

Octavian STĂNĂȘILĂ

Academicianul Grigore C. Moisil (1906 – 1973) a lăsat o urmă adâncă în lumea românească, prin valoarea cercetărilor sale științifice, confirmată în timp, prin calitatea oamenilor pe care i-a acceptat în jurul său și, nu în ultimul rând, prin atitudinea sa civică transantă. Sprijinea până la capăt pe toți cei care aveau ceva de făcut sau de spus și, de aceea, s-a impus prin poziția sa de autoritate profesională și prin forța argumentelor, când de regulă îi lăsa fără replică pe cei care i se opuneau.

Este cunoscută linia sa de viață și profesie. În teza sa de doctorat, *Mecanica analitică a sistemelor,* a utilizat printre primii în lume analiza funcțională în sens Volterra în probleme aproape inginerești. După anii ’30, lumea matematică se remontase după ce fundamentele ei logice fuseseră zgâlțâite (prin paradoxuri de tipul Russell sau Tarski–Banach), iar profesorul Moisil a găsit teme inepuizabile de cercetare, pe care le-a oferit și altora, de pe poziția unui creator, mentor și luptător cu vocația învingătorului. După 1940, C. Shannon unificase logica booleană și descrierea comportamentului automatelor finite, două domenii aparent disjuncte. Profesorul a găsit prilejul să-și valorifice cunoștințele sale profunde de algebră modernă și analiză funcțională, creând totodată un colectiv puternic în jurul său, abordând cu curaj terenuri nedestelenite, precum traducerea automată, logicile multivalente și lingvistica matematică, descoperind frontiere nelimitate de investigație științifică. În anii ’50 – ’60, România se situa printre primele țări din lume în domeniul mecanismelor automate și, prin efortul profesorului Moisil, în 1962, s-a creat la București Centrul de Calcul al Universității, care a atras deopotrivă nu numai matematicieni, dar și ingineri, fizicieni, biologi, lingviști, muzicieni. Îmi amintesc momentul când s-a achiziționat un calculator polonez pe care s-a făcut o bună și utilă școală privind programarea calculatoarelor IBM 360/30 (generația a III-a). Acest Centru a devenit o pepinieră pentru „creșterea de cadre” în domeniul născând al informaticii, iar creatorul lui visa deja la „informatizarea țării”.

Academicianul Moisil a fost invitat la multe universități de prestigiu de pe toate continentele, dar și în orașele țării, unde era primit cu o dragoste nedisimulată. Bineînțeles, era invidiat și chiar temut de colegi, prin caustica subtilă cu care răspundea la provocări, sau prin asocierile neașteptate. Există astăzi zeci de străzi sau colegii care îi poartă numele, dovadă obiectivă a recunoștinței posterității.

Pe domnul profesor l-am întâlnit prima dată ca elev, în 1954, atunci când mi-a înmânat un premiu la Olimpiada Națională, apoi l-am avut profesor în anul I (1955/56) și i-am fost asistent (1963/64) la cursul de teoria mecanismelor la Universitatea din București, după ce intervenise direct la rectorul Politehnicii, pentru a obține transferul meu la Universitate.

Academicianul Moisil a făcut din matematică și informatică o componentă a culturii naționale. L-am urmărit cu nesaț gesturile publice, aparițiile TV și tabletele săptămânale de la *Contemporanul;* mereu spontan, natural, lipsit de aroganță. Ca în orice comunitate vie, în lumea matematicienilor au existat stări conflictuale și... ceva de împărțit. Au rămas în urmă dialogurile dure ale profesorului, chiar loviturі pe care le-a primit de la „prieteni”, care l-au împins, de exemplu, să țină cursuri doar la Facultatea de Filosofie și Sociologie a Universității. A rămas celebru următorul episod: un algebrist scrisese un articol intitulat „Asupra inelelor care nu au ideale la stânga” și un redactor i-a cerut schimbarea titlului. A intervenit profesorul Moisil, care i-a spus acelui redactor că nu este vorba de ideale politice, amintind un citat din Stalin („Tovarăși, această măsură nu este doar negativă, ci una negativă la pătrat!”). Astfel de replici au atras atenția *tovilor* și profesorul a căzut în dizgrație. Nu a avut poziții administrative, nefiind vreodată rector, prorector sau decan. Și, totuși, a dominat epoca!

Multe dintre opiniile sale sunt încă actuale: – Orice idee începe prin a fi un paradox, continuă prin a fi o banalitate și sfârșește prin a fi o prejudecată.

– Calculatorul a șters opoziția dintre științele exacte și cele umaniste.

– Calculatorul face ca un lucru care merge să meargă excelent, dar tot el multiplică incompetența.

– *Hard*-ul înseamnă rezistențe electrice, relee, comutatoare... Dar fără *soft*, calculatorul rulează în gol. *Hard*-ul și *soft*-ul sunt fațetele aceleiași realități.

Constantin Noica l-a numit pe Gr.C. Moisil *matematician total,* iar Solomon Marcus l-a așezat între înțelepți precum Dimitrie Cantemir și Nicolae Iorga, ca pe un învățat european, contemporan cu epoca sa.

Pe parcursul ultimilor ani, la Biblioteca Academiei Române au fost realizate o serie de expoziții virtuale online cu ajutorul instrumentului MOVIO:

• *Constantin Brâncoveanu – domn al Țării Românești,* care poate fi accesată la adresa: http://movio.biblacad.ro/BRANCO/
• *Monede grecești – colecția Constantin Orghidan a Bibliotecii Academiei Române,* care poate fi accesată la adresa: http://movio.biblacad.ro/COINS/
• *Sigilii – tezaur de istorie* (http://movio.biblacad.ro/SEALS/)
• *Stefan Luchian – desenator* (http://movio.biblacad.ro/LUCHIAN/)
• *Sfântul Antim Ivireanul* (http://movio.biblacad.ro/ANTIM/)
• *Spre alte lumi – Expoziție de pictură Vasilica Chifu* (http://movio.biblacad.ro/CHIFU/)

Concluzii. Oricare ar fi scopul implementării de expoziții virtuale și indiferent de formatul acestora, *online* sau *mobile*, produsul rezultat este el însuși o creație artistică obținută prin îmbinarea cunoștințelor unor specialiști informaticieni cu cele ale specialiștilor din instituțiile culturale. Implementarea de expoziții virtuale înseamnă, printre altele, adaptarea instituțiilor culturale la evoluțiile tehnologice, la schimbarea societății prin modul de percepție a culturii și creației artistice, toate acestea contribuind la îndeplinirea misiunii oricărei instituții de cultură, respectiv satisfacerea nevoii de cunoaștere.

Bibliografie

[1] K. Marinescu, *Barometrul Cultural 2015,* Mediafax, Septembrie 2016. Disponibil la: http://www.mediafax.ro/cultura-media/barometrul-cultural-2015-peste-50-din-populatia-tarii-nu-a-fost-la-cinema-sau-la-vreun-festival-15747177

[2] F.G. Filip, C. Ciurea, H. Dragomirescu, I. Ivan, Cultural Heritage and Modern Information and Communication Technologies, *Technological and Economic Development of Economy*, 21 (3), May 2015, Taylor & Francis, 441–459.

[3] C. Ciurea, F.G. Filip, The Role of Virtual Exhibitions in Cultural Heritage Digitization, Preservation and Valorization, *Proceedings of the 15th International Conference on Informatics in Economy,* IE 2016, 02-05 June 2016, Cluj-Napoca, ASE Printing House.

[4] F.G. Filip, Tehnologia informației și valorificarea patrimoniului cultural național, *Academica*, V, 9 (69), 1996, 22-24. Disponibil la: http://www.biblacad.ro/publicatii_proprii/FFilip(1996)Academica.pdf.

[5] C. Ciurea, F.G. Filip, Validation of a Business Model for Cultural Heritage Institutions, *Informatica Economică,* 19 (2), 2015, 46-56.

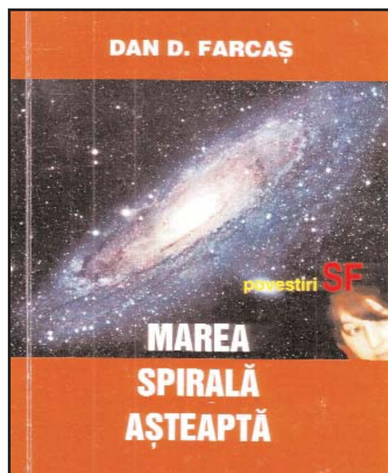
[6] EC 2015, *Getting cultural heritage to work for Europe, Report of the Horizon 2020 Expert Group on Cultural Heritage,* 2015, ISBN 978-92-79-46046-3. Disponibil la: http://www.kowi.de/Portaldata/2/Resources/horizon2020/coop/ H2020-Report-Expert-Group-Cultural-Heritage.pdf

[7] Europeana Foundation, *Transforming the World with Culture: Next Steps on Increasing the Use of Digital Cultural Heritage in Research, Education, Tourism and the Creative Industries, White Paper,* September 2015. Disponibil la: http://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Europeana%20Presidencies%20White%20Paper.pdf

[8] DAE, *Digital agenda for Europe. A Europe 2020 Initiative* [online], 2010, Disponibil la: http://ec.europe.eu/digital-agenda

[9] S.H. Minelli, M.T. Natale, P. Ongaro, M. Piccininno, R. Saccoccio, D. Ugoletti, MOVIO: A Toolkit for Creating Curated Digital Exhibitions, *Procedia Computer Science,* 38, 2014, 28-33. Disponibil la: http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/

Semn(al) de carte

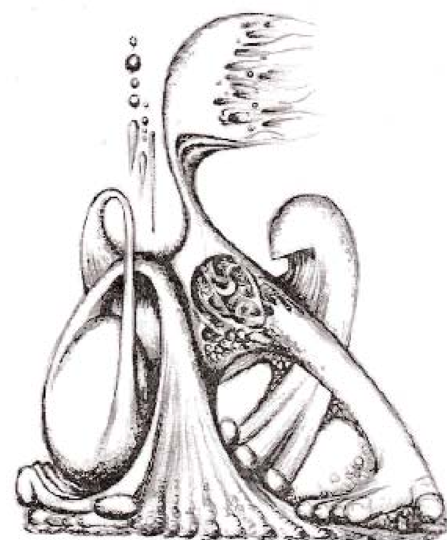

Dan D. Farcaș, *Marea spirală așteaptă,* Editura TIM, Reșița, 2016

Dan D. Farcaș, născut în 1940 la Reșița, este doctor în matematici, informatician din 1962, membru titular al Academiei de Științe Medicale și președintele Asociației pentru Studiul Fenomenelor Aerospațiale Neidentificate (ASFAN). A publicat peste 25 de cărți în domenii precum informatică, matematică, eseuri, ufologie, memorialistică.

La Editura Tim din Reșița a publicat volumele *Hoinărind prin Reșița pierdută* (3 ediții, 2006-2010) și *Fapte și răspântii* (2015). Acum adună, pentru prima oară la un loc, povestirile sale științifico-fantastice, domeniu în care a debutat în 1966. Povestirile acestui volum sunt legate între ele printr-un fir narativ sugerând și o posibilă dezvoltare romanescă.

(Text reluat de pe coperta a patra a volumului. Cartea conține și un număr de desene aparținând autorului – am reprodus unul dintre ele, pentru a ilustra talentul de grafician al lui Dan D. Farcaș; n.red.)

Vasile Andru

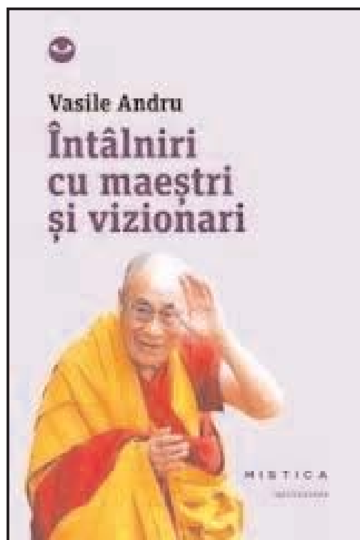
Sorin Lory BULIGA

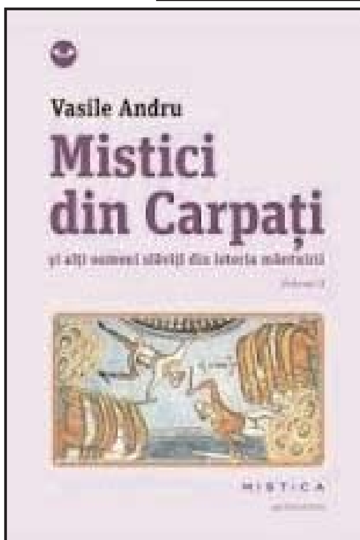
În dimineața zilei de vineri, 21 octombrie 2016, scriitorul Vasile Andru a părăsit această lume, după o viață dedicată culturii și spiritualității, îndeplinindu-și cu dragoste și devotament menirea de maestru spiritual pentru numeroșii discipoli pe care i-a avut.

Vasile Andrucovici (pe numele său real) s-a născut la 22 mai 1942, în satul Bahrinești aflat în Nordul Bucovinei, Regatul României. În anul 1944, familia sa trecea clandestin frontiera și se stabilea în satul Mușenița (jud. Suceava). A urmat liceul la Siret și la Rădăuți (1956-1960) și Facultatea de Filologie la Universitatea din Iași (1960-1965). Devine profesor la Liceul „Ștefan cel Mare" din Suceava (1965-1967) și apoi asistent la Institutul Pedagogic din Suceava (1967-1974).

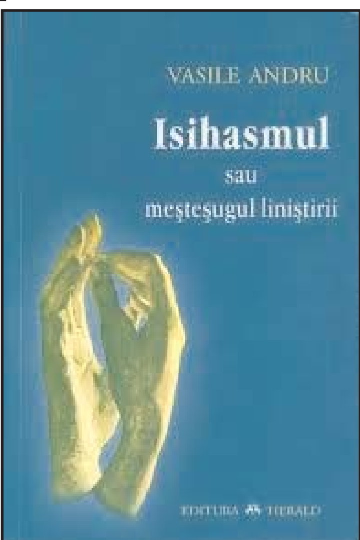
A debutat cu articole în *România literară* (în 1969) și a colaborat la numeroase reviste: *România literară, Luceafărul, Tribuna, Convorbiri literare, Vatra* și *Viața Românească* (din 1980 este redactorul ei principal, timp de 27 de ani). A fost profesor la Facultatea de Jurnalistică și membru al Uniunii Scriitorilor din România (din 1975 este membru al consiliului USR, filiala București). A coordonat colecția „Sapienția" a Editurii „Paralela 45". Ca scriitor, a făcut parte din PEN Clubul Român, iar în perioada 2001-2011 din Juriul internațional „Balkanika" pentru promovarea culturii est-europene.

A publicat de-a lungul timpului peste 30 de cărți (beletristică și spiritualitate), dintre care 12 traduse în 6 limbi străine. Prezentăm câteva selectiv: volume literare – *Iutlanda posibilă* (1970), *Mirele* (1975), *Arheologia dorințelor* (1977), *Noaptea împăratului* (1979), *Turnul* (1985), *Muntele Calvarului* (1991), *Păsările cerului* (1999), *Cel mai îndepărtat paradis* (2001), *Grădinile ascunse* (2006); cărți pe tema optimizării umane și „jurnale sapiențiale" – *Viață și semn* (1989), *India văzută și nevăzută* (1993), *Mistici din Carpați* (1998), *Psihoterapie isihastă* (2000), *Isihasmul sau meșteșugul liniștirii* (2002), *Întâlniri cu maeștri și vizionari* (2001), *Exorcismele* (2004), *Istorie și taină la Sfântul Munte Athos* (2014).

Activitatea sa literară, excepțional de bogată, s-a desfășurat în paralel cu practica sapiențială, încă din anii '70 (este vorba despre procedeul filocalic *oratio mentis* – rugăciunea minții în inimă). Începând cu anul 1990, întemeiază Centrul de Practică Isihastă „Oratio Mentis" din București (cu filiale în țară), cu întâlniri la Casa de Cultură a Studenților și la Universitatea Cultural-Științifică București, Sala Dalles, unde ține și cursul numit „Tehnici de stimulare mentală". A organizat retrageri spirituale în Bucovina, la Sâmbăta de Sus, a îndrumat stagii sapiențiale la Kalymnos, Padova, Barcelona, Sydney și New York.

A realizat mai multe stagii de documentare antropologică (obținând burse în acest sens) la Roma (1989) și la Paris (1990, 1991) și a efectuat călătorii de studii în India (în 1992 și 1996, cu bursă Shivananda, când Centrul Shivananda din Trivandrum i-a conferit titlul de master în filosofia Vedanta, apoi în 2009 și 2012), Tibet și la Muntele Athos (1997, 1998, 2004). A participat la simpozioane de psihoterapie și de istoria religiilor la Paris, Mount Abu, Loano etc. A efectuat vizite la comunități creștine din Asia (Kottayam, 1996, Nagasaki, 2010) și America de Sud (Mexic).

Ultimul stagiu de practică isihastă al maestrului Vasile Andru a avut loc în cadrul evenimentului cultural „Meditații la Masa Tăcerii" de la Târgu-Jiu, în perioada 10-12 iunie 2016. Am putut constata atunci că Vasile Andru se întâlnea cu Constantin Brâncuși la modul profund, al esențelor și ideilor, ambii fiind hrăniți din aceleași surse ale spiritualității ortodoxe și indiene. A susținut atunci conferința-atelier „Inițiere în Isihasm" și a lansat ultima sa carte, *Peregrin în centrul lumii.*

Vasile Andru a fost, probabil, ultimul urmaș (*sui-generis*) al lui Mircea Eliade în planul teoretic al religiei comparate și al prozei cu deschideri inițiatice, dar, credem, și ultimul scriitor care a și trăit ceea ce a scris, și ne referim aici mai ales la creștinismul său dus la profunzimi de natură mistică (de altfel, revenind la Brâncuși, și acesta spunea cu fermitate despre credința sa strămoșească: „Trăită, nu vorbită!"). A fost un practicant al isihasmului, respectând întru totul puritatea tradiției, lucru decantat în mulți ani de cercetări și căutări în textele revelate, textele sfinților părinți și direct la sursă de la maeștrii săi spirituali: părintele Calinic Cărăvan de la Mănăstirea Lainici, părintele Petroniu Tănase de la Sf. Munte Athos și părintele Teofil Părăian de la Mănăstirea Brâncoveanu, la Sâmbăta de Sus.

Ineditul activității maestrului Vasile Andru – „revoluționar" în sensul cel mai înalt – a fost acela că este primul din România care a inițiat în practica isihastă un grup de ucenici mireni. Amintim aici că există un model similar la Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul din Essex, Anglia, unde se practică rugăciunea minții în grup – rânduiala constă din rostirea Rugăciunii lui Iisus cu voce tare timp de aproximativ 4 ore pe zi – și unde participă monahi și monahii, la care se adaugă pelerini, procedeu introdus acolo de părintele Sofronie ca pravilă a mănăstirii.

Slujbele de priveghi și de înmormântare au avut loc la Biserica Sf. Nicolae din complexul monahal de la Cernica, la care au participat câteva sute de persoane: soția și fiica sa, rude, prieteni, discipoli, scriitori și admiratori ai cărților sale. La final au vorbit despre personalitatea lui Vasile Andru, cu multă dragoste, soția sa, ambasadorul Ucrainei la București, persoane din satul său natal și preoți. Unul dintre preoți (și apropiat al scriitorului), într-o alocuțiune foarte inspirată, a ținut să sublinieze activitatea personală intensă de misionariat creștin, de mare anvergură, a lui Vasile Andru, atât în spațiul occidental, cât și în cel oriental. Iar mișcarea isihastă inițiată și susținută de el de-a lungul vremii a comparat-o cu cea a „Rugului Aprins" (prima „școală contemplativă românească", de esență pur ortodoxă). Această veritabilă misiune apostolică a fost posibilă datorită unui har special cu care el a fost înzestrat, și care continuă să se reverse în jur prin intermediul cărților sale.

Dar, înainte de-a fi un mare scriitor și maestru, Vasile Andru a fost în primul rând un mare Om, despre care mărturisesc cu căldură și apreciere toți prietenii și cunoscuții săi, dar, mai cu seamă, discipolii lui. Din câteva relatări ale acestora, am extras unele trăsături care i-au impresionat la magistrul lor: o delicatețe și o discreție ieșite din comun (nu l-au auzit niciodată criticând, dojenind sau vorbind de rău o altă persoană, având tendința să prezinte într-o lumină favorabilă chiar și aspectele mai puțin bune ale cuiva), concizia sa (spunea lucruri de mare profunzime în cuvinte simple și puține) și faptul că în permanență radia „o lumină" (ca și cum ar fi fost o „lumânare aprinsă") care aducea valuri de calm, pace, liniște și iubire, care aveau darul să curețe și să vindece pe cei din jur.

Chiar și la priveghi și la înmormântare mai mulți discipoli au observat un fenomen tainic, care scapă rațiunii, deoarece se adresează mai ales simțirii: „Pe de-o parte, noi îl plângeam pe el, iar pe de altă parte el ne liniștea pe noi, adică ne transmitea, cumva, că nu avem de ce să-l plângem și în acest fel ne ușura și ne elibera sufletul. Toate aceste senzații și sentimente pe care le emana atunci când era viu, erau prezente și acum, după decesul lui. În acest fel, am asistat la o înmormântare cumva inedită, deoarece a fost liniștită și nu străbătută de o mare jale."

Impresia personală a unui ucenic a fost aceea că „harul magistrului s-a răsfrânt asupra celor prezenți la înmormântare sau asupra celor care, chiar dacă nu au fost acolo, au avut o legătură cu el. Iar România a câștigat prin activitatea literară și practica spirituală a maestrului, deoarece el și-a încheiat cu bine misiunea, deschizând ușa isihasmului pentru mireni."

Cu câteva zile înainte de a pleca dintre noi, presimțindu-și sfârșitul, Vasile Andru transmitea un mesaj tulburător directorului editurii unde urma să publice ultimele sale lucrări: „Îți trimit două volume de mare interes, aș zice: *Neoisihasmul* (pt. Sapiența) și *Zece povestiri antume* (proză tare). Le-am numit antume pentru că la apariția lor eu nu voi mai fi de față: sunt în Marea Trecere. Nu te întrista de vestea asta. Poți trimite, te rog, contractele pentru aceste două cărți, să le semnez cu mâna încă vie? Cu iubire, Andru-finu."

Așa cum a avut bunăvoința să ne transmită soția sa, doamna Silvia Andrucovici, Vasile Andru se despărțea de lume scriind următorul text pe ultima pagină a celui din urmă manuscris al său: „Nu mai este rost de variante. Viața nu mai suportă variante, corecturi și reveniri, traseul e definitiv, destinul. Rămas bun! Viața mi se pare tot mai puțină, tot mai neprețuită! Adio, oameni buni!"

În după-amiaza zilei de duminică 23 octombrie, trupul neînsuflețit al maestrului Vasile Andru a fost coborât în locul său de veci (în apropierea stejarului secular de lângă Biserica Sf. Nicolae de la Cernica), în aplauzele discipolilor săi înlăcrimați.

Dumnezeu să-l odihnească!

Cărți și autori

Autoportret transgeneraționist

Theodor CODREANU

În 2012, comentam poezia lui Virgil Diaconu, cu prilejul apariției volumului *Prințesă cu fluture,* subliniind despărțirea, din capul locului, a poetului de propria generație, aceea care s-a bucurat de răsfățul criticii, la începutul anilor '80. Primul indiciu al acestei „inadecvări" la contextul istoric a fost publicarea celor dintâi cărți la Editura Litera, unde cenzura se arăta, aparent cel puțin, mai îngăduitoare. Acolo au apărut *Departele Epimenides* (1976) și *Depărtarea lăuntrică* (1980), după care au urmat *Călătorie spre sine* (Editura Albatros, București, 1984), *Discurs despre liniște* (Editura Cartea Românească, București, 1989), *Deasupra tenebrelor* (Editura Paralela 45, Pitești, 2001), *Opium* (aceeași editură, 2002), *Diminețile Domnului* (aceeași editură, 2004), *Jurnal erotic* (Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2006), *Lepre și sfinți* (Editura revistei Convorbiri literare, Iași, 2007), *Secol* (Editura Valman, Focșani, 2011), *Prințesă cu fluture* (Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012), *Poeme, Poems by Virgil Diaconu* (Translated into English by MTTLC graduate students, 2015), *Poezii de Virgil Diaconu/ Poems by Virgil Diaconu* (Translated into English by MTTLC graduate Eduard Simion), *Translation Café* (Issue 165, July 2016). Virgil Diaconu este însă un scriitor polivalent, abordând și filosofia (*Libertate și destin,* Editura MLR, 2005), estetica poeziei (*Destinul poeziei moderne,* Editura Brumar, Timișoara, 2008), publicistica și critica literară (*Poezia postmodernă. Anchetă,* Editura Feed Back, Iași, 2015), eseistică (*Atelierul de fluturi,* Editura Tiparg, Pitești, 2016). Să adăugăm, la acestea, creatorul de cotidiane și reviste (*Ra,* 1981, *Solstițiu,* 1990, ziarul *Argeșul,* 1997, *Cafeneaua literară,* 2003) și avem tabloul unei personalități complexe, aflate la apogeul afirmării.

Atelierul de fluturi este o carte aparent compozită, emblematică însă pentru „complexitatea" scrisului diaconian, adunând microeseuri, poeme, poeme în proză, aforisme și un interviu final acordat lui Petruț Pârvescu în 2009, toate organizate în trei secțiuni: *Portret cu cireșe în brațe, Absurdistan, O clipă de nemurire.* Volumul este o oglindă filosofică, etică, estetică și critică menită să rezume o existență străbătută de trei coordonate umane: *trupescul, sufletul și spiritul.* Dinspre aceste trei dimensiuni existențiale *a devenit întru ființă* personalitatea lui Virgil Diaconu, care, nu întâmplător, în tinerețe l-a căutat pe Constantin Noica, la Păltiniș, acesta devenindu-i model de rezistență culturală, într-o vreme când generația lui textualiza, „textiliza", vorba lui Paul Goma. Eseul *Moduri și modele existențiale* datează din 1984 (când l-a cunoscut pe Noica la Păltiniș), textul fiind o schiță a unei posibile filosofii: „În jurul acestor dimensiuni ale umanului se poate țese o filosofie. O filosofie a ființei care, în mod concret, suntem." (p. 64) Din păcate, proiectul nu a fost dus la împlinire, energiile autorului zăbovind, în schimb, asupra cărții din 2003, apărută în 2005, *Libertate și destin.* Disjuncția dintre suflet și spirit este de model nicasian, Virgil Diaconu încercând, totuși, s-o transcendă în fața neîncrederii lui Noica în poezie, neîncredere împărtășită de filosof din clipa când a aflat că tânărul Diaconu este poet. În scrisoarea pe care i-a adresat-o la 16 decembrie 1985, Noica îl avertiza, după lectura cărții *Călătorie spre sine:* „Din păcate, nu sunt critic literar și – vă voi dezamăgi – nu cred îndeajuns în poezie." (p. 73) De fapt, filosoful credea în poezie, după cum preciza imediat, dar numai în *poezia-excepție,* de felul celei eminesciene. Cu aceeași supremă exigență, Noica se manifesta și față de critica literară impresionistă, predominantă în spațiul literaturii române. Pentru Noica, proba de foc pe care trebuie s-o treacă un intelectual era filosofia. Pe Virgil Diaconu l-a impresionat însă la autorul *Devenirii întru ființă* modul de filosofare nesofisticat, direct, de o simplitate tulburătoare, nu lipsită de forță poetică, apropiată de a presocraticilor și a socraticilor. (Au existat însă în cultura noastră și critici care l-au etichetat drept… sofist!) Iată aprecierea lui Virgil Diaconu: „Discursul acesta are, ca și la filosofii socratici și presocratici, suflet. În plus, limbajul filosofiei sale este limpede, ca o dovadă a faptului că a gândi filosofic nu înseamnă neapărat a pune în joc un lexic savant, sofisticat. Poți face filosofie cu aproape aceleași cuvinte folosite în cetate." (p. 75) Noica afirma că sâmburele filosofării este spiritul, nu sufletul. Virgil Diaconu cred că are dreptate: în pofida acestei credințe, Noica a pus și *suflet* în filosofie, fiind, în felul său, și un mare poet al ideilor. Filosoful însuși, în altă scrisoare (18 iulie 1986), va considera că demersul întoarcerii sufletului la filosofie poate duce la rezultate inedite, dând exemplul filosofiei germane, care a pus problema. Atrăgea atenția poetului să facă, mai întâi, o investigație vastă, în acest sens, spre a nu călca pe urme bătute: „Problema însăși – mai ales tema suflet-spirit – ar implica o vastă investigație, mai ales în literatura filosofică germană unde s-a pus în chip explicit." (p. 74)

Altminteri, poezia lui Virgil Diaconu găsește, în simplitatea limbajului său, tainica punte între poezie și filosofie, fiind, în felul său, un *lirosof,* ca Eminescu, Lucian Blaga sau basarabeanul Victor Teleucă. Un alt mod de a se delimita de sofistica textualismului de generație.

În interviul inclus în finalul cărții, Virgil Diaconu oferă coordonate ferme ale crezului său poetic. El nu concepe, precum modernii și postmodernii, că poetul este un inginer fabricator de texte. Rețeta „inginerească" a lui Edgar Poe din celebra *Filosofia compoziției* i se prezintă, mai degrabă, ca un demers care să „ironizeze spiritul creator inginerese. Nu cred nicidecum că poetul autentic își programează clipa creației așa cum își programa, de exemplu, Kant plimbarea de seară sau ora la dentist." (p. 108) Cei vechi erau mai aproape de adevăr când concepeau starea de inspirație ca esențială în creație, atribuind-o unui *daimon.* De altfel, titlul interviului exprimă acest crez: *Eu scriu poezie sub daimon.* Refuzând „daimonul", poeții postmoderniști au optat pentru rețeta textualistă, succesul fiind asigurat în fața modei lăudate de criticii de la Centru, neavând „nevoie de prea mult talent": „S-au bucurat poeții din Mizil de o conjunctură favorabilă asemănătoare? Nicidecum. Iată așadar destinul despre care tocmai vorbeam: favorabil pentru unii, defavorabil pentru alții." (p. 100) Virgil Diaconu face și o teorie a evaluării critice, găsind două categorii de evaluatori pentru două categorii de cărți, *de valoare* și *mediocre,* respectiv evaluatori *competenți* și *incompetenți.* Incompetenții sunt părtinitori, deci mincinoși. „Cu aceste patru elemente se construiește destinul operei literare. Astfel, opera literară, care este fie operă de valoare, fie operă mediocră, poate fi evaluată fie de persoane competente, fie de persoane incompetente, iar aceste două evaluări discordante conduc la patru situații destinale. Iată-le: evaluatorul *competent* îi oferă operei *de valoare* un destin *favorabil meritat,* iar operei *mediocre* un destin *nefavorabil meritat,* în timp ce evaluatorul *incompetent* (*părtinitor* sau *mincinos*) îi oferă operei *de valoare* un destin *nefavorabil nemeritat,* iar operei *mediocre* un destin *favorabil nemeritat.*" (p. 101) Situațiile sunt conjuncturale, ținând de ceea ce Mihai Ralea numea *sociologia succesului.* Or, narcisismul de grup întotdeauna înclină să acrediteze o „tablă de valori" care să le ignore sau să le respingă pe celelalte din alte medii literare. Horia-Roman Patapievici vorbea, nu demult, despre „tabla de valori acceptate", neacceptabil, din perspectiva acesteia, fiind chiar și Eminescu. Noroc că spiritul național are tabla lui de valori, nesinchisindu-se de astfel de aberații „corect politice".

Mentalitatea de grup privilegiat este numită de Virgil Diaconu generatită. Preferințele lui merg către poezia autentică din toate generațiile și culturile: „Poezia autentică este, așadar, transgeneraționistă." (p. 104) Transgeneraționismul este, prin excelență, un principiu central al ethosului transmodern, referențialul acestuia fiind valoarea estetică și ontologică. Când *esteticul* este înlocuit cu ideologicul și politicul, se produc derapajele incompetenței și lipsei de valoare. Ierarhiile cad pe mâna „guvernelor literar-administrative": „Literatura română a admis, din 1944 și până azi, o serie de guverne literar-administrative – guvernul literar proletcultist, guvernul literar realist-socialist și guvernul generaționist postmodern." (p. 106) De fapt, primele două „guvernări" au constituit unul singur, urmat de un reviriment al esteticului de care au beneficiat cei din generațiile '60-'70, după care s-a strecurat, insidios, ultimul „guvern literar". Despre cel postdecembrist, prelungire a generaționismului optzecist, Virgil Diaconu apreciază: „Astăzi, un alt tip de guvern literar, guvernul literar-administrativ postmodern, stabilește și el, după cum crede de cuviință, ierarhiile literare; și, alături de ele, bursele de studii, plecările în străinătate, traducerile, premiile care se acordă scriitorilor etc." (p. 106) Într-un asemenea context, scriitorul are libertatea să-și aleagă tabăra: „Adică degeaba ai talent, dacă nu ești promovat de cine trebuie…" (p. 107) Talentul însă nu va alege niciodată o tabără, ci se va alege pe el însuși. Rămâne să aibă norocul a fi judecat de evaluatori competenți. De regulă, însă, aceștia nu se află în tabăra privilegiaților, fiind ei înșiși subevaluați. Iată-ne prizonieri în labirintul lumii, acolo unde domină puterea Minotaurului! „Cineva – zice Virgil Diaconu – țese pentru tine, în permanență, un labirint." (*Labirintul,* p. 10) Și: „Cei mai mulți nici nu știu că se află în labirint. Nici nu știu că labirintul este hrănit chiar de ignoranța lor." Soluția: „A începe să gândești singur, în afara zidurilor, înseamnă a strica legile labirintului./ Cu siguranță, trezirea noastră dărâmă zidurile, Fiarei închise cu noi în labirint îi spulberă dinții. Pentru că nu mai putem aștepta, la nesfârșit, un salvator. El este fiecare dintre noi." (*Ibidem*)

Poți începe prin a te încrede în dragoste (nu în simulacrele ei postmoderne), în întoarcerea *acasă,* aidoma fiului risipitor, fiindcă cel lipsit de dragoste „nici nu există. Lipsa dragostei este sfârșitul văzut, chipul Apocalipsei." (*Dragostea*, p. 10) De la dragoste, poți să te reîntâlnești cu visul (p. 16), cu Don Quijote (p. 9), poți să-l redescoperi pe Eminescu: „Numai cine este în Poezie îl întâlnește pe Eminescu." (p. 17) Poți să-ți construiești propriul *atelier de fluturi.* Sintagma trimite la athanorul poetic al lui Virgil Diaconu, dând și titlul cărții comentate aici. Autorul se autodefinește: „Eu sunt scriitorul de fluturi." (p. 19) Trudește toată noaptea în „atelierul de fluturi", încrezător că aceștia vor cuceri orașul labirint și, mai departe, întreaga lume, împotriva „culturii de masă" comuniste și postmoderniste.

→

Poemele luminii în versiune franceză

Maria VAIDA

Cu prilejul Festivalului Lucian Blaga, la Cluj-Napoca a avut loc o serie de acțiuni culturale, simpozioane, conferințe, recitaluri, dar, de departe, cel mai important eveniment a fost lansarea la sediul USR a volumului de poezii ale lui Lucian Blaga, *Les poèmes de la lumière,* în traducerea poetului francez Jean Poncet, prima de acest fel din lume.

Ediția bilingvă româno-franceză a *Poemelor luminii* de Lucian Blaga a apărut în acest an la Editura Școala Ardeleană, în traducere din limba română și *Cuvânt înainte* de Jean Poncet, cu o *Postfață* de Horia Bădescu. Cartea este realizată în colaborare cu editorul francez Jacques André. Ea simbolizează un lăudabil omagiu al unui talentat poet francez, Jean Poncet, adus culturii române pe care o apreciază și o cunoaște de mai multe decenii, prin unul dintre cei mai de seamă reprezentanți al ei, poetul și filosoful Lucian Blaga. Mențiunea pe care traducătorul o face în prefață este edificatoare: *Mais je me réjouis de la naissance du présent livre et j'ai maintenant bon espoir qu'après la publication des Poèmes de la lumière, les autres recueils poètiques de Lucian Blaga suivront et que le public francophone découvrira cet auteur, à la fois lyrique et metaphysique, si original, si profond et si représentatif de l'esprit roumain.* (p. 21)

Traducerea este făcută după volumul Lucian Blaga, *Poemele luminii,* Sibiu, Biroul de Imprimate Cosînzeana, 1919, având acordul fiicei poetului, Dorli Blaga, dar și al Editurii Humanitas pentru publicarea acestui volum de traduceri, aducând în fața lumii francofone lirica metafizică, profundă și originală a poetului din Lancrăm, prea puțin cunoscută în Europa. E foarte adevărat că poetul francez nu strivește corola de minuni a poeziei lui Blaga, ci îi adaugă un farmec nou, o petală magică în corola ei de frumusețe, iar Blaga sună atât de încântător în limba lui Baudelaire, că ascultătorul rămâne fermecat; pare că doar recitarea făcută de talentatul poet Horia Bădescu, prieten al poetului Jean Poncet, mai salvează farmecul românesc al poemelor. Mereu ai senzația că aceste poeme ar fi fost scrise inițial în limba franceză, atât de bine a intrat traducătorul-poet în universul poetic blagian, parcă fără să lase urme în textul poemelor, cu delicatețe, cu înțelegere, cu drag, reușind o adevărată performanță stilistică, lărgind sfera reverberațiilor lirice cu încă un univers, sporind nesfârșirea cu încă o taină, cum ar zice Blaga. Exemplele sunt numeroase: *Afin de mieux l'entendre j'ai collé/ mon oreil a la surface de pre-incertain et soumis-/ et sous le pre j'ai entendu/ les battements tumultueux de ton coeur.// La terre repondait.* (*La terre,* p. 31).

Mulțumim, chèr frère, Jean Poncet, Dumnezeu să vă ajute!

Un poet constant cu sine însuși

Ion C. ȘTEFAN

Poet dotat cu un talent nativ deosebit, rafinat prin lecturi îndelungate și stilizat cu răbdare și sensibilitate, Nicolae Dan Fruntelată este din nou prezent în librării, cu un romantic volum *Baladele de la Grand Vanjou,* Editura RawexComs, București, 2014. Printre ultimele sale cărți, adică tipărite după 1989, mai amintesc: *Poeme de scris pe ziduri, Gazetăria, viața și dragostea mea, Paharamar, Expulzat din Trinidad-Tobago, Noapte bună, România,* elaborate cu aceeași răbdare și subtil rafinament sugestiv.

Nu cred că un an anume, 1989, indiferent ce transformări istorice și sociale a determinat el, în bine sau mai puțin bine, poate deveni un hotar liric pentru un poet adevărat, cum l-am cunoscut pe Nicolae Dan Fruntelată, cu mulți ani înainte de această dată: redactor-șef la revista *Luceafărul,* cu numeroase colaborări în publicațiile de frunte ale țării și cu volume de bună calitate. Din punct de vedere al continuității, el poate fi socotit un model de artist responsabil, față de sine și de ceilalți, cu o demnitate dincolo de evenimente ori grupări culturale, dovadă că în evoluția sa, ca artist, nu s-au observat întreruperi semnificative ori schimbări de direcție.

Mai mult încă: mulți confrați îl apreciază și-l îndrăgesc la fel, indiferent în care parte a baricadei timpului s-ar afla fiecare dintre ei.

O altă remarcă ar fi că autorul acestor balade rămâne constant cu direcția sa anterioară, adică un tradiționalist modern, deși această asociere de termeni poate părea oarecum oximoronică. Scriu așa convins că o astfel de îmbinare exprimă o parte a originalității autorului prezentat – ca dovadă că poartă cu el un întreg univers liric specific, indiferent pe ce alee existențială sau creativă s-ar afla, celelalte amănunte fiind doar elemente de adaptare la evoluția firească și universală a liricii moderne.

Astfel ni se prezintă aici baladistul Nicolae Dan Fruntelată, poate mai maturizat decât odinioară, mai prudent și mai rafinat. Dar același liric de zile mari.

Titlul volumului este o variantă franțuzită a *Baladelor de la Vânju Mare,* artificiu întâlnit în mai multe texte din interiorul cărții, prin această înfrățire cu o limbă din familia popoarelor de origine latină (sau francofone) artistul adăugând un plus de fină ironie față de cei care încearcă o modernizare a graiului strămoșesc (sau *prin imitație,* vorba lui Eugen Lovinescu): *Și hai s-o ducem într-o întâmplare/ cum nu mai fu și nu se petrecu/ într-o iubire de la Vânju Mare/ ori într-un amourfou de Grand Vanjou/ cu o contesă ce răpită fu* (*Balada de la Grand Vanjou*).

Dincolo de aparențe, volumul luat ca întreg are un conținut grav, cursiv, interdependent de la un text la altul, ca o baladă prelungită (sau fragmentată pe teme mai mici), scrise cu aceeași îndemânare, de la surâs până la o lacrimă, exprimându-și dragostea față de satele din Câmpia Dunării, cu oamenii lor receptivi la bine și la rău, petrecăreți și iubeți: *Orientalii aceștia sunt de tot ciudați/ te pot ucide cu un sunet/ ori gândindu-se intens la tine/ nu-i iubi, prințesa mea, nu le vorbi/ rămâi în nordul translucid mai bine/ și nu visa, căci sângele în vis/ poate porni invers către izvoare/ și-aduce amintirile-napoi* (*Orient*).

Această forță expresivă devine, pe neașteptate, optimistă, cu puternice trăiri specifice, cu melancolie și duioșie (uneori), în fața deosebirilor pe care unii le opun tradițiilor noastre: *Nu sunt eretic, Doamne sfânt,/ Dar Dumnezeu poate să vie/ oricând, oricum, pe-acest pământ/ să se boteze în câmpie* (*Baladă eretică*).

În paralel, este oglindit sufletul specific al țăranului din câmpie, depășind greutățile și sărăcia, prin trăirea intensă, unică, a clipelor celor mai alese, într-o continuitate a generațiilor, urmașii recuperând pierderile înaintașilor, deși ne-au călcat mulți cotropitori (trecători), noi rămânând statornici acestor plaiuri, ca niște plante care încolțesc și înfloresc din nou, cu și mai multă vigoare, în fiecare primăvară, din solul acestui Bărăgan al lui Panait Istrati.

Fiindcă se observă o continuitate între proza poetică a lui Fănuș Neagu, dorul de ducă și recuperare al lui Panait Istrati și baladele lui Nicolae Dan Fruntelată: *Mi-ai luat, Doamne, mersul, puterea,/ m-ai pustiit de iubire, mi-ai lăsat numai dor/ gol între cuvinte mă lași/ gol și liber/ fericit, blestemat călător* (*Cântec de om liber,* p. 60). Eul liric vine ca o respirație a acestei continuități: *De ce-ați pus steaguri peste cartea mea?/ De ce-mi strigați iubirea ca pe-o glorie?/ Eu, fiii mei, vecinii mei, străinii mei/ Nu mai am dreptul la memorie* (*Balada mankurților tineri*, p. 57).

Mai remarcăm faptul că, deși baladele sale sunt texte de sine stătătoare, bănuind și că ele au fost scrise în etape diferite, aici se susțin ca atmosferă lirică, conturând un profil creator aparte, într-un tablou pitoresc al specificului Câmpiei Române, fiecare text integrându-se ca o culoare de nuanță și relevanță a întregului peisaj: *Tu, fiul meu, calcă ușor ca și cum ai zbura/ peste lumea albă din vis/ peste cuvintele reci și străine/ peste un alt paradis/ azi, bătrân și învins, nu mai ajungi/ cum pășești, calci pe sfinți/ pe martiri, pe părinți* (*Balada umbrei,* p. 67).

Așa încât, iată un volum de versuri delicat alcătuit, complex și profund, care ne încântă sufletul și mintea, parcă în antiteză cu acele tomuri de sute și sute de pagini, monotone și plicticoase, prin care alți lirici neavizați încearcă să ne atragă atenția asupra talentului lor.

Nicolae Dan Fruntelată este un baladist de o aleasă calitate, iar cartea pe care v-o prezint e o dovadă a creativității sale eficiente și implicate în aria spațiului românesc și a timpului statornic, care-l vor purta mai departe.

Simbolul fluturilor ar putea fi conotat de criticii zeflemiști la modul negativ. Așa ar fi fără precedentul arghezian din capodopera *Nehotărâre,* unde fluturii își iau zborul din starea de omidă, părăsind și ei praful din labirintul mizeriei lumii: „Ca fluturii, ce rabdă să-i poarte-n praf omida,/ Să rabd și eu în mine, povară, două vieți?” Numai în atelierul său se zămislește prințesa cu fluture, renăscută, romantic, din florile albe de cireș ale copilăriei: „Noi locuim într-o floare de cireș, în îmbrățișare.” (*Prințesă*, p. 20) Praful arghezian al lumii devine, la Virgil Diaconu, Absurdistanul labirint care se prezintă omului postmodern ca organizare statală rațională perfectă, din care au fost eradicate toate emoțiile: „În Absurdistan nu ai să întâlnești decât oameni raționali. Decât oameni perfecți.” (*Absurdistan*, p. 34) Doar artiștii perturbă ordinea, înarmându-se, ca noi Icari, cu aripile fragile ale fluturilor, visând să atingă cerul, precum copacul din cosmogonia lui Berosos (*Atingerea cerului*). Să crezi și să visezi ca un copil: „Copilul trăiește cu maximă intensitate totul. Detașarea nu-i aparține. Pentru el, povestea este adevărată. De aceea el crede și visează fără opreliști.” (*Copilul,* p. 51) Cei maturi, înghițiți de labirintul perfecțiunii, au înăbușit copilul din ei. Îl mai pot elibera doar copilăria, dragostea și arta (p. 52).

Firește, toate acestea sunt spuse mereu de poeți, care se văd mereu amenințați *să vorbească în pustiu,* vorba lui Eminescu. Dar în poeți supraviețuiește Archaeus, memoria Ființei. În felul său personal, inconfundabil, ne-o *scoate-din-ascundere* și Virgil Diaconu, însingurat în *atelierul său de fluturi.*

Cărți și autori

Literatura ca terapie

Maria Mona VÂLCEANU

Formularea nu îmi aparține, este titlul unuia dintre numeroasele articole adunate în volumul *Jurnalism, o artă efemeră?*, autor Corneliu D. Zeana, Editura Laurent, București, 2016.

Acest elegant volum de publicistică ar putea purta ca motto următoarea frază: *România are nevoie de mari proiecte și de oameni care să vrea să le realizeze.*

Fiecare text, purtând un titlu simbolic, pledează pentru această cauză, în plus, cum observă criticul Eugen Simion, articolele *au ceea ce se cheamă nerv, idei, intră curajos în polemică și propun soluții*, sau, după observația lui Dinu Morar, *în aceste texte* [autorul] *face anamneza societății românești contemporane, stabilește diagnosticul și indică tratamentul necesar însănătoșirii ei.*

Trebuie subliniată în primul rând personalitatea acestui medic/scriitor/patriot, cu dragoste de România, incluzând aici în mod special Basarabia, dar și cu dragoste de neamul aromânilor, căruia îi aparține. În anii studenției am avut parte de studiul dialectologiei, sub coordonarea profesorului Grigore Brâncuși. De la înălțimea catedrei universitare profesorul ne-a transmis iubirea pentru acești curajoși trăitori la sudul Dunării, din marea familie a neamului tracic, care vorbesc dialectul aromân. Aromânii sunt și astăzi un popor hotărât și viteaz, ne transmite Corneliu Zeana, fiul doctorului (*iatru* în aromână), Dumitru Zeana, născut în Macedonia, care, deși orfan, a muncit de mic ca mus pe vapoarele care legau Salonicul de New York, strângând bani pentru învățătură, devenit student și în același timp preparator la catedra de anatomie a Facultății de Medicină din Cluj; ajunge un strălucit medic chirurg și cadru universitar, dar este arestat politic și moare în anul 1961, în închisoarea de la Aiud. Fiul său îi urmează exemplul, la numai 22 de ani ajunge medic, dar, deși recunoscut pentru cercetările sale, publicate în multe reviste de specialitate din străinătate, în țară este persecutat permanent, purtând stigmatul de fiu de deținut politic, rămânând asistent universitar vreme de două decenii. În prezent este doctor în medicină, conferențiar la Catedra de Medicină Internă și Cardiologie a Facultății de Medicină din București. Tocmai de aceea se orientează începând din 1990 către Mișcarea Europeană, devenind președintele Secțiunii Române a Mișcării Europene, militant pe baricadă pentru binele țării sale.

Sunt câteva linii coordonatoare care orientează materialele grupate în volumul de jurnalism.

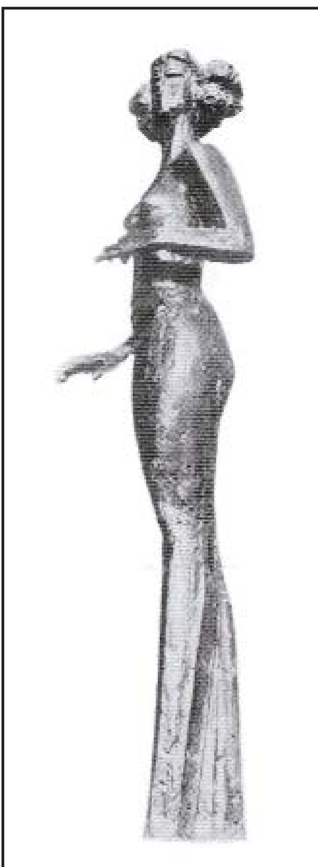
În primul rând, sunt articolele în care atenția cititorului este îndreptată către Mișcarea Europeană, forța din spatele unificării, arătând contribuția exilului românesc la înființarea acestei mișcări, în anul 1948, când s-au creat secțiuni naționale pentru toate națiunile captive din Europa de Est. Secțiunea Națională Română avându-l ca președinte pe George Ciorănescu, alături de care se afla Grigore Gafencu, era extrem de activă și influentă: *Toți acești făuritori ai Europei Unite erau niște vizionari... acum, când omenirea se vede confruntată cu o criză majoră, se simte stringent nevoia unor oameni cu viziune cât mai îndepărtată, care să înalțe o nouă flacără.*

Considerând că indiferent de gravitatea momentului, o țară se poate redresa grație elitei ei intelectuale, autorul afirmă cu tărie: *România are o acută nevoie de oameni de calitate, capabili să o redreseze, bine pregătiți intelectual, dar și cu dragoste de țară, chiar cu un anumit spirit de sacrificiu pentru binele comun.*

Evident, gândim noi, România are nevoie de un proiect de țară, de oameni puternici și loiali în acest moment în care, așa cum arată dr. Corneliu Zeana, *România este țara mitei și a pomenilor electorale, cu cel mai mare număr de parlamentari, miniștri și primari penali, care în virtutea unui cod al onoarei ar trebui să demisioneze.*

O altă coordonată a scrisului acestui luptător pentru dreptate este demascarea falsului intelectual și a imposturii. Ministerul Educației este acuzat de situația degradantă din ziua de azi, când se pun în discuție doctorate obținute prin plagiat, concursuri pentru ocuparea unor posturi științifice falsificate, examene cumpărate. Corneliu Zeana îndeamnă cu toate forțele: *Reprimarea fraudei intelectuale trebuie să continue energic.*

Constatând cu durere că românii azi nu mai par interesați de trecutul lor, dar nici măcar de viitorul copiilor lor, degradarea morală fiind progresivă, autorul acuză: *Ministerul Educației poate fi făcut responsabil și nimeni altul, căci a avut la dispoziție un sfert de secol în care să imprime în conștiința tinerilor simțul civic, echitatea, cinstea, patriotismul, onoarea, respectul față de natură ca valori de temelie.*

La fel de vinovat se face Ministerul Sănătății, pentru haosul economic din administrația spitalelor, pentru lipsa interesului în cercetarea și prevenirea bolilor. Nu putem încheia comentariul asupra acestui volum de jurnalism fără a sublinia dragostea autorului pentru Basarabia și grija sa pentru acest înstrăinat pământ românesc.

Să revenim însă la rolul literaturii în terapia bolilor. Statisticile arată că *lectura de carte prelungește viața, nu doar o face mai frumoasă.* În lume s-au constituit societăți de lectură terapeutică și chiar de poezie terapeutică. Dar autorul nu uită să sublinieze: *Credința are un rol însemnat în menținerea sănătății.*

Și, pentru că literatura este iubirea din tinerețe a doctorului Corneliu Zeana (a debutat cu poezie în revista *Pentru patrie* în timpul stagiului militar), ne vom referi la două cărți care marchează traseul său de autor. *Mistuire,* carte de proză, Editura EDO, București, 2012, este ceea ce am putea numi un roman cu teză: tânărul Manuel, eminent student la matematică, începe să aibă manifestări de violență, ceea ce o îngrijorează pe mama sa, care cu ajutorul unui doctor prieten, îl internează într-o clinică de psihiatrie de elită. Tânărul începe să scrie versuri, descifrate cu interes de medicul șef, personaj căruia autorul îi încredințează mesajul cărții. Șeful clinicii alcătuiește pentru un congres științific comunicarea *Înalta artă a medicului și medicul înaltei arte,* în care se afirmă: *alegerea unui astfel de titlu plasează dintru început medicina în rândul marilor arte.*

Dincolo de textul literar propriu-zis sunt dezbătute idei medicale: tânărul se împrietenește cu o fată căreia psihiatria îi pusese un diagnostic incurabil, dar fata își recapătă vorbirea și se vindecă miraculos prin puterea dragostei, așadar dragostea joacă un rol excepțional în repararea traumelor psihice. Trista poveste a lui Manuel duce și la alt adevăr, că *omul nu poate fi înțeles în afara propriei sale istorii* (trauma psihică ce a dus la diagnosticul crunt, schizofrenie, este o întâmplare din vremea când mama lui Manuel era însărcinată și a văzut cum un securist a împușcat un tânăr licean, care umpluse un rucsac cu alimente pentru a-l duce partizanilor din munți; acest episod a dus la boala psihică a copilului născut mai târziu). Autorul ne poartă spre discipline pe care medicina viitorului va trebui să se bazeze, genetica și biochimia. Așa încât tânăra vindecată miraculos va naște un băiat pe care îl va numi tot Manuel, după numele tatălui, care va fi excepțional înzestrat în stăpânirea tainelor matematicii, gândindu-se chiar la *un model matematic, deosebit de complex, prin care viitorul lumii poate fi mai bine înțeles, descifrat și poate chiar modelat.*

Cel de al doilea volum la care ne referim, *Când va cădea o stea,* Editura Betta, București, 2016, este o carte de poezie, cu o prefață excepțională semnată de criticul Aureliu Goci. Și, într-adevăr, este o carte care ne place, dovedind tehnici poetice multiple, arta unui poet rafinat, care posedă simțul muzical al versului, dar și arta simbolului și a metaforei: *Sentimentele și trăirile cotidianului – fericit/neferícit – declanșează/ germinează sâmburele poetic pe care visătorul, creatorul, îndrăgostitul îl descoperă în toate gândurile și evenimentele lumii. Autorul își fundamentează poezia pe magia memoriei, conceptul inventat și experimentat de Marcel Proust.* (Aureliu Goci).

Volumul de poezie al lui Corneliu Zeana te invită la o călătorie miraculoasă: *Pornim călări de-a curmeziș de toamne/ Cu-același cer și arzătoare stele/ Și ca-ntr-o apă mi le-apropii, Doamne,/ Trecându-mi degetele printre ele.* (*Cicluri de patru și de șapte*)

Iubirea pentru Basarabia, pământ răpit, apare și în acest veșmânt liric: *Emin e frângere. Maluri/ de Prut. Iarăși să sângere/ Neamul durut? Evul se/ clatină. Scut și oțel,/ Cu aceeași datină/ Mergem spre el.* (*În Spirit*) Ingenioasă prozodia acestui poem, voit eminesciană, respirația scurtă, alertă, privirea înapoi și înainte, Eminescu, Basarabia și noi. Este în acest concentrat poem o artă poetică remarcabilă.

Poezia de dragoste (iubita, *vruta* în aromână) aduce nuanțe din lirica tradițională, din marea poezie de până la noi, pe care autorul o cunoaște cu mintea, dar și cu inima. Așa este poezia *Zidul,* dedicată foștilor deținuți politici: *Hai, vruta mea, au înflorit gutui/ Și iată, am venit să-ți bat în geam,/ Gingașa floare tremură-n risipa/ Cea trecătoare-a fiecărui ram/ Și nici că-mi pasă-n clipa de ispită/ Că zidul n-are geam, nici eu iubită.*

Dar cu aceeași studiată diferențiere melodică poetul trece în alt registru, exersând puterile excepționale ale modernității: *Ce adiere rece!.../ O frunză ce căzut-a pe umărul meu stâng/ Și-n geam o floare roșie ce-adastă./ Eu voi zâmbi,/ Tu nu vei ști că plâng.* (*Celei plecate-n lume*)

Dar chiar și poezia devine uneori arenă de luptă, doctorul vizionar atrăgând vehement atenția asupra pericolelor viitorului. Generației noastre, nouă ni se va cere socoteală de către cei care văd acum lumina zilei, de către copiii fiilor și ficelor lor: *Generației noastre, nouă/ Ni se va cere socoteală/ Pentru deșeuri, tone, miliarde/ Radioactive, chimice, nepu-trescibile, infecte,/ Zvârlite fără grijă pretutindeni. (...) A voastră-i vina, spune-vor, desigur,/ Că peste noi cad ploile acide,/ Se pogoară foc și pucioasă/ Precum peste Sodoma și Gomora/ Din vremuri care, iată, se întorc,/ Însă de-acum e planetară scara.* (*Desigur, ne vor cere socoteală*)

O artă poetică bine realizată este expusă în poezia *Baladă: De-un timp încoace te-am uitat, Iubirea/ tinereții mele/ Căci risipit în toate cele/ Din mine-s tot mai mult plecat./ Și nici măcar te-am încuiat. Și nici/ nu te-am zidit de vie, Icoană dulce,/ poezie/ Te-oi regăsi? M-ai așteptat?*

O schiță de autoportret ni-l prezintă pe omul în luptă cu himerele: *Par, tot, o cicatrice și rane vechi și noi/ Dar nu las încă sabia și scutul./ E palid viitorul și sumbru la război/ Dar mai cumplită-i lupta cu trecutul.* (*Schiță de autoportret*)

Dar să încheiem scurta plimbare prin acest univers poetic deosebit de frumos chiar cu versurile poetului: *Pogoare duhul viilor în vii!/ Nespus de dulci sunt fructele târzii,/ Nu trece cupa, iată, o golii,/ Și cheu și port rămâne-vor pustii...* (*Cu mult mai dulci sunt fructele târzii*)

Semnalăm cu bucurie cititorilor noștri apariția acestui elaborat volum de versuri, asupra căruia autorul a trudit îndelung, precum însuși mărturisește: *Am ars în două rânduri manuscrisele poeziilor mele. Poate că, a treia oară, ar fi fost prea mult, chiar dacă prea puțin rămâne după mistuirea din noi.*

Cherchez la femme

Femei, femei, de n-ați fi voi, nici lumea!...

Vezuviul

Paula ROMANESCU

La Muzeul de Artă din Montreal, în vara anului 2016, două „catastrofe”: *Vezuviul* și, respectiv, *Toulouse-Lautrec și viața de noapte din Montmartre.*

În fața Muzeului o altă „catastrofă”: O bazaconie sculpturală cu pretenție de artă modernă reprezentând un fel de sperietoare cu aripi care se vrea om. Să fie Icar ajuns cu bine pe pământul – nou labirint al oamenilor și nemaiștiind încotro s-o apuce? Să fie Hyperion întors din locul lui menit din cer și rămas nemuritor și rece printre/ pentru alte neștiutoare Cătăline, făpturi de lut însuflețit? Să fie Zmeul zmeilor pălit de buzduganul lui Făt-Frumos și încremenit lângă un trotuar din Montrealul acesta care ține să-și transplanteze sub cerul său tot ce are Europa mai de soi?

Măi să fie! Grea poveste și arta asta modernă!

Intru mai întâi la *Vezuviu.*

Foarte ingenios gândită prezentarea terifiantei povești! În prima sală, pe un ecran cât tot peretele, Vezuviul în adormire. La poalele lui, pe coline, podgorii în soare și pădurea de coloane de marmură a splendidelor vile romane ale protipendadei celui mai puternic imperiu din veacul întâi de după Christos. Deodată, un vuiet surd, un cutremur, neliniștea care te cuprinde pe tine, spectatorul cuminte plătitor de taxă de intrare, care știi că ești la adăpost de urgie; un alt cutremur, coloane care se prăbușesc, oameni nicăieri, doar un urlet de câine și, câinele alergând bezmetic printre ruinele care nu contenesc să crească pe cât măreţele palate se preschimbă-n haos de piatră.

Era 24 august 79.

Răstimp de două zile s-a tot cutremurat pământul în jurul Vezuviului ca și cum Dumnezeu însuși ar fi vrut să le dea de înțeles locuitorilor deprinși cu luxul din ultraluxoasele stațiuni Pompei și Herculaneum din Golful Neapole să-și ia tălpășița spre a-și pune la adăpost singurul bun care le aparținea de drept (cu împrumut, ce-i drept!) – viața. Numai că aceștia țineau prea mult la bunurile lor pământești adunate de prin țări învinse după principiul *la raison du plus fort est toujours la meilleure,* țări în care arta ajunsese la înalte cote de splendoare, și nu se îndurau să le părăsească, îngrămădindu-le în vastele lor subsoluri de siguranță, un fel de adăposturi antiatomice din zilele noastre (aviz nebunilor planetei: adăposturile voastre – jucării în mâna naturii răzvrătite!).

Lângă comorile de neabandonat, în subsoluri, au rămas și posesorii lor așteptând să treacă urgia. Acolo au rămas pe veci.

Deodată, din pâlnia vulcanului a țâșnit o coloană de jar lichid, urcător, în înalt, la peste 20.000 de metri, o temută ciupercă despre a cărei otravă distrugătoare abia la 6 august 1945 avea să-și facă omenirea o palidă idee, când niște descreierați au trimis un „băiețel” să aprindă un foc de artificii pe cerul Hiroșimei.

A urmat o ploaie de lavă, piatră, zgură, cenușă fierbinte, într-o învârtejire de așchii de stele moarte care-și caută loc de popas (din care cer? pe care pământ?). Și popasul a fost să fie pe orașele Pompei și Herculaneum, ale căror ruine au stat ascunse sub un strat de cinci până la douăzeci de metri de lavă solidificată până prin veacul al XVIII-lea al erei cu care ne tot împăunăm c-ar fi „a noastră”.

Despre ce s-a întâmplat în acel 24 august 79 știm din scrierile lui Plinius cel Tânăr, un băiețandru de vreo zece ani pe vremea aceea, pe care mama sa (înțeleaptă femeie rămâne o mamă!) al cărui nume fiul a uitat să-l menționeze în scrierile sale, l-a înșfăcat de mână cu grăbire ducându-l cât mai departe de locul apocalipticei drame fără să se mai gândească la avutul care, în fața morții iminente, nu mai prezenta pentru ea nicio importanță. În toate câte pot avea un preț, doar viața este de neprețuit!

Nu știa de acest lucru înfumuratul comandant al flotei imperiale din Neapole, Plinius cel Bătrân, care, deși implorat de „subordonații” săi să pună la adăpost flota, punând deopotrivă la adăpost și viața sa și a lor, părăsind iadul acela cât mai grabnic, el a ordonat cu aroganță ca toți însoțitorii săi să-l urmeze cât mai aproape de „vatra” Vezuviului, ca să studieze el „la cald” fenomenul, aruncând cu insolentă inconștiență formula care-i fusese crez în viața sa de aparținător de neamul cuceritorilor romani: *Audaces fortuna juvet! – Fortuna îi ajută pe cei îndrăzneți!*

N-a priceput prostănacul îndrăzneț că înțeleapta Fortuna o zbughise de mult de pe acolo și că îndrăzneala lui însemna moarte sigură.

Peste acele locuri s-a așternut timp de 18 secole tăcerea. Viața și-a reluat cursul, viile continuă să dea struguri cu miez de lacrimă de soare, e liniște și pace la poalele Vezuviului…

Doar într-o zi, săpându-și via, un localnic a descoperit cu hârlețul o statuetă de marmură de o uluitoare frumusețe. Era prin anul una mie șapte sute și ceva. Prin veacul al XIX-lea au venit arheologii cu dezlegare de la națiune să vadă ce și cum.

Descoperirile i-au uluit. Acum le vedem și noi prin cele câteva exponate de muzeu. Au fost descoperite (ni se spune) trupurile a 2000 de oameni, reconstituite după procedeul turnării bronzului pentru statui, întrucât lava solidificată pe trupurile lor le-a păstrat forma în care moartea i-a surprins. Emoționant – trupul unui câine rămas de pază în pragul casei stăpânilor săi.

Iată un elegant peristil al unei vile, o fântână vegheată de o statuie de marmură albă reprezentând o tânără cu ulciorul, iată o colivie de aur (unde o fi canarul de atunci?), un capitel, o reproducere în marmură a sălii de ospețe cu mesenii așezați la chef (unde or fi mesenii și cupele lor de vin?), statui, mozaicuri, pictură murală.

De o mare afluență se bucura sala unde se afla expus un segment al fostului bordel roman pompeian de la început de mileniu întâi. Arta de aici se încadra într-un naturalism *avant la lettre* pe care un Émile Zola de mai târziu a încercat cu neîndemânare să-l traducă literar în fluviul de mizerii cu care omul s-a tot încrâncenat să dea vieții sale sens și miez amar.

Un grup statuar desăvârșit artistic (autorul a uitat să-și adjudece opera semnând-o!) îl reprezenta pe Zeul Pan în plină desfășurare a unui act erotic în compania unei căprițe cu privirea năucită de marele noroc care căzuse pe… capul ei! Ciudățenia arzândei iubiri consta mai cu seamă în animalitatea scălâmbă a zeului, care făcea și mai omenească dulcea candoare a căpriței cu privirea ca un țipăt mut *à la Munch* – victimă inocentă a bestiei-zeitate. Alte lucrări pe tema iubirii cea fără de iubire se lăfăiau în vitrinuțele puse sub sticlă securizantă ca nu cumva vreun rătăcit de prin secolul al XXI-lea să întindă mâna spre coapsele ofertante ale vreunei femeiuști marmoreene și s-o smulgă din brațele clientului ei… de-o veșnicie, de dragul unei clipe de-mprumut…

Lava Vezuviului din anul 79 nu a îngăduit arheologilor de până astăzi să descopere întreaga bogăție de splendori a ceea ce au însemnat orașele Pompei și Herculaneum. O, de s-ar grăbi, am avea și noi poate norocul s-o aflăm!

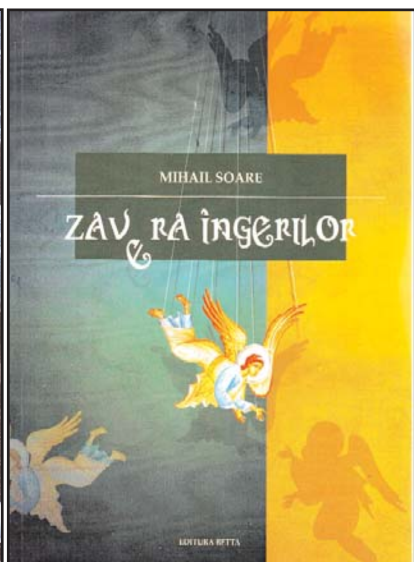
Notă: Ce legătură ar fi între eternul „cherchez la femme!” și Vezuviu? Dar e clar ca lumina: de n-ar fi fost mama lui Plinius cel Tânăr, să-l pună pe acesta la adăpost de teribila dezlănțuire de iad a vulcanului, n-am fi avut astăzi mărturii de necontestat despre ce a însemnat „atomica” aceea din 24 august 79.

(Fragment din *Jurnal de veche Lume Nouă,* august 2016)

Semn(al) de carte

Jesús Ávila Granados, *Ultimul eretic,* Ed. Antim Ivireanu, Râmnicu Vâlcea, 2016 (traducere din spaniolă de Gabriela Banu, prefață de Geo Constantinescu)

Jurnalist și scriitor, având 43 de ani de profesie în comunicare, de la practica jurnalismului liber și independent, a investigat punctele cheie ale istoriei oculte și a parcurs ca un adevărat călător în timp peste 50 de țări, specializându-se în culturile marginale uitate. De două ori decorat de Consiliul Europei cu distincția cel mai bun jurnalist al continentului, Jesús Ávila Granados deține peste o sută de premii naționale și internaționale pentru munca sa în proiectarea valorilor popoarelor și oamenilor.

Colaborează în publicațiile: *Más Allá, Año Cero, Enigmas, Historia de Iberia Vieja, Rutas del Mundo, Fomento, Sesenta y Más, La Aventura de la Historia, Descobrir, Viajes* (*National Geographic*) și multe altele cu difuzare națională. Ca scriitor, este autor a 101 cărți, dintre care cităm: *Firimituri care au făcut istorie, Mitologia templieră, Mitologia catară, Catalonia lui Cyster, Mitologie celtică, Itinerarii în Spania* (enciclopedie în 8 volume), *Cartea neagră a istoriei Spaniei, Prin Spania ocultă, Templierii pe pământurile Ebrului, Umbra cardinalului, Templierii în regiunea Maestrazgo.*

Jesús Ávila Granados este, de asemenea, conferențiar, autor de scenarii pentru televiziunile spaniole și franceze, coordonator și director de congrese și simpozioane pe teme ezoterice, dar și susținător al marilor proiecte culturale. (Prezentare, la începutul cărții)

Mihail Soare, *Zavera îngerilor,* Ed. Betta, București, 2016 (prefață de Aureliu Gogi)

Cert e că enciclopedismul dezinvolt și uluitoarea inventivitate a scriiturii lui Mihail Soare oferă un spectacol lexical de zile mari, de care doar un acrobat virtuoz deghizat în clown este în stare. Elevația acestui autor cu nume parcă predestinat (Luceafărul poeziei românești nu e cumva, el însuși, un soare pe nume Mihail) face să apară, prin contrast, cu atât mai joasă actuala critică literară ce pregetă încă să-i salute răsăritul. Și când altcândva se trece cu vederea soarele mai abitir decât în timpul nopții? (Emil Lungeanu, pe coperta a patra a cărții)

Vecina mea, Africa

Exploratori şi mercenari

Nicolae MELINESCU

Apariţia unor poveşti exotice relatate cu lux de amănunte şi fantezie de europeni în presa secolului al XIX-lea a generat un interes tot mai mare în rândul românilor. O expediţie pe Nil, o vânătoare de lei în brusa arsă de soare, navigaţia de-a lungul malului vestic al Oceanului Indian erau ca un cântec de sirene pentru tinerii cu ceva dare de mână înflăcăraţi de promisiunea unor trăiri unice pe ţărmuri aurii umbrite de palmieri. Trupele de circ care bântuiau continentul nostru aduceau cu ele dresuri de maimuţe, pantere şi elefanţi, animale nemaivăzute până atunci în realitate.

Epoca descoperirilor geografice şi a colorării petelor albe de pe harta Africii a rupt zăgazul curiozităţii fireşti a românilor, nerăbdători să ţină pasul cu progresul vremii. În 1853, pe când era exilat la Paris după înfrângerea revoluţiei paşoptiste, Vasile Alecsandri a ajuns în nordul Africii şi a vizitat Tangerul, în compania şi la îndemnul unui diplomat englez. Impresiile înregistrate într-un limbaj alert, plastic şi cu exactitatea unui scenariu de film contrastau fundamental cu lirica atât de muzicală a bardului de la Mirceşti. Doi ani mai târziu, Dimitrie Bolintineanu nu a rezistat tentaţiei de a-i urma pilda şi a întreprins şi el o excursie în Africa mediteraneeană. Scrierile celor doi literaţi nu i-au impresionat numai pe nostalgicii aventurilor romantice. În 1860, doi ofiţeri români au călătorit în Maroc, iar Dinu Grant s-a înrolat în Legiunea Străină franceză în 1881 şi a ajuns în Algeria.

Dacă militarii, prin natura educaţiei şi în virtutea disciplinei breslei lor au privit continentul negru ca o provocare menită să le călească voinţa şi caracterul, tărâmurile încă necunoscute ale sudului i-au atras pe cercetătorii şi oamenii de ştiinţă români, dornici să fie parte a unor curente novatoare, ai unor descoperiri valoroase pentru întreg patrimoniul de cunoaştere al omenirii. În 1888, astronomul Nicolae Coculescu a făcut în Senegal observaţii asupra eclipsei de soare. Rezultatele experimentelor sale au fost transmise Academiei Franceze din Paris şi au fost incluse într-un studiu amplu despre fenomenul astral. În 1896, Victor Ardeleanu, plecat dintr-o micuţă localitate transilvană, a ajuns în Algeria, ţinta cea mai apropiată de imaginea deşertului, dar şi accesibilă pe calea apelor pentru cei care porneau din porturile de la Marea Neagră. Sever Pelineceanu şi-a început aventura africană în 1899, când Africa fusese deja împărţită între puterile coloniale la conferinţa de la Berlin, sub bagheta de oţel a lui Otto von Bismarck. Călătorul român ajuns în Congo în elita francofonă europeană a fost adoptat şi a primit slujba de funcţionar al unei companii comerciale.

Cu începutul unui nou secol, al XX-lea, a luat avânt o nouă aventură africană, la care au participat tot mai mulţi români. Majoritatea au trăit experienţe palpitante, dar nu toţi au avut timpul, ocazia sau dorinţa de a-şi pune amintirile pe hârtie. Chiar la 1900, avocatul Aurel Varlam a fost angajat în magistratura din capitala-port Boma în Congo. Meritul său a fost nu numai acela de a îşi exercita profesiunea în inima Africii, ci şi strădania de a-şi consemna impresiile şi de a le prezenta publicului într-o carte evocatoare publicată în 1934 sub titlul *Nopţi şi zile în Africa ecuatorială. Amintirile unui fost judecător în Congo belgian.* Pe lângă descrierile din teritoriul de reşedinţă, avocatul român a inserat informaţii şi impresii din drumul său prin Freetown şi Liberia, ţinuturi rar pomenite în publicistica noastră de la acea vreme. Varlam a criticat practicile coloniale represive şi i-a displăcut dispreţul albilor faţă de băştinaşi (vezi Mircea Anghelescu, *Călători români în Africa*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1983), dar a păstrat imagini pline de inedit despre mediul african, despre zona ecuatorială bogată în peisaje unice. „Pe aici", aminteа juristul român, „sunt şacali, hiene, leoparzi, elefanţi, bivoli sălbatici şi foarte multe antilope de toate mărimile de la cea mai mică, cât un ied, până la cea de talia unui cerb."

Câteva decenii mai târziu a apărut un alt român în acelaşi perimetru, dar nu oricum, ci în rândurile mercenarilor lui Michael Hoare, poreclit şi Mike Nebunul, pentru îndrăzneală şi pentru atacurile foarte riscante la care îşi supunea subordonaţii. Irlandez de origine, Mike a pornit în Africa să-şi găsească un stăpân cu bani mulţi, dispus să beneficieze de experienţa sa militară şi de abilităţi în organizarea luptelor care aveau să fie descrise sub denumirea de gherilă. Spre deosebire de mişcările naţionaliste, care au agitat Africa în perioada decolonizării, începută în 1956 cu Sudan şi 1957 cu Ghana, mercenarii aveau un singur crez, banii, şi un singur stăpân, organizatorul grupurilor de comando. În acest mediu, românul nostru s-a aruncat în toiul luptei pentru putere din Congo, între prim-ministrul Moise Tshombe şi preşedintele de la acea vreme, Joseph Kasavubu.

În 1964, guvernul ţării din inima Africii independente din 1960 se confrunta cu o criză umanitară care ameninţa să-i compromită imaginea şi să-i descurajeze pe donatori să susţină noul regim abia la început de drum în administrarea unui teritoriu vast, îmbrăcat în pădurea luxuriantă a zonei ecuatoriale. Aproape o mie şase sute de misionari europeni se aflau sechestraţi în condiţii mizere de membri ai aşa-numitei *insurgenţe simba.* Michael Hoare a fost chemat ca împreună cu un comando de trei sute de mercenari să-i elibereze pe ostatici. Comandoul asamblat avea o componenţă pestriţă şi conlucra la nevoie cu paraşutişti belgieni din fosta armată colonială, cu cubanezi autoexilaţi după instaurarea regimului comunist al lui Fidel Castro, cu agenţi locali finanţaţi de CIA. Ceea ce comanditarii congolezi au apreciat la mercenarul şef a fost capacitatea sa de a-i struni şi de a-i instrui pe aceşti indivizi adunaţi de peste tot şi de a le da pe mână soarta civililor nevinovaţi care trăiau de pe o zi pe alta sub ameninţarea armelor rebelilor. În pregătirea asaltului final, care urma să încununeze operaţiunea „Dragonul Roşu", Comandoul cinci, aşa cum a fost identificat grupul mercenarilor, a fost completat cu o piesă considerată de bază de către comandant. „Într-o seară mi-a fost prezentat Ferdinand Calistrat, spaniol naturalizat, român din naştere. Luptase în cadrul Legiunii Străine spaniole prin locuri romantice, cum au fost Rion Muni şi Ifni. Mi-a cerut să îl primesc în Comandoul cinci. Aveam de ce, pentru că fusese campion mondial la atletism în proba de sărituri şi la alergare. I-am încredinţat antrenarea şi pregătirea oamenilor mei pentru operaţiuni de cercetare şi situaţii de luptă. În primele zile nu vorbea decât spaniola şi franceza, dar nu i-a trebuit mult să folosească engleza de bază în comenzi şi să-i înjure destul de convingător pe luptătorii din Kamina. În plus, era prieten intim cu dl. Tshombe, pentru că îi fusese instructor de educaţie fizică la Madrid. Şi-a dovedit valoarea şi utilitatea de cum a intrat în formaţie. Mai întâi m-a condus într-o escapadă prin toate barurile de noapte din Leopoldville" (Mike Hoare, *Congo Mercenary,* Palladin editions, St. Edmundsbury Press, 1967). În 1965 lupta dintre premierul Tshombe şi preşedintele Kasavubu a ajuns la apogeu, iar învingător a apărut Mobutu, care a preluat puterea şi s-a autoproclamat preşedinte. Neîncrezător în loialitatea mercenarilor, a renunţat la serviciile lor şi şi-a creat propria *pletora* – garda prezidenţială, care i-a rămas fidelă până în 1997, când a fost nevoit să plece în exil, unde a şi murit în acelaşi an. Mike Hoare s-a retras în Africa de sud, dar în 1981 a fost chemat să mobilizeze un nou comando de cincizeci de oameni pentru o lovitură de stat în Seychelles. Tentativa a eşuat şi mercenarii au intrat în puşcărie. Din documente nu rezultă că Ferdinand Calistrat s-ar fi aflat printre ei.

Un nume românesc apare şi în istoria confruntărilor politice, şi nu numai, dintre buri şi englezi, în perioada monopolizării resurselor, a comerţului, transportului şi băncilor din Africa de Sud, la sfârşitul secolului al XIX-lea. În 1885 a izbucnit un conflict al taxelor pe transporturile feroviare între Statul Transvaal şi Statul Cape. Până în acel an, acesta din urmă deţinea controlul asupra căii ferate dintre Johannesburg şi Cape Town, o line de aproape trei mii de kilometri lungime. Cu vremea, monopolul a început să-şi reducă efectele pentru că burii din Transvaal au găsit alternativa expedierii exporturilor şi a preluării importurilor prin linia ferată spre Durban. Când statul Cape a încercat o contralovitură, prin transferul mărfurilor proprii ocolind liniile Transvaalului, acesta a blocat drumurile de căruţe şi a triplat taxa pe calea ferată. Tensiunea a crescut şi celebrul Cecil Rhodes a pus la cale planul unei insurgenţe a unor englezi din Transvaal. Ei aveau să provoace o implozie a administraţiei burilor din Transvaal, conduşi de preşedintele Paul Kruger, implozie speculată de un comando englezesc condus de colonelul Johnson, mandatat să preia controlul asupra celui mai important oraş al Africii de sud, Johannesburg. Conspiratorii se considerau reformatori faţă de Kruger, un bigot încăpăţânat care-şi presăra intervenţiile publice cu citate din Biblie, singura carte citită şi preţuită de el. În acest context apare numele George Albu. Născut în Germania, în 1850, din părinţi emigraţi din Transilvania, el s-a ridicat în rândurile elitei bancare şi a proprietarilor de mine ca un om de afaceri prosper, cu influenţă şi în cercurile politice locale. În conflictul dintre preşedintele Paul Kruger şi Cecil Rhodes, el s-a comportat ca un personaj a cărui opinie nu putea fi ignorată prea uşor. „Mulţi considerau că agitaţia împotriva lui Kruger era o închipuire, că pretenţiile *uitlander*-ilor (străinilor, sau englezilor) erau exagerate şi că orice tentativă de lovitură de stat (în Transvaal, n.n.), era condamnată eşecului. Antreprenorii germani Adolf Goerz, George Albu şi Sigismund Neuman se opun şi ei ideii" (Martin Meredith, *Diamonds, Gold and War. The British, the Boers and the Making of South Africa,* Public Affairs, New York, 2007).

Opoziţia lor era motivată de afacerile în domeniul minier, toţi trei germanii având proprietăţi întinse în zona auriferă şi diamantiferă din Kimberley şi Vitwatersrand. Istoria acelui sfârşit de an a fost influenţată de poziţia lor, chiar dacă ei aparţineau clubului marilor proprietari în care vocea cea mai autorizată şi cea mai respectată venea din statul Cape şi îi aparţinea celebrului Cecil Rhodes. Acesta insista să fie dus planul răscoalei până la capăt, fără întârzieri, chiar dacă entuziasmul englezilor din Transvaal scăzuse periculos. Autorul citat preciza: „La Johannesburg reformatorii îşi pierduseră toată încrederea în succesul revoltei. Pe măsură ce zvonurile despre rebeliune s-au înteţit, mai mulţi membri ai bursei, conduşi de George Albu, au convocat o şedinţă în timpul căreia au denunţat planul iniţial ca fiind nebunesc, i-au acuzat pe conducătorii *uitlander*-ilor de aroganţă şi s-au angajat să sprijine guvernul Kruger." Pe măsură ce comandoul condus de colonelul Johnson se apropia de declanşarea revoltei şi înainta spre Johannesburg din vest, burii au devenit tot mai hotărâţi să stăvilească incursiunea englezilor. Înşişi conspiratorii, care ar fi trebuit să constituie un fel de „coloana a cincea" în Transvaal, au fost alarmaţi de marşul celor opt sute de soldaţi din Chartered Company, în ciuda unor mesaje precedente de amânare sau chiar de suspendare a revoltei. Martin Meredith a revenit, pentru argumentare, cu precizarea: „În mare grabă, conspiratorii au instituit un directorat de urgenţă, compus din şaizeci şi patru de *uitlander*-i, proprietari de mine, avocaţi, medici, ingineri şi directori de companii pe care l-au numit Comitetul pentru reformă... Reprezentanţii unor firme cum au fost Barney Bernato, George Albu şi J.B. Robinson au refuzat să se asocieze şi să facă parte din Comitet."

Prudenţa, reţinerea şi atitudinea lucidă a lui George Albu într-unul dintre cele mai tensionate episoade din istoria formării Uniunii Sudafricane i-au garantat nu numai prosperitatea ulterioară în afacerile cu aur şi diamante, ci şi un loc privilegiat în elita economică locală şi în anturajul unuia dintre cei mai agresivi britanici ai secolului al XIX-lea, Cecil Rhodes, cel care-şi propusese să-i ofere reginei Victoria o imensă cale ferată de la Cape Town la Cairo, concepută se facă legătura între toate coloniile coroanei britanice din Africa orientală.

Privighetorile Persiei (III)

Ion PĂTRAȘCU

În istoria literaturii iraniene se află gravată, cu litere de aur, *Trinitatea* liricii persane clasice, reprezentată de Ferdousi, Saadi și Hafez. Cu Ferdousi am făcut deja cunoștință în numerele anterioare. La Șiraz am revenit acum pentru a-i cunoaște pe cei doi fii ai săi, Saadi și Hafez. Am pornit și noi, alături de grupurile impresionante de iubitori ai poeziei celor doi corifei, spre monumentalele mausolee, ridicate întru nemurirea lor. Dacă astăzi orașul Șiraz este sinonim cu educația, poezia, vinul și cântecul privighetorilor, aceasta se datorează, în bună măsură, și lirismului fiilor săi, Saadi și Hafez. Ca multe alte popoare ale lumii, iranienii au și ei minunate legende cu privighetori și trandafiri. Întrucât această pasăre la ei este de genul masculin, nu a fost decât un pas până la apariția termenului de *poet-privighetoare*. Hafez este primul care a fost încadrat oficial în această categorie. Cu asemenea elemente definitorii, nu mai surprinde pe nimeni supranumele orașului Șiraz de *Casa cunoștințelor* sau de *inimă a culturii persane de peste 2000 de ani*.

Este orașul pe care englezul Edward Browne îl descria ca pe *un ecou șoptit al sofisticării antice... cel mai subtil, cel mai ingenios, cel mai vivace* (Volumul *A Year Among the Persians*, 1893). Ne-am convins de acest lucru la fața locului. Însă, la Șiraz am revenit și la îndemnul lui Tudor Vianu, care spunea că *marile momente ale poeziei persane se înșiră în decursul secolelor XIII-XIV, când încercările țării și ale destinelor individuale creează un tip omenesc plin de înțelepciune, expert în arta vieții și a cunoașterii oamenilor, a căror expresie lirică au dat-o doi dintre cei mai mari poeți ai lumii, Saadi și Hafez* (*Antologie de poezie persană*, Editura Minerva, 1971).

Saadi și Hafez, împreună cu Omar Khayyam și Rumi, fac parte din panteonul iranienilor, fiind venerați ca adevărați sfinți. Orice iranian este în măsură să recite poezii întregi din operele lor. Mausoleele spre care ne-am îndreptat sunt înconjurate de grădini paradisiace, care le poartă numele. Fac și ele parte din acea suită de grădini ale Șirazului între care strălucește *Bagh-e Era* (*Grădina Paradisului*). Aceste grădini impresionează prin geometria perfectă dată de canalele cu apă cristalină, prin aleile flancate de trandafiri, palmieri, portocali, chiparoși și tot felul de flori, care se deschid pentru poeți și oaspeții lor zi de zi, în tot timpul anului. Acolo, ești însoțit în permanență de parfumul de trandafir și de reverberația stihurilor, pe care pelerinii le recită sau le citesc din cărțile poeților.

Primul popas l-am făcut la mormântul (în figura alăturată) lui **Saadi** (?1210-1292), cunoscut drept una dintre cele mai mari personalități ale culturii iraniene, poetul care a excelat în toate genurile abordate, fie că era vorba de poezie lirică, erotico-mistică sau de gazeluri. De numele lui se leagă apariția gazelului pur, care a influențat toate generațiile ulterioare de poeți persani. El a mai rămas în istorie atât ca *filosoful cu gândire dreaptă*, cât și ca cel care nu era egalat în privința îndemnurilor morale, cugetărilor și proverbelor. Saadi era, în fond, *expresia acelei înclinații persane spre reflecție filosofică și religioasă, care trebuia să nască, de asemenea, o substanțială poezie morală, ilustrată de mai toți marii creatori...* (Virgil Cândea). De aceea, el este și astăzi unul dintre cei mai iubiți scriitori ai iranienilor, pe care îl comemorează anual, de *Ziua Saadi* (21 aprilie), pe baza unor programe speciale, pregătite de *Centrul de Studii Saadi.*

Născut la Șiraz, într-o familie de teologi, Saadi a trăit una dintre cele mai traumatizante perioade din istoria Asiei și Orientului Mijlociu. El a fost nevoit să fugă din calea hoardelor mongole, pribegind timp de 50 de ani. Astăzi, el este considerat chiar un Marco Polo al iranienilor, însă cu rezerva că Saadi se amesteca cu lumea măruntă de țărani, negustori și mulahi, nu ca Marco Polo, care frecventa doar lumea notabilităților.

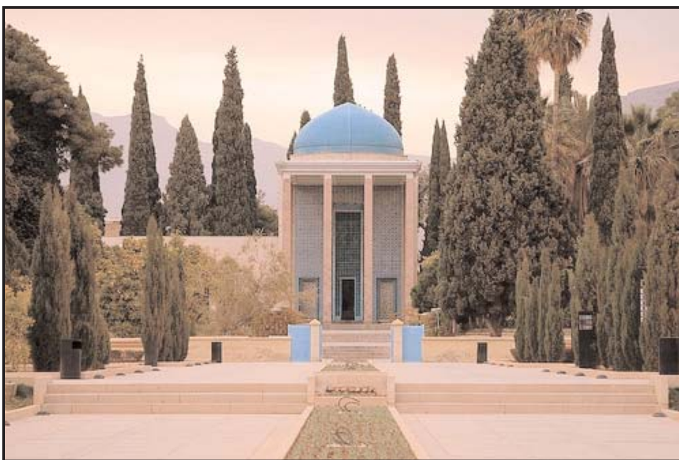
Poetul Saadi a lăsat moștenire sute de gazeluri și catrene, însă celebritatea i-au adus-o cele două culegeri vaste de anecdote morale, *Bustan* (Livada) și *Golestan* (Grădina florilor), scrise în anul 1257 și, respectiv, 1258, la întoarcerea din pribegie, la Șiraz. Prima culegere, *Bustan,* scrisă numai în versuri, cu o deosebită valoare poetică, i-a atras supranumele de *pana de aur* a Persiei. Proverbele și învățămintele acumulate de el în cei 50 de ani de pribegie își găsesc reflectarea în cele zece capitole din *Bustan.* În ele predomină valorile considerate de Saadi perene, cum ar fi o guvernare dreaptă, justiție, binefacere, dragoste, beție, înflăcărare, smerenie, resemnare, cumpătare, comportare în lume, căință, rugăciune. În cele două culegeri ale sale, Saadi apare fără echivoc drept reprezentant al păturilor mijlocii ale societății. Acestea fiind zise, să ne delectăm cu câteva versuri din *Bustan:*

Despre dreapta guvernare: *S-a spus de-un destoinic și sărman/ c-ar fi jignit cândva pe un sultan./ Ce adevăr i-o fi ieșit din gură,/ de a stârnit în rege atâta ură,/ că omul fu zvârlit în închisoare?/ Așa-și vădește forța cel mai tare.*

Despre binefacere: *Pe alții să-i hrănești din fapte îndrăznețe/ și nu să umbli după resturi la ospețe.*

Despre smerenie: *Mi-e inima o casă plină de iubire./ Cum poate ura-n ea să-și afle adăpostire?*

Despre căință: *Luăm mătasea de la viermi cu silnicie./ La rândul lor, și ei ne-o smulg, la fel, sub glie.*

Cea de a doua operă capitală a lui Saadi, *Golestan,* a fost scrisă în proză ritmată și adeseori rimată, cuprinzând pe alocuri și versuri, fiind și astăzi un model de proză poetică, cu mare influență în literatura persană. Tematica celor opt capitole ale lucrării nu este departe de cea a *Bustan*-ului, poetul vorbindu-ne de regi și derviși, de cumpătare și foloasele tăcerii, de dragoste, tinerețe și bătrânețe, de educație și comportament în societate. Ambele lucrări ale sale au un profund caracter moralizator. *Golestan* este lucrarea care a circulat într-un număr impresionant de manuscrise, iar după apariția tiparului era folosită în școli drept carte de lectură obligatorie. Aceasta, pentru că lucrarea este o reală carte de învățătură, adresată tuturor, pe un ton moderat, venind de la un povățuitor blând. Dar să admirăm câteva dintre perlele lui lirice:

Nu-njura pe omul plin de bunătate,/ nici pe cel care la poarta păcii bate!

Asprimea și blândețea să meargă împreună,/ căci vraciul unde taie, balsam știe să pună.

Niciodată-n fruntea țării să n-ajungă/ cel ce nu-mplinește-a Domnului poruncă!

Fii gata să vorbești, dar fă-o doar atunci/ când știi că nu degeaba vorbele ți-arunci.

De vrei să dai răspuns pe negândite,/ nu vei găsi cuvinte potrivite./ Vorbește ca un înțelept dibaci,/ ori vitelor te-asemeni și-atunci taci!

Strop cu strop se-adună până fac izvoare./ Râu cu râu se-adună până fac o mare./ Ce e mult se strânge din puțin/ Bob cu bob hambaru-ajunge plin.

Cele două nestemate ale lui Saadi, Bustan *și* Golestan, *sunt dominate de o morală tolerantă, de o sinceră religiozitate și de bonomie spirituală, trăsături care alcătuiesc chintesența geniului persan* (Otto Starck: *Antologie de poezie persană*, Editura Kriterion, 2004). Din studiile apărute pe marginea operei sale se degajă unele elemente de convergență cu sufismul, însă filosofia lui Saadi este mult mai practică decât cea a lui Rumi (cu care ne vom întâlni în numărul următor). El nu îndeamnă insistent spre asceză.

Stilul artistic, simplu dar elegant, a făcut ca opera lui Saadi să depășească demult spațiul iranian, fiind apreciată de publicul european chiar mai mult decât cea a altor poeți clasici persani. În Europa, el a fost semnalat pentru prima dată în anul 1634 de către André du Ryer, prin traducerea în limba franceză a unor fragmente din *Golestan.* Pe baza variantei franceze, după doi ani apare și o traducere în limba germană. Însă, prima traducere integrală a *Golestan*-ului este publicată tot în germană, în anul 1654. La noi, Dimitrie Cantemir are meritul de a fi primul român care a făcut un comentariu despre un poet persan. Cunoscând limba persană, el îl citea în original pe poetul său preferat, Saadi, căruia îi admira înțelepciunea. Versuri din *Golestan* au fost citate de prințul moldovean și orientalistul faimos în lucrările sale *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea* (Iași, 1698) și în *Sistema religiei musulmane* (Petersburg, 1722). Astfel, *Dimitrie Cantemir a realizat primul contact între literaturile română și persană, neintermediat de traduceri,* după cum ne asigură regretatul academician Virgil Cândea. Apoi, intervine o pauză de câteva secole în aceste contacte. Abia prin anul 1905, *Golestan* apare într-un volum de traduceri, alături de poezii ale lui Hafez și Ferdousi. Ocazional, în diverse periodice, pot fi întâlnite balade populare și proverbe persane. Să nu uităm, însă, de *Noaptea de decembrie* a lui Alexandru Macedonski, în care este preluată una dintre temele favorite ale lui Saadi. Practic, contactul deplin al românilor cu poezia clasică persană intervine după anul 1959, când apare o traducere a *Golestan*-ului. După aceea, la noi sunt publicate cel puțin zece antologii de poezie persană, semnate de poeți și traducători de renume, precum George Dan și Otto Starck.

Ne despărțim de Saadi și ne îndreptăm spre mausoleul lui **Hafez** (?1326-1390), considerat, până în zilele noastre, cel mai mare liric persan și unul dintre cei mai renumiți ai lumii. Aleile care conduc spre locul de întâlnire cu Hafez sunt viu colorate și parfumate de celebrii trandafiri de Șiraz. Și, după cum se știe, la Șiraz nu s-au pomenit trandafiri fără privighetori, care formează perechea de eroi dintr-o nuvelă a irlandezului Oscar Wilde. Hafez nu uită de trandafirii și privighetorile care dau culoare și savoare orașului său natal, pe care ni-i prezintă într-un stil mai aparte:

Nu mai fă nazuri. Crângul multe flori ca tine are./ Dar trandafirul râse: Nu mă supără adevărul,/ în schimb nicio iubită n-a spus vorbe mai amare.

Hafez nu și-a părăsit orașul natal (posibil cu o singură excepție), pe care l-a cântat cu nemărginită admirație:

Salut, Șiraz, meleag ce-n lume seamăn n-are!/ Să te ferească Domnul în veci de ruinare!

Spre Șiraz te-ndreaptă și-al Sfântului Duh har/ la băștinași să-l cauți, în dreapta lor purtare.

Hafez este un pseudonim, cu propria poveste și poezie, cum întâlnim la cei mai mulți poeți clasici persani. Având o memorie excepțională, pe când era copil asculta cu atenție recitările tatălui său din Cartea Sfântă a musulmanilor, reușind s-o memoreze integral. Astfel, el devine un *hafez,* adică un discipol care știa *Coranul* pe de rost. Poetul Hafez s-a inspirat din catrenele lui Omar Khayyam, din lirismul lui Saadi și sufismul lui Rumi, ale căror opere le memorase. S-a inspirat doar, însă nu i-a urmat întocmai. El se detașează de tematica unică a gazelului, abordând o multitudine de subiecte. La el gazelul de dragoste se îmbină cu cel filosofic. Apoi, când preia note mistice din sufism, eroticul și misticul se combină în alambicul lui dând naștere unui nou gen poetic, numit erotico-bahico-mistic. Astăzi se afirmă că versurile astfel rezultate nu puteau ieși decât de sub pana lui. Hafez era conștient de propria valoare, după cum constatăm din următoarele versuri:

Să știi, Hafez, că-n slăvi azi te ridică pana ta/ căci stihurile tale au pretutindeni căutare.

Vezi, când Hafez spre cer înalță un cântec de beție,/ luceafăru-i răspunde cu-a lăutei melodie.

Sunt eu, cel din Șiraz, maestru/ în ale dragostei probleme.

Suntem derviși, răbdăm opreliști,/ petrecem, bem, mâncăm bucate,/ dar nu încape în crezul nostru/ mâhnirea care grea păcat este.

La curtea epigramei

Contribuția lui Barbu Lăzăreanu la promovarea epigramei

Elis RÂPEANU

La începutul secolului XX, înmulțirea producției epigramatice determină apariția primei *antologii* de profil, datorată lui Sofronie Ivanovici. Paralel cu publicarea epigramelor, apar și studiile critice privind această specie literară.

Barbu Lăzăreanu (1881-1957) publică o amplă lucrare intitulată *Cu privire la umor* (2 volume), Cultura Românească, București [f.a]. (Biblioteca Academiei a adăugat anul 1915.)

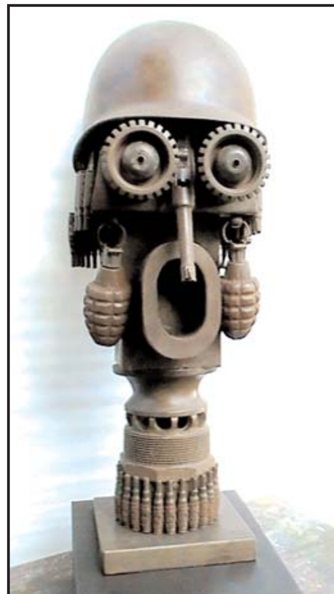
Încă din pagina 4 a volumului I, autorul scrie: „râsul stabilește legătura cu realitatea… Amuzamentul acesta este cel mai redutabil dușman al drăcoveniilor neamuzante, adică al vicleniilor posace”… Amintește de „bărbăteasca atitudine a râsului” și continuă: „De mult încărunțite, glumele apărea-vor totuși tinere tocmai prin magia înnoitoare pe care o stăpânesc cuvintele și întorsăturile de fraze arhaice.” Subliniază, cu justețe, o idee care implică, indirect, traducerile: „Dacă vorbim de magia cuvintelor, nu ne putem referi decât la o limbă pentru că această magie nu se manifestă decât înăuntrul unei limbi, în cazul nostru, în limba română. Ce poate fi mai național decât limba unei națiuni?” (p. 4) De aceea, glumele bătrânești nu sunt snoave, „savoarea graiului lor îți amintește de fântâna curată care poate fi folosită și nu săcătuiește ușor ca sursa anecdotelor de toate zilele.” (p. 9)

E împotriva sălbăticiei, fie și a celei hazlii, nu încurajează „dezlănțuirea unor isteții în dauna omeniei.” Amintește caracterizarea pe care Caragiale i-o face lui Nastratin Hogea (în *Epoca* nr. 3 și 4, iulie 1897):

„un tip *de naivitate și de șiretenie,*
de spirit și de nerozie,
de logică și de absurditate,
de păcălici și de păcălit, după împrejurări”.

„Până la Hasdeu, exceptând întrucâtva unele glume ale *Nichipercei* și apropourile lui Cilibi Moise, *scurtimea și repeziciunea* unor epigrame – anecdotele românești și cele importate se distingeau prin *circonlocuțiuni* și dezvoltări ce transformau un pui de vrabie în cocostârc…”

Interesantă este și relatarea despre „Cruzimea lui Diogene, care, ca să-și bată joc de o definiție a lui Platon cum că omul e un biped fără pene, a smuls, implacabil, toate penele și toți fulgii unui cocoș și l-a aruncat, jumulit de viu, la picioarele discipolilor confratelui său strigând: *iată omul lui Platon!”* (p. 11)

Autorul acceptă „poznele cumpănite sau pe cele care ciupesc fără să mutileze”. Amintește, de asemenea, de revistele de umor *Spiridușul* lui N.T. Orășanu, *Tintiarulu* administrat de Panteliu Popassu și redactat de C.A. Rosetti, *Pepelea* și *Tomba-Terra* ale lui I.C. Fundescu, *Bondarul* lui Adrian, *Strigoiul* lui Emeric B. Stănescu, *Umoristul* – „foia glumetia” al cărei colaborator era Iosif Vulcan, *Cicala, Șari Vari românu:* „toate conțineau doar articole de o lungime incomensurabilă. *Satyrul* a introdus cuvintele de duh și instantaneele aproape concise”.

George Bălteanu, cel care publică „în foile din Lugoj, Caransebeș, Orăștie, Reșița, a scos în 1928, *Pâne cerească – poesii,* pe cont propriu și nu și-a acoperit nicio parte din cheltuieli”; el și-a dedicat poezia:

Așa-ți trebuie, Băltene,
Dacă nu te umfli-n pene,
Ai băgat în poezii
Douăzeci și trei de mii
Și n-ai socotit ´nainte:
Cărțile nu sunt plăcinte.

În capitolul VIII se referă la *Vicleimul* lui D.R. Rosetti–Max, *revistă politică și umoristică într-un act, Convorbiri,* iulie 1881. Despre revistele teatrale notează că „nu prea atacă probleme. Ele se ocupă de chestii”. Nu uită să sublinieze „darul de inventivitate și de a observa” al lui Dimitrie Rosetti.

În volumul II, un loc de seamă îl ocupă *Odobescu ironist:* „Umorul lui Odobescu remorchează erudiție, nu savantlâc”. De asemenea, un capitol întreg îl dedică lui George Ranetti, care „avea o mare ușurință de a scrie”. „Prin darul improvizărilor repezi ești scutit, în bună parte, de neliniștea și temerea cari dau scriitorului nemulțumirea de sine însuși și dorința continuă de autorevizuire și îndreptare… deși nu poți clădi opere într-adevăr durabile.” Cel ce-și luase pseudonimul Cyrano, are „uimitoare sclipiri în *De inimă albastră* (1899), *D-atunci și d-acolo, Strofe și apostrofe* (1900), *Ahturi și ofuri* (1901; prefață postumă de Bacalbașa), *Eu râd, tu râzi, el râde* (1903), *Fabule* (1907), *Romeo și Julieta la Mizil, Săracu' Dumitrescu, Schițe vesele* și *Matache Pisălog*

Ceea ce constituie curiozitatea operei sale sunt calamburile: e cel mai insistent mânuitor al *echivocurilor* lexicale – acest lucru i-l datorează lui Bacalbașa, nașul său literar. Pe lângă pseudonimul *Cyrano,* a mai adăugat vreo 12.

„Între calamburile în stihuri sau în proză, se strecurau uneori intențiuni oarecum morale sau moralizatoare, alteori câte o mică amărăciune care prefăceau poanta cronicei într-o epigramă.”

→

A fost și el, pentru puțin timp, un poet de curte, însă creațiile sale sunt departe de tonalitățile laudative la care se așteptau stăpânii vremii. Din contră, el critica formalismul, ipocrizia și minciuna, arătând spre preoți, predicatori și bigoți. Poate și de aceea, la un moment dat, poezia lui a fost considerată de doctrinele islamice drept nocivă, întrucât ar fi falsificat realitățile și ar fi îndreptat oamenii pe calea desfrâului. Hafez a primit cu seninătate acest blam religios, care pe alții i-ar fi doborât. Voind parcă să facă în ciudă sistemului vremii, el chiar *confirmă* (într-un mod aparte) acel blam, prin a lăuda necredința și a exalta templul, prin a preamări frumusețea femeii și a efebului și, desigur, prin aprecierea îndeletnicirii paharnicului. Pentru el, taverna sau crama magilor era un loc simbolic de adunare a sufiștilor, unde aceștia căutau adevărul în afara preceptelor islamice.

Hafez a fost, poate, cel mai subtil în a sublima vinul într-o societate islamică guvernată de *Coran.* În fond, vinul era un element al culturii tradiționale pe care-l moșteneau perșii de la unul dintre regii lor străbuni. Din legende, aflăm că licoarea miraculoasă ar fi apărut pe vremea miticului rege Jamshid. Nu se știe din ce motive regele a alungat-o din harem pe una dintre cadânele sale. Disperată, ea era hotărâtă să-și pună capăt zilelor. Așa a ajuns în pivnițele regale, unde a găsit un vas pe care scria *otravă.* Nu a ezitat și a băut cu nesaț, însă, în loc să moară, a apucat-o veselia, revenindu-i o poftă nebună de viață. Prinzând curaj, i-a dus și regelui un eșation de otravă. Așa s-a aflat că în vasul cu pricina erau de fapt struguri macerați, considerați necomestibili, care porniseră pe calea lui Dionysos și a lui Bachus. Astfel, fata și-a recăpătat locul în harem, iar regele a decretat ca toți strugurii regatului să fie folosiți numai pentru vin. Cum să renunțe Hafez la o asemenea moștenire istorică?

Mica legendă ne ajută și ea să înțelegem de ce din versurile lui Hafez nu puteau lipsi vinul și femeia, taverna și cârciumarul, sau mahmureala și dănțuiala, în zvonuri dulci de nai și harfă. E bine să-l lăsăm pe el să ne pună în temă:

Paharnice, dă-mi vinul care aduce izbăvirea,/ sporind mărinimia și-mplinind desăvârșirea.

Adă-mi licoarea ce în flăcări mintea o aprinde,/ iar leul de-ar bea-o, codrul l-ar aprinde.

Hafez, să nu săruți pe buze/ decât paharnica nurlie/ și cupa! Mâna la fățarnic/ de-o strângi, păcatul tău să fie.

Versul lui Hafez se detașează printr-un stil elegant, prin lumină, sinceritate și spontaneitate, prin bogăția simbolurilor și un optimism moderat. Limba persană, cea mai curată, în care el a stihuit, nu a fost depășită de vreun alt poet, pentru că numai el deținea *taina limbii.* Și mai avea ceva deosebit poezia lui Hafez. Avea și rol de balsam. Chiar poetul spunea că *un vers frumos adesea alină o inimă întristată.* Din trăirile lui nu lipseau nici unele momente de solitudine, pe care le întâlnim în poemul *Gazela singuratică: Suntem doi singuratici drumeți, mereu în goană./ Sălbăticiuni pândite oriunde de capcană,/ Prin fața ta vreo apă de murmură a jale,/ alină-i jeluirea cu lacrimile tale.*

I se întâmpla să aibă și îndoieli, chiar ușoare depresii, însă niciodată nu ajungea la pesimismul și scepticismul lui Omar Khayyam. Să-i ascultăm mărturisirea: *Din lanul vieții eu n-am secerat – decât durerea./ În dar iubirea ta nu mi-a lăsat – decât durerea./ Nu mi-a fost nimeni mai apropiat – decât durerea./ N-avui prieten mai apropiat – decât durerea.*

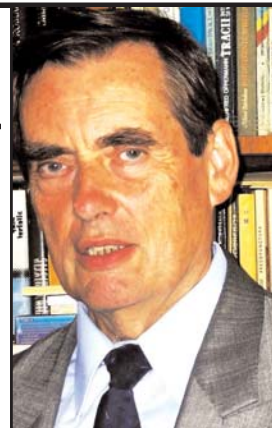
Acesta nu era, însă, decât un sentiment trecător, pentru că: *În zori, după beție, de-atâta mahmureală,/ din nou cu vin și harfe m-am pus pe dănțuială.*

Ajungând la mausoleul poetului (în figură) din grădina ce-i poartă numele (Hafezieh), înțelegem mai bine ce reprezintă el pentru iranieni. Impunătorul mausoleu, proiectat de arhitectul francez André Godard, este cu adevărat pe măsura măiestriei lirismului lui Hafez. Totul impresionează, de la calitatea marmurei, la cupola sub forma unei pălării de derviș, de la mozaicul de excepție care ornează partea interioară a cupolei, la sarcofagul de alabastru, pe care sunt încrustate două poeme ale lui Hafez. Impresionează, apoi, numărul mare al pelerinilor, iranieni și străini, care nu încetează să-i aducă un pios omagiu acestui poet sanctificat. Difuzoarele transmit în permanență poezii hafeziene, iar pelerinii recită din memorie sau citesc poezii de Hafez. Atunci când iranianul deschide la întâmplare cartea lui Hafez, lângă mausoleu sau la întrunirile de familie, el are convingerea că poezia pe care o găsește acolo îi va călăuzi viitorul. Deci, poezia acestui mare poet este nu doar balsam, ci și oracol pentru iubitorii ei. Este opera care se află în casa fiecărui iranian, alături de *Coran.* Hafez are și el o zi oficială, pe care iranienii o marchează cu mult fast, în fiecare an, la 12 octombrie.

Poezia acestui mare liric al Persiei și al lumii a avut un larg ecou în Europa. Este dat ca sigur faptul că lirica lui l-a influențat pe Goethe să scrie la bătrânețe al său *Divan occidental-oriental.* La noi, Mircea Eliade îl aprecia pe Hafez pentru geniul său și simțul misterului. În dorința de a savura în original poezia poetului din Șiraz, Mircea Eliade a învățat limba persană (farsi). În anul 1929, el scria trei articole, scurte dar consistente, despre valoarea gazelurilor lui Hafez, în care introducea câteva traduse chiar de el. Ca și Saadi, Hafez este printre cei mai traduși poeți persani la noi. El este inclus în toate volumele apărute după anul 1959, menționate mai devreme, fiind prezent și la Biblioteca Academiei Române cu un manuscris de mare valoare, un *Divan* copiat în anul 1490.

Spaima de extratereștri

Dan D. FARCAȘ

Proiectele SETI, de căutare a inteligențelor extraterestre cu radiotelescoape, nu au obținut, în 65 de ani, niciun rezultat pozitiv și premisele de la care au plecat au fost cel puțin suspecte (de pildă, ideea că civilizațiile vor folosi de-a pururi comunicațiile prin radio, chiar și pe distanțe de mii de ani-lumină). În ciuda acestui fapt, demersul a beneficiat, în permanență, de respectul oamenilor de știință și, uneori, de sprijinul unor sponsori generoși.

Ca un exemplu, s-a discutat, extrem de serios, ce se va întâmpla dacă – la un moment dat – se vor descoperi eventuale semnale radio venind de la civilizații extraterestre. În anii optzeci, un subcomitet al comitetului SETI al Academiei Internaționale de Astronautică, subcomitet condus de Michael A.G. Michaud, director al Biroului pentru Tehnologii Avansate al Departamentului de Stat, a elaborat chiar un document, numit *Protocolul SETI post-detecție,* cuprinzând măsurile care vor trebui întreprinse în cazul în care s-ar obține dovezi științifice, sigure, ale existenței unei civilizații extraterestre. În anii nouăzeci, acest protocol a fost adoptat, ca document oficial al Academiei de Astronautică, de Institutul Internațional pentru Legislația Spațială, fiind înaintat și Comitetului pentru Utilizarea Pașnică a Spațiului Cosmic din cadrul ONU.

În protocol și în anexele sale se arată că, în cazul recepționării unui semnal din partea unei civilizații nepământene, descoperitorul va informa discret ceilalți observatori și organizații de cercetare care participă la proiectele tip SETI, pentru obținerea unor confirmări independente. Abia după o confirmare generală a evidenței și credibilității descoperirii, se va face un anunț și către autorități. Răspunsul către civilizația descoperită va trebui discutat și aprobat de Adunarea Generală ONU, în urma unor consultări globale și în numele întregii omeniri.

E drept, variantele inițiale ale protocolului preconizau: „diseminarea promptă, deschisă și largă, prin canalele științifice și mijloacele de informare publice” a descoperirii. Numai că experții NSA (National Security Agency) n-au întârziat să califice această variantă drept nebunească, avansând scenarii dezastruoase în cazul în care propunerea ar fi acceptată. În primul rând, spunea NSA, s-ar putea ca semnalele să fie o nadă, trimisă către toate colțurile Galaxiei. Dacă noi vom răspunde, extratereștrii vor ști că suntem o planetă locuibilă și vor organiza o invazie a Pământului. Pentru o rasă cosmică avansată, noi am putea fi o formă de viață primitivă, poate jucării vii, cobai pentru experimente, sau delicatese culinare, cum sunt, față de noi, animalele domestice. Apoi, mai spuneau experții NSA, sub masca ajutorului tehnologic, de pildă, a unor experimente biochimice, „ei” își vor implanta pe Pământ propriile forme de viață. Un motiv de îngrijorare îl constituie și „șocul cultural”. Între altele, să ne imaginăm numai ce efect ar avea asupra vieții de toate zilele și asupra oamenilor obișnuiți descoperirea faptului că nu suntem creatura supremă din Univers...

Dar NSA nu se oprea aici cu scenariile halucinante. Ea considera absolut de neacceptat ca Națiunile Unite, sau un grup internațional de astronomi, să reprezinte Pământul în comunicațiile cu alte lumi. Dacă reprezentantul unei alte lumi ar cere să fie condus la conducătorul planetei noastre, spuneau ei, acest conducător nu putea fi altul decât președintele Statelor Unite, ținând cont de puterea militară și economică a SUA, care trebuie menținută cu orice preț. Din primul moment al unui eventual contact, adăugau ei, Statele Unite trebuie „să supervizeze, să monitorizeze și să controleze, în mod exclusiv” toate comunicațiile cu alte planete.

Cât poate fi de naivă o gândire bazată pe asemenea premise este ilustrată și de o lucrare produsă de Seth D. Baum, Jacob D. Haqq-Misra (ambii de la Pennsylvania State University) și de Shawn D. Domagal-Goldman, de la divizia de științe planetare a NASA. Ei au compilat o listă de situații plauzibile care s-ar putea petrece în urma unei întâlniri cu nepământenii. Printre efectele pozitive, ei se arătau convinși că vizitatorii ne-ar ajuta în avansul cunoașterii și în rezolvarea problemelor noastre globale, cum ar fi foametea, sărăcia și boala. Ba mai mult, aceștia ar putea interveni salvator în confruntarea cu un al doilea grup de extratereștri. Autorii adăugau că: „Într-un astfel de scenariu, beneficiul omenirii ar sta nu doar în victoria majoră morală dată de înfrângerea unui rival redutabil, dar și în posibilitatea de a obține tehnologie extraterestră, prin retro-inginerie”.

E drept, autorii luau în calcul și varianta că extratereștrii ar putea fi prea diferiți de noi pentru a exista o comunicare utilă. Dar reveneau imediat, spunând că aceștia ar putea să invite omenirea să se alăture unui „Club Galactic”, deși cerințele de intrare ar putea fi prea birocratice și obositoare pentru ca oamenii să se mai deranjeze cu ele. Însă scenariile nu se opreau aici. Nepământenii ar putea veni, continuau ei, pentru a ne mânca, pentru a ne transforma în sclavi, ori pentru a ne extermina pur și simplu. Extratereștrii ar putea alege să distrugă preventiv omenirea, de pildă, pentru a proteja alte civilizații, știind că o civilizație care se extinde foarte rapid, așa cum este cea pământeană, este predispusă la a distruge alte forme de viață, pentru a-și face loc pe măsură ce se dezvoltă. O măsură recomandată de autorii studiului ar fi „să limităm emisiile de gaze cu efect de seră, întrucât compoziția atmosferică poate fi observată de pe alte planete”, trădându-ne existența.

În aprilie 2010, și Stephen Hawking, unul dintre cei mai cunoscuți fizicieni teoreticieni contemporani, s-a alăturat acestor speculații bizare, afirmând că ar trebui să evităm cu orice preț contactele cu civilizațiile extraterestre. El avertiza: „Îmi imaginez că ei ar putea locui în nave masive, după ce au epuizat toate resursele de pe planeta lor de baștină. Acești nepământeni avansați puteau să devină nomazi, încercând să cucerească și să colonizeze orice planetă potrivită la care pot ajunge.” În concluzie, continua Hawking, contactele cu extratereștrii sunt „nițel prea riscante”, adăugând că „dacă extratereștrii ne-ar vizita vreodată, cred că rezultatul ar semăna mult cu prima debarcare a lui Cristofor Columb în America, care nu a ieșit prea bine pentru băștinașii americani”.

Agenția AOL News a cerut unor ufologi să comenteze aceste afirmații. Jose Escamilla, producător independent de filme, declara că probabil multe categorii de extratereștri sunt deja aici, printre noi. Unii ar putea fi chiar violenți, deoarece și noi avem printre noi persoane violente, dar ar fi excepții rare. Dr. Steven Greer, cel ce a înființat și conduce proiectul *Disclosure* (Dezvăluirea) consideră „nefericit faptul că Stephen Hawking și-a adăugat glasul la corul tot mai gălăgios al xenofobiei și spaimei față de ceea ce el numește extratereștri”... „Se știe că extratereștrii vizitează deja Pământul. Dacă erau ostili, aceasta s-ar fi văzut după detonarea în 1945 a primei bombe atomice.” David Jacobs, profesor de istorie la Universitatea Temple din Philadelphia și un investigator al răpirilor OZN, s-a declarat însă de acord cu Hawking, spunând: „contactul cu extratereștrii nu este recomandabil și trebuie evitat cu orice preț”. Jacobs mai considera că e bine că Hawking a stârnit interesul asupra subiectului prezenței extraterestre, întrucât „nu putem face nimic atât timp cât comunitatea științifică largă consideră că e vorba de un nonsens”.

→

Amintește motto-ul (preluat de la Edgar Quinet) pe care Bacalbașa și Emil Frunzescu l-au pus în fruntea publicației *Emanciparea* (15 apr.-15 aug. 1883): *Viața n-are preț câtă vreme nu poți să faci un pas înainte, câtă vreme nu crești odată cu orizontul pe care ți-l depărtezi sporindu-l. Cine se copiază devine șters. Cine nu se înnoiește… moare!*

Despre umorul lui Marghiloman (din cuvântări parlamentare și electorale) scrie că se distinge prin dictoane, ironia care devine antică, inteligența care găsea glume discrete și termeni festivali, metafore duioase, persiflări.

Un adevărat răsunet în epocă l-a avut și broșura sa *Cu privire la epigramă și epigramiști* (40 de pagini), apărută la Editura „Cultura românească”, broșură care, prin exemplele date, se constituie într-o mică antologie a epigramei românești.

Transmite o idee judicioasă: vocabularul are importanța lui în structura epigramei, el surprinde prin vibrația pe care o transmite. Consideră că „pentru a dăinui, umorul, dacă nu pornește de la o *idee* și dacă nu tinde spre vreun ideal, trebuie să vibreze, încalte, de puțin lirism”.

În capitolul VIII amintește și de *Caliculu,* apărut în 1924. „La Sibiu, s-a stins la 44 de ani Elie Măgeanu (pseudonim Țepeluș) – librar, ziarist și autorul feeriei muzicale, în 2 acte, în versuri, *Floare de cicoare.*” Într-o *comedioară* cu cântece și un *volumaș* de versuri, ambele rămase în manuscris, el, „o așchie pribeagă din trunchiul de la sate, zvârlită de tăișul securii”, a găsit că, la fel cu garoafele, „ce sunt la cheutoarea flăcăului voinic”, merită să fie cântate

„...cotețul și mălaiul
Și putina de varză, și mâța și vătraiul.”

Studiile lui Barbu Lăzăreanu au avut o mare importanță în acea epocă: au stimulat și au direcționat umorul, inclusiv epigrama.

Barbu Lăzăreanu și-a încercat ascuțișul condeiului și în catrene, arta epigramei fiind molipsitoare. Adresează revistei *Litere-Arte*, un catren cu versurile formate din două silabe, pe care-l publică în foaia *Țivil cazon,* sub semnătura B. L.: *Litere –/ Arte,/ Țitere/ Sparte.*

Egreu să fie considerate epigrame asemenea *scurtissime,* dar ele au ingeniozitatea lor. Se mai cunosc în domeniu asemenea „recorduri”, „curiozități”, „bizarerii”, „excentricități”.

Păstorel adresează poetului Pirin, ca-ntr-o joacă, următorul catren: *La vin/ Pirin,/ La vers/ Invers.*

Recordul îi aparține regretatului confrate de la Cluj-Napoca, Ioan Pop: *Soldat în permisie: Leat/ Șui/ Beat/ Cui.*

Barbu Lăzăreanu demonstrează că are umor: *Bachus către Soare:*

Ca tine, dragă Phoebus,
Un soare sunt și eu:
Pământul se-nvârtește
Și împrejurul meu.

În următorul catren cu tâlc, devine sfătos, în stilul lui badea din vechime:

De știi taina unor inimi,
Le păstrează, taci-le!
Nu mai fi și tu talanga
Ce trădează vacile!

Prima conflagrație mondială intervenise brutal în viața Europei. România nu e ocolită. În 1915, apare, totuși, penultimul volum înainte de război, care conține și epigrame, *Din țara fagilor* de Vasile Huțan și, chiar în timpul războiului, în 1917, volumul *Boabe de piper* al lui Șt. Ivanovici-Terențiu. Cum *inter arma silent musae,* epigrama se retrage și ea în gândirea și în condeiul celor care exprimă vioiciunea spirituală, miracolul vitalității, pentru a renaște, după război, ca după o iarnă grea.

Orizont SF

Forme de viață și de inteligență

Mircea BĂDUȚ

În vara lui 2013, NASA anunța că e posibil să piardă telescopul spațial Kepler. Și aceasta, la o lună după ce anunțase descoperirea – cu ajutorul aceluiași Kepler – a încă unui grup de planete asemănătoare Pământului, în constelația Lyra (aflată la 1200 de ani-lumină depărtare de noi). Cauza problemei? Defecțiune la aparatura de repoziționare. De pe orbita sa heliocentrică, telescopul a avut parte de o priveliște deosebită asupra galaxiei, însă – aflându-se la 64 de milioane de kilometri depărtare de noi – nu putea beneficia de o misiune de salvare. Totuși, Kepler și-a făcut pe deplin treaba: în cei patru-cinci ani de serviciu a descoperit aproape o mie de (exo)planete. (Telescopul a continuat totuși să funcționeze, iar în 2016 deja se contabilizau aproximativ 1300 de planete de această factură.) Dotat fiind cu echipamente fotometrice de înaltă precizie, telescopul spațial a trimis spre Terra o cantitate substanțială de informații.

Un aspect unic al telescopului „cosmonaut" a fost misiunea lui: de a descoperi planete similare Pământului. Pe lângă dotarea tehnică… standard (să zicem așa!), Kepler a fost proiectat să exploateze un anume artificiu optic – evaluarea luminii stelei centrale în timpul eclipsării ei de către planeta candidată, cu scopul de a descoperi acele planete de mărime adecvată (*Earth-sized*) și aflate la o distanță de steaua lor sistemică tocmai potrivită pentru acomodarea apei lichide. (Vezi și conceptul ESI – *Earth Similarity Index*.)

De la xeno-viață la meta-viață

Aceasta a fost intriga, ideea care a coagulat o serie de fluide gânduri...

E firesc cumva reflexul omenirii de a căuta alte forme de viață în cosmos. (Peste câteva decenii/secole vom cerceta acolo și pentru a găsi resurse, ori spații de locuit, dar asta-i altă poveste.) Iar în sensul acesta (xeno-biologic, sau chiar xeno-sociologic) putem specula destul de... nelimitat.

La fel de firească (și de scuzabilă) se arată și presupunerea că viața este legată de prezența apei. Da, suntem condiționați de propria natură și nu ne e ușor să gândim în afara ei. Iar când (ori dacă) apare întrebarea opozită (ar putea exista și viață „anorganică"?), atunci avem nevoie de un plus de efort imaginativ pentru a construi ipoteze.

Nu trebuie să fie obligatoriu imaginația individuală, că doar de-aia avem – ajunși cu specia la acest nivel de dezvoltare – limbaj, comunicare, cercetători de 'S' și scriitori de 'SF'! Numai fiind mulți – ca mulțime nu neapărat sincronă, ci doar concertată psihosocial – constituim o Putere gânditoare!

Iar apoi ipotezele se vor construi cu alte provocări. Și, foarte probabil, una dintre întrebările emergente va revela, prin sublimare, conceptul de... hiper-viață, ori de meta-viață: adică *inteligența.* Un super-produs al vieții, o expresie ultimă a vieții superior organizate. (Ultimă credem noi, în veacurile acestea...)

Dincolo de inteligența preconcepută. Inteligențe post-concepte

E normal (după cele câteva milenii de habitare conștientă) să credem că inteligența este apanajul exclusiv al vieții organice. Iar când/dacă apar întrebări care forțează limitele acestei habitudini reflexive, atunci – pentru a construi filosofic – ne străduim a defini *ce înseamnă de fapt inteligența,* ori *cum se constituie gândirea.* Și probabil vom pleca tot de la modelul bio-electro-chimic: anumite substanțe organice excită ionizant membrane de celule neuronale concatenate spre a transmite și procesa date – proces simplu, dar care, prin cvasiinfinite acumulări și concertări, asamblează manifestări inteligente.

Înțelegem în primul rând că este vorba de o mulțime imensă de microprocese și, pe deasupra, foarte complex interconectate. Asimilând acest postulat (cu asumate riscuri pe termen lung), ne putem gândi la următoarea întrebare logică: ar fi posibil ca alte materiale (altele decât cele biologice) să se constituie în complexe cu o astfel de magnitudine necesară? Probabil că, într-un exces de generozitate, vom accepta răspunsul pozitiv de principiu. Am putea presupune, de exemplu, că mineralele ar fi capabile să ajungă acolo în condiții deosebite, constituind deci substrat potențial pentru inteligență.

Apoi, nu cumva recidivăm limitându-ne la domeniul material? Dacă entitatea-suport pentru inteligență (sau pentru viață, ca să facem un mic dar important recurs la originea poveștii) nu este una materială, ci de factură energetică? În zona aceasta – după doar un secol de exploatare intensă a energiei – poate că ar mai fi loc pentru descoperiri, pentru idei noi. Am fi oarecum dispuși să credem că poate exista o inteligență electromagnetică: același secol de experimente parcă deja ne confirmă că undele pot fi modulate și compuse în formațiuni dinamice și complexe. Neplăcut (din aceeași perspectivă antropocentristă) rămâne faptul că o asemenea inteligență n-ar fi ușor de compatibilizat cu a noastră.

Apropo! În tentativa aceasta de a „exo-filosofa" asupra inteligenței am fi tentați să luăm ca model pentru definirea conceptului de inteligență și actualele calculatoare electronice (uneori chiar constituind ele pseudopoli numiți... inteligență artificială). Deși analogiile par a funcționa, le-aș ocoli deocamdată...

Dincoace de xeno-inteligență

Apoi – cumva dintr-o postură mai de *avocat al diavolului* la masa aceasta virtuală de interesante discuții speculative – aș para cu o întrebare afurisită: dacă tot acceptăm ideea de inteligență diferită de a noastră (cu care am putea sau nu să intrăm în relație), de ce nu am căuta-o chiar pe Pământ? Fie ea organică, minerală sau energetică.

Și, chestiunea continuă! De fapt, cum am putea revela (sau afla despre) existența unei alte inteligențe cohabitante? Cu ce metode am putea-o identifica, evalua, ori certifica? Criteriile noastre nu-s cumva aprioric limitative? Le-am cataloga ca inteligențe numai dacă trăiesc în societăți organizate foarte funcțional (precum furnicile ori albinele)? Sau prin faptul că au limbaj articulat? Ori prin prisma vreunei potențe psihice cheie (precum empatia, sau conștiința de sine – cum s-a demonstrat la elefanți, cetacee ori primate)?

Dacă n-au construit orașe, dacă n-au scris cărți, dacă nu posedă mijloace de transport, atunci ființele/entitățile nu pot candida pentru eticheta noastră de inteligență? Hm!

Inteligență de la maeștrii SF-ului

Se poate desigur specula îndelung (constructiv sau nu) pe tema manifestării unor alte inteligențe (fie ele intra- sau extraterestre), precum și pe tema condițiilor necesare apariției vieții extraterestre ca suport pentru gândire. Dar, pentru a nu ne pierde în capilare divagări, vă propun să ne amintim un piculeț de cei care deja au scris semnificativ despre.

Dintru-nceput îmi apare în minte – și fără să ne avântăm în afara planetei mamă – romanul lui Karel Capek *Război cu salamandrele* (1936), speculație admirabilă (prin ideea subliminal-autoironică, dar și prin veridicitatea bine simulată) asupra conlocuirii și eventualei concilieri a două inteligențe asemănătoare habitând pe aceeași planetă.

Remarcabilă este și proza *Figurine de ceară,* din volumul omonim al lui Mircea Opriță (1973). Și în volumul *Aporisticon* (Mihail Grămescu), volum a cărui lectură îmi răsucea sinapsele în adolescență, avem câteva trimiteri interesante (precum *Mama Bobo*). Deși aparent *off-topic,* în perimetrul național aproape că nu putem vorbi despre inteligență în SF fără să pomenim de *Omohom*-ul lui Cristian Tudor Popescu, de unde răsare răutăcioasa idee că inteligența-i doar un accident nefiresc al naturii.

(De n-aș fi botezat subcapitolul atât de... superlativ, aș fi nominalizat aici și cele două povestioare scrise de mine despre două inteligențe din proximitate: a delfinilor și respectiv a ozonului.)

Apoi – fiind cazul să ne extindem *ibi urbi etsi in orbi* (*praeter urbi etsi in orbi* – parafrazând artizanal expresia clasică *urbi et orbi*) – aș recurge (cam inevitabil pentru leatul de care aparțin) la amintirile din seria almanahurilor *Anticipația.* Iar de acolo prima referință este nuvela *Fiica* a lui Philip Jose Farmer, unde întâlnim forme de viață și inteligență radical diferite: *mama și fiicele* sunt moluște imense, cu oarece inteligență (interacționează cu pământeanul rătăcit acolo) și cu o dezvoltare biologică inedită, iar dușmanul lor natural – *mirocalul* – este capabil să ia forma și compoziția chimică adecvate carapacelor de moluscă pe care le atacă.

De asemenea, chestiunea inteligenței oceanului de pe planeta *Solaris* (din clasicul roman omonim al lui Stanislaw Lem) ne tulbură în multe privințe, inclusiv prin sugestia că nu rațiunea, ci mai degrabă iubirea și sacrificiul ne pot ajuta să trecem bariera incompatibilității dintre inteligența noastră și cea extraterestră.

Dar poate cea mai expresivă referință pentru tema noastră – și pentru provocatoarea întrebare „de fapt, cum naiba definim inteligența?" (dar aici abordată mai degrabă alegoric decât științific) – o avem în acea povestire a lui Arthur Bertram Chandler în care un grup de exploratori pământeni sunt capturați de locuitorii unei planete neprielnice (fundamentată biologic precum Terra (sic! de la ESI), însă cu o umiditate excesivă) și ținuți în cuști de zoo-exponate mult timp, până în ziua în care localnicii observă că unul dintre pământenii din grup a capturat un animal local și l-a pus într-o colivie, de-abia astfel recunoscându-i pe ai noștri ca fiind specie inteligentă. (Da, povestirea se numea *Cușca.*)

Nu putem încheia miniexpozeul despre relația noastră cu xeno-inteligența fără să amintim de simpatica povestioară *Dincolo zace Wubul,* a lui Philip K. Dick. Sau de povestea cu contactul extraterestru mediat pentru armata americană, în care mesagerul extratereștrilor este mai întâi (aparent) om, apoi doar vag antropomorf, ca în final să ia forma lui nativă, de... asin. Mai știe cineva cum se numea povestirea aceea?...

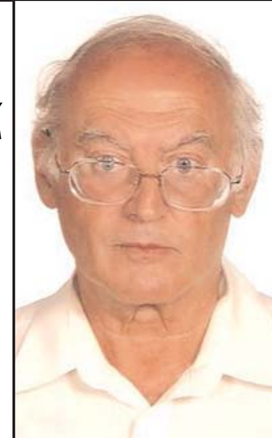
Fostul ministru canadian al apărării, Paul Hellyer, a declarat, pe 2 mai 2010, agenției de știri The Canadian Press, privitor la opiniile lui Hawking, că „este trist că un om de știință de reputația sa contribuie la ceea ce eu aș numi mai degrabă dezinformare, privitor la un subiect foarte important". „Realitatea este că ei [extratereștrii] au vizitat Pământul de zeci de ani, probabil chiar de milenii, și au contribuit considerabil la cunoștințele noastre".

Într-o conferință ținută în 2010, Lordul Martin Rees, astronom regal britanic și pe atunci președinte al Societății Regale (Academia de Științe a Regatului Unit), avertiza, într-o viziune mult mai realistă, că extratereștrii ar putea fi ceva dincolo de înțelegerea omenească. „Suspectez că în Univers viața și inteligența ar putea avea forme pe care nu le putem concepe. La fel cum un cimpanzeu nu poate înțelege teoria cuantică, ar putea exista aspecte ale realității care să fie dincolo de puterea minții noastre." În legătură cu opiniile catastrofice menționate mai sus, Rees comenta: „Pe Stephen Hawking îl cunosc de peste 40 de ani; este o persoană remarcabilă și din această cauză orice declarație profetică pe care o face capătă o publicitate exagerată. Dar îl știu destul de bine pe Stephen Hawking și pentru a afirma că el a citit foarte puțină filosofie și încă și mai puțină teologie, deci cred că n-ar trebui să dăm nicio importanță opiniilor sale în acest domeniu."

În 2015, odată cu relansarea proiectelor SETI, Stephen Hawking și-a reînnoit temerile, dar de data aceasta ceva mai moderat, spunând: „Este important pentru noi să știm dacă suntem singuri în acest întuneric". Dar „o civilizație care ar citi un mesaj de-al nostru ar putea fi cu miliarde de ani mai avansată. Iar dacă e așa, ea va fi cu mult mai puternică decât noi și ar putea să nu ne considere ca fiind ceva mai valoros decât considerăm noi bacteriile." (Va urma)

Un fan al lui Edgar Poe

Mircea OPRIȚĂ

Prozator, publicist și traducător, Oscar Lemnaru s-a născut la 1 februarie 1907, în București, purtând la naștere numele de Holtzman, din care derivă pseudonimul sub care avea să devină cunoscut mai târziu. Și-a făcut liceul la Brăila, unde îi erau părinții, și din acești ani (mai precis, din 1927) datează debutul său în gazetărie. Stabilit în capitală, colaborează la *Facla* lui Ion Vinea, la *Azi, Reporter, Revista Fundațiilor Regale* și *Lumea* lui G. Călinescu. Deși evită gazetăria faptului cotidian, articolele sale vizează un evantai de formule și teme, de la comentariile filosofice la cele de literatură și artă, de la aforisme la interviuri. Acestea din urmă sunt dedicate scriitorilor din perioada interbelică, între care Tudor Vianu, Șerban Cioculescu, Victor Eftimiu, Camil Petrescu, Henriette Yvonne Stahl. Spirit neliniștit și dinamic, înclinat deopotrivă spre paradoxul logic și spre gestul ludic („Idei și jocuri" se intitulează, în mod semnificativ, rubrica deținută de el în revista *Facla*), autorul s-a exprimat memorabil și într-o creație de tip oral, constituită din vorbe spirituale și calambururi care, la fel ca pe Al.O. Teodoreanu, l-au făcut să rămână în memoria contemporanilor ca un „participant activ la viața cafenelei bucureștene", cum notează Ion Simuț, întărind constatările altor istorici literari. N-a fost un filosof, deși găsim în eseurile sale despre Spinoza, Descartes, Bergson și William James observații valabile. Risipit pe suprafață, rareori dispus la incursiuni în profunzimea subiectelor abordate, a lăsat impresia unui diletant superior, care preferă studiului savant un comentariu lejer, abandonat adesea instrumentelor ficțiunii.

Mare admirator al autorului („maestrul meu Oscar Lemnaru", va scrie el fără ezitare într-o pagină de amintiri), Adrian Rogoz încearcă să demoleze o asemenea impresie puțin măgulitoare, vorbind de genialitatea publicistului de la *Facla*, pentru care ar pleda viteza cu care își redacta articolele, structurate perfect și scrise fără ștersături, parcă sub dicteu, „ca stenografiate". Rezultatul efectiv al unei asemenea gazetării lejere și volubile ar fi o „varietate literară, socotită de unii ca superficială și trecătoare, dar căreia el i-a dat prestigiul capodoperelor. Heine, Valéry sau Borges, nici unul nu are la un grad mai înalt poezia ideilor ca Lemnaru". Într-o notă din *CPSF*, publicată la împlinirea unui an de la moartea celui admirat (la București, în 17 mai 1968), redactorul *Colecției* anunță că avea intenția să pregătească pentru tipar „scânteietoarele lui articole, studii și eseuri", din care izbutise să descopere o bună parte. Proiectul n-avea să mai fie înfăptuit până la plecarea lui Rogoz din țară și la moartea sa în Germania (1996), însă o ediție a povestirilor lui Lemnaru (*Omul și umbra*), îngrijită de Mircea Braga în 1975 pentru colecția „Restituiri" a Editurii Dacia, avea să beneficieze din plin de informațiile furnizate criticului, cu generozitate, de Adrian Rogoz. În *Colecție* apare articolul intitulat *Romanul fantastic,* pentru ca la sfârșitul aceluiași an 1969, în nr. 362, să găsim și un „microstudiu" de Lemnaru despre *Nuvelele fantastice ale lui Edgar Poe.*

Materialul acesta este important pentru modul în care autorul înțelegea să-și compună propria proză fantastică, alcătuită din povestiri scrise în anii 1935-1936 și reunite în volumul *Omul și umbra* abia în 1946. Observațiile sunt subtile și nu ezită să corecteze prejudecăți deja celebre privitoare la „inadecvarea" operei poeștii la practicul spirit american. Poe este comentat cu entuziasm și în paginile despre *Romanul fantastic,* ca reprezentant al stilului „sec, arid, aspru, colțuros, științific, geometric, adică un astfel de stil împrumutat din arsenalul științific, un stil care prin asemănare să provoace senzația verosimilului și probabil [a] acelor elemente care, prezentate firesc, adică în ordinea inițială a lucrurilor, ar fi părut absurdități". Stilul poesc se opune „stilului enigmatic" al fantasticului, practicat de europeni, și care insinuează, „acoperă totdeauna adevărul cu o placă translucidă sau execută un fel de înfășurare a dificultății într-un con de penumbră". Evident, în proza sa, Lemnaru se simte mai aproape de Poe decât de alte modele, lucru observat imediat de contemporanul său Ion Barbu (Dan Barbilian în calitatea sa de matematician), care descoperea în povestirile autorului nostru „o anume stare de geometrie", generatoare de plăceri înrudite cu cele produse de un text matematic, dar și lipsa înclinației de a fabula, absența firului epic.

Și creația literară a lui Oscar Lemnaru pune în evidență trăsăturile existente în publicistica lui: inteligență, mobilitate spirituală, riguroztate logică, înclinație spre exploatarea aparent științifică a realității – o „minte distinsă", cum îl caracteriza Călinescu. Pe de altă parte, nesusținute de un suport epic puternic, aceste povestiri fantastice rămân să mizeze exclusiv pe elementele unei demonstrații inteligente, pe tensiunea argumentului, pe o rafinată ruptură a semnificațiilor, pe jocul fascinant al unor paradoxuri și chiar pe o anume detașare de adevărurile evidente ale științei, cum i se părea autorului că procedase și marele său model pentru a provoca nașterea genului său insolit de fantastic. Prozele pot fi citite ca niște eseuri despre suspendarea timpului (*Ochii Fujitei*), ruptura între gând și mișcare (*Omul mecanic*), puterea voinței de a menține capacitatea de acțiune a unui individ decapitat (*Răzbunarea lui Gog*), viața transferată spre obiecte (*Ochii reflectați* și *Ceasornicul din turn*). Câteva dintre lucrările scurte din culegerea *Omul și umbra* i s-au părut lui Adrian Rogoz intrate sub incidența fantasticului științific, încât le-a publicat în trei numere din *CPSF.* Ele se plasează mai curând la confluența vagă dintre fantastic și SF, acolo unde putem găsi și unele povestiri ale lui Ion Minulescu, Victor Papilian și Mircea Eliade. Povestirea *Ceasornicul din turn* este compusă pe o precisă sincronizare între mecanismul biologic al unui bătrân paznic de far și cel al unui orologiu animat de o inexplicabilă „viață" secretă. Oprirea aparatului produce instantaneu moartea ființei umane influențate și nu întâmplător s-a vorbit de un „vampirism" al energiilor, prezent uneori în SF ca și în fantasticul pur. Fantasticul „impur" al lui Lemnaru interferează cu SF-ul fie prin ideile care, profitând de permeabilitatea graniței, stabilesc un circuit osmotic între un gen și altul, fie prin situațiile imaginate, și ele, la limita care le expune în mod firesc oricărei revendicări. Pretextele savante aduse în discuție se studiază cu voluplate științifică. Om de știință „mistuit de flăcările cercetării", personajul din *Triumful lui Crookes* pune la punct un preparat înzestrat cu strania proprietate de a absorbi lumina, lăsând în locul acesteia un întuneric nenatural. Pasiunea lui Crookes este, fără îndoială, una himerică, însă contrazice adevărurile stabilite de știință după o logică perfectă, chiar dacă paradoxală. Într-un decor de alchimist („aparate bizare, sticle optice, oglinzi, globuri sticloase fixate, printr-un singur tub care le străbătea, la o pompă pneumatică"), experimentatorul pornit să descifreze misterul luminii și întunericului se identifică total cu obiectul experiențelor sale, ceea ce devine sinonim cu trăirea în extaz a propriei morți.

În *Ochiul de mort* regăsim motivul imaginilor rămase pe retină după deces, ecou posibil al uneia dintre nuvelele lui Papilian. Pe bătrânul Bronislav, cândva un oculist celebru, îl descoperim lovit de o boală paralizantă. Din scaunul său pe rotile, el continuă totuși să cerceteze „problema persistenței imaginii într-un ochi de mort". Îi ține de urât un tânăr asistent, locatar al unei cămăruțe sordide de lângă laboratorul artizanal copiat parcă după cel al lui Crookes: sticle bombate, oglinzi concave și convexe, complicate instrumente medicale, un mic atelier fotografic și un proiector care încearcă zadarnic să exploreze retina câtorva sute de ochi de animale ce alcătuiesc o colecție macabră. Ajuns la concluzia că doar ochiul omului, în tulburarea emoțională stârnită de momentul morții, va putea reține o asemenea imagine, Bronislav recurge la un gest criminal: își strangulează asistentul și speră să scape nebănuit datorită infirmității sale fizice. Vinovăția i-o vor proclama însă ochii celui asasinat, care ar fi păstrat în interiorul lor, reflectat de oglindă, atacul prin surprindere al bătrânului paralitic. Povestirea rescrie în manieră personală experiența literară pe care Poe o imaginase în texte precum *Demonul crimei, Inima trădătoare* și *Dublul asasinat din strada Morgii,* comentate cu entuziasm în „microstudiul" citat mai sus. Ca traducător, Lemnaru s-a orientat spre romane de Romain Rolland, Robert Merle și Émile Zola.

Anticariat

Stalinitul

Stalinitul e un material din sticlă care are cu totul alte însușiri decât sticla obișnuită. E o realizare a savantului academician sovietic Lazarev, pe baza lucrărilor marelui chimist rus Dimitrie Ivanovici Mendeleev.

Sticla e un material inventat de fenicieni acum 4.000 de ani. Fără sticlă nu s-ar putea construi case, nici ateliere și laboratoare, n-ar exista pahare, oglinzi, ochelari, lunete și microscoape.

Progresele tehnicii sovietice au permis fabricarea cărămizii de sticlă, a geamurilor care nu se mai sparg și a firelor de mătase sticloasă care nu se mai rup. Țesăturile de sticlă, lâna de sticlă, vata sticloasă, perdelele de sticlă ș.a. mai au și avantajul de a nu lua foc.

Sticla obișnuită are însă un mare defect: se sparge ușor și dintr-o neatenție cât de mică. Cine n-a spart din imprudență măcar un geam sau un pahar? Cât nu suferă un bătrân presbit, sau un tânăr miop, în cazul când le cad ochelarii și se sparge o lentilă. Furtuna sparge mii de geamuri într-un minut.

Mendeleev, marele chimist rus, a descoperit metoda pentru mărirea rezistenței sticlei prin călire. El a fost convins că se va găsi mijlocul tehnic pentru fabricarea sticlei care nu se sparge. Această prevedere s-a confirmat întocmai prin succesele științei sovietice. Academicianul Lazarev, ajutat de un colectiv de muncitori, tehnicieni și ingineri chimiști, a continuat experiențele de călire începute de Mendeleev, până a reușit să realizeze sticla care nu se mai sparge.

Lazarev a dat acestei sticle denumirea de „stalinit" (de la stal = oțel).

Stalinitul e tare, aproape ca oțelul. O vergea de stalinit de 10 milimetri grosime poate susține greutatea unui automobil. În U.R.S.S. se pot vedea cabluri și lanțuri construite din această sticlă. Stalinitul se întrebuințează la vagoanele sovietice de cale ferată, la tramvaie, trolleybuse, automobile și avioane.

Constructorii sovietici au început să zidească uzine și imobile din cărămizi de stalinit. Lumina pătrunde prin zidurile transparente. Multe teatre, muzee și ateliere din Moscova au acoperișuri de stalinit.

S-au construit și vase de stalinit pentru menaj, care rezistă la foc.

Lomonosov a găsit acum două veacuri procedeele pentru fabricarea sticlei în culori. Tehnicienii sovietici au reușit să obțină și stalinitul în toate culorile pe baza cercetărilor marelui savant rus. Stalinitul în culori e folosit la construirea fațadelor decorative și chiar pentru înfrumusețarea interioară a apartamentelor clădirilor din Moscova.

(Reluare din *Almanahul Societății pentru Răspândirea Științei și Culturii* pe anul 1952, pagina 124, publicat de Editura de Stat pentru Literatură Științifică. Articolul nu e semnat.)

Ars longa...

135 de ani de la nașterea lui George Enescu

Enescu și pictorul Elie Cristoloveanu

M.N. RUSU

Dacă ar fi să judecăm opera pictorului Elie Cristoloveanu fie și numai după portretul făcut generalului Eisenhower (Fig. 2) sau lui Enescu (Fig. 1), locul său în galeria marilor portretiști ar fi asigurat. Nici autoportretul său nu l-am putea situa în altă parte. Dar, din păcate, numele lui nu figurează nici în istoria picturii românești, trecută ori prezentă, nici în dicționarele de personalități ale emigrației și exilului apărute atât în SUA cât și în România. Nu intenționez, deocamdată, să avansez ipoteze neacoperite întru totul documentar despre această stranie uitare așternută asupra numelui său. Căci, dacă nu avem informații verificate despre biografia pictorului, aproape deloc nu avem informații despre numărul operelor sale plastice, despre stilul acestora și locul unde se află majoritatea dintre ele. Tablourile de față le-am găsit reproduse în Calendarul *America*, din 1964, iar un desen sau acuarelă, apărut pe Internet, e destul de neconcludent, datând, probabil, dintr-o perioadă anterioară tablourilor în ulei, reprezentându-l pe Eisenhower și Enescu. Și vor mai fi fiind și altele.

Portretul lui Enescu, executat de Elie Cristoloveanu, de asemenea, nu pare să fie cunoscut nici monografilor mai vechi sau mai noi ai marelui nostru compozitor. Cel puțin în cărțile cercetate de mine, aici, la New York, nu l-am întâlnit. Este de presupus că editurile și edițiile dedicate muzicianului celebru, cântat și astăzi la radio New York, apărute sub cenzura comunistă, nu l-au reprodus. Tot așa nici Calendarul *America* din 1964, vădit anticomunist, nu apare citat de specialiști, deși, ciudat, eu l-am cumpărat de la un anticariat postrevoluționar din București, poate chiar de lângă Sala Dalles. Totuși, în spiritul deplinei obiectivități, trebuie să fac o precizare: portretul lui Enescu însoțește un interviu cu acesta, apărut în ziarul *Duminica*, din 27 septembrie 1942, semnat de Gaby Michăilescu. Tabloul – aici, de fapt, o reproducere – are următoarea explicație: „Enescu la New York, în 1938”. Același tablou ilustrează și interviul lui Alfred Mendelsohn, cu același Enescu, apărut în *Scânteia* nr. 495, din 6 aprilie 1946, fără a fi menționat, atât în primul cât și în al doilea caz, numele pictorului. Desigur, pentru că acesta trăia de mulți ani în America. Iată, deci, când și unde originează metodele viitoarei cenzuri dezlănțuite sălbatic în anii comunismului sovieto-românesc.

Dar să revin la biografia, atât cât o pot reconstitui deocamdată, lui Elie Cristoloveanu, pe care o voi completa cu recoltele din cercetările mele viitoare. Elie Cristoloveanu, pictorul nostru româno-american, s-a născut într-o familie de intelectuali, înainte de Primul Război Mondial. După numele său cel mic, putem prezuma că cel puțin unul dintre părinți era aromân. Elie se numea, de altfel, și patriarhul Miron Cristea. Tizul acestuia a absolvit Facultatea de Litere din București și Academia de Arte Frumoase, al cărei sediu se afla, după constituirea României Mari, într-o aripă a Ateneului Român din București. Aici, ca student, Elie Cristoloveanu l-a văzut și ascultat

1

2

întâia oară pe Enescu, după concertul acestuia, cum era obiceiul în rândul melomanilor, iar a doua oară, peste câțiva ani, la New York, unde compozitorul, deja ilustru, avea să-i pozeze.

Din prea puținele sale amintiri publicate, reiese că Elie Cristoloveanu, care avea să semneze de acum încolo, Cristo-Loveanu, semn de apartenență creștină, rezultă că a avut, încă de tânăr, expoziții la Ateneu, că lucrările i-au fost achiziționate de Pinacoteca Statului, de Muzeul Simu, Muzeul Militar etc. Însuși Octavian Goga i-a cumpărat patru tablouri, cu prilejul unei expoziții personale anunțate în ziarul *Universul,* moment în care poetul s-a revăzut cu Enescu, „picat tocmai atunci de la Paris”. Așadar, Elie Cristoloveanu s-a făcut remarcat, încă din tinerețe, de marile noastre personalități culturale. Este vorba, desigur, de aceiași, Octavian Goga, de George Enescu și, poate, de foarte mulți alții. „Evenimentul – notează Mircea Răceanu – a fost pe larg prezentat în ziarul *America*, din 27 Februarie 1929.” Tot în acest an, îl regăsim la New York când deschide o expoziție individuală la Galeriile Gainsborough (vezi Mircea Răceanu, *Cronologia comentată a relațiilor româno-americane de la începutul cunoașterii reciproce până la prăbușirea regimlui comunist în România, 1989,* Institutul Național pentru Memoria Exilului, București, Ed. Silex, 2005, p. 110). Sosit pe pământ american, la New York, atelierul său este vizitat de călătorii și ziariștii veniți din țară și de către oficiali ai timpului. Este, vreme de un deceniu, profesor de pictură la New York University, apoi profesor de limba română pentru studenții străini, la Columbia University, prilej cu care editează și un manual de circuit închis, pe care urmează să-l depistez, întrucât este ilustrat. Din acest moment al biografiei sale, nu avem informații credibile despre pictor. Totuși, mai pot adăuga că el a fost și o prezență civică în viața comunității românești din New York, fiind membru al Societății „Avram Iancu”, iar soția sa, Olga Cristo-Loveanu, președintă a Reuniunii femeilor române, din New York.

Iată deci o personalitate de talie mondială – l-am numit pe Enescu – față de care pictorul Cristoloveanu, ca și preotul Florian Gâldău, mărturiseau o evlavie cu totul deosebită, aproape un cult. Ajunși la acest punct, trebuie să precizez că Elie Cristoloveanu, spre finele vieții sale, și-a multiplicat interesul pentru pictura bisericească. Astfel, cu un anumit prilej, am identificat, în Biserica Sf. Dumitru din Manhattan, sub privirile uimite ale preotului Traian Petrescu, două tablouri semnate E.C.L., provenite din școala iconară a lui Elie Cristo-Loveanu. Este vorba de o Maica Domnului și de Iisus Pantocratorul, lucrate în deplină conformitate cu canonul bizantin.

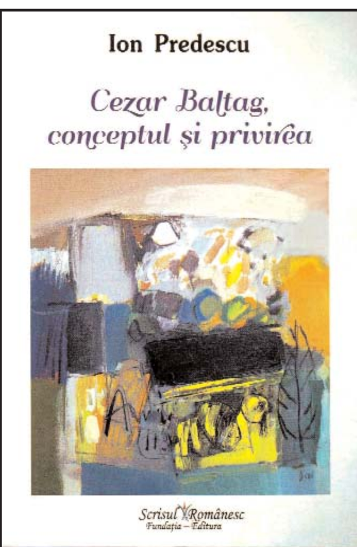
Dar lui Elie Cristo-Loveanu îi datorăm și primul portret în picioare al lui George Enescu. „Într-o zi, scrie E.C.-L. în *Amintiri nostalgice,* l-am rugat (pe Enescu, n.m.) să-mi poze-ze ca să-i fac portretul. Mi-a răspuns că n-a făcut aceasta niciodată, cu toate că fusese rugat de atâtea ori de alți artiști, dar o va face, pentru mine, cu o condiție: să-l las să-și aducă vioara și să practice în timp ce pozează. I-am acceptat propunerea, cu inima plină de bucurie. În acele ședințe, ce mi-au trebuit să-i termin portretul, pe lângă că am fost delectat de arta lui cum nimeni în întrega lume n-a fost vreodată, am avut ocazia să cunosc și omul Enescu cu calitățile sale rare.” Și amintirile lui Cristoloveanu culminează cu evocarea unor concerte ale lui George Enescu la Carnegie Hall și, mai ales, cu reproducerea unor fragmente din cronicile muzicale apărute în presa americană, în traducerea sa.

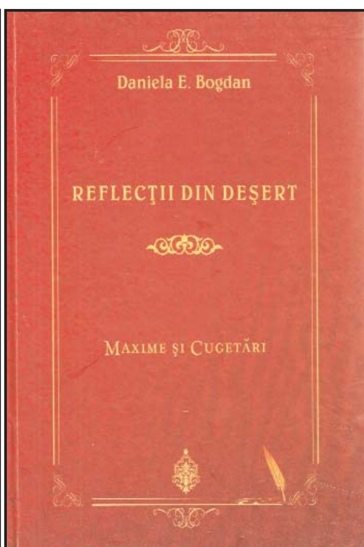
În Figura 1 poate fi admirat și interpretat portretul lui Enescu, ascultând sunetul viorii sale, un portret nu lipsit de monumentalitate. Lucrare deloc grandilocventă, ci vizionar simbolică.

Semn(al) de carte

Ion Predescu, *Cezar Baltag, conceptul și privirea,* Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2013

Studiul profesorului Ion Predescu se numără printre primele exegeze de amploare dedicate unui poet debutat în anii ’60 și care a avut o prezență mai curând discretă în lumea literară. Cum Cezar Baltag nu a fost numai un poet important al generației ’60, ci și un intelectual de rasă – cu preocupări constante de critic, eseist și traducător – studiul lui Ion Predescu ia în considerare toate aspectele muncii sale artistice, începând, firește, cu eseistica, întrucât aceasta, dând măsura înțelegerii fenomenului artistic în general, înlesnește pătrunderea, niciodată ușoară, într-un univers poetic.

Dar nu numai din pricina acestui simplu și logic argument domeniul esteticii ar avea, în cazul special al unei monografii despre Baltag, întâietate. (...)

Despre Cezar Baltag, Ion Predescu a scris o foartre bună teză de doctorat care se regăsește în textul studiului actual. (Eugen Negrici, în Prefața cărții)

Daniela E. Bogdan, *Reflecții din deșert. Maxime și cugetări,* Ed. GEDO, Cluj-Napoca, 2012

Absolventă de Drept a Universității din București (deci o profesionistă a dreptății), mergând, după puteri, pe mâna sfinților, iar nu pe cea a filosofilor, din greu și cu folos încercata Daniela Bogdan merită nu doar *citită*, ci și *luată în serios.* În primul rând, pentru *autenticitate,* pentru nobila ei strădanie lămuritoare pe calea mântuirii spre care suntem împreună-umblători. „De mii de ani încoace – este de părere autoarea, pariind pe Eclesiast – nu a mai apărut nimic nou sub soare. Nou este doar unghiul din care vedem noi un anumit lucru. Sau din care îl iubim.” Într-adevăr, „toate-s vechi”, dar și „nouă toate”, în măsura în care sunt autentic retrăite, cu fața spre Dumnezeu și cu spatele spre „originalitățile” fascinant-înșelătoare ale lumii acesteia. *Tolle, lege.* (Răzvan Codrescu, în Prefață)

Găsim în paginile acestei cărți un cuvânt care are puterea de a-l zidi pe cel căruia i se împărtășește. Puterea lui rezidă tocmai în faptul că este străbătut de Harul lui Dumnezeu. Descoperim în *Reflecții din deșert. Maxime și cugetări* o carte care, deși tristă, este puternic ziditoare sufletește tocmai prin comuniunea cu Dumnezeu pe care autoarea o înțelege ca pe o sursă de înțelepțire, transformând-o în înțelepciune de împărtășit aproapelui. (Preot lector dr. Gheorghe Holbea, pe coperta a patra a cărții)

Ars longa...

Adrian Niculae Radu

Adrian Niculae Radu s-a născut în 1945 la Bucureşti. A absolvit Liceul de Arte Plastice „N. Tonitza" în 1965 şi Universitatea de Artă „N. Grigorescu" din Bucureşti în 1971. Lucrează în piatră, lemn sau bronz, sculptură de interior sau monumentală, de exterior. Are lucrări şi în mozaic, pictură în ulei, acuarelă, pastel, frescă ori vitralii.

Membru al Uniunii Artiştilor Plastici din România, Filiala Bucureşti.

Debutează la Festivalul bienal al Facultăţilor şi Şcolilor de Arte Plastice (1964). Din 1975 se stabileşte în Câmpulung Muscel. În anul 1988 pleacă în S.U.A., unde lucrează la Excalibur Bronze Sculptury din

New York, firmă profilată pe sculptură europeană. Concomitent semnează cronica plastică din ziarele *Lumea Liberă* şi *Micro Magazin* din New York, încurajând activitatea artiştilor români emigraţi în America.

Repatriat în 1991, îşi continuă activitatea artistică şi pedagogică în Câmpulung Muscel. Din 1998 este lector la Universitatea Spiru Haret, iar în 2000 îşi dă doctoratul în arte vizuale şi devine profesor la Universitatea din Piteşti.

Expoziţii personale în Bucureşti, Focşani, Piteşti, Câmpulung Muscel, Râmnicu Vâlcea etc. Participă la mai multe simpozioane de profil. În perioada 2003 – 2011 este iniţiatorul, organizatorul şi consilierul artistic al Simpozionului Naţional de Sculptură sponsorizat de Gheorghe Stan în satul Miroşi, Argeş. Creează aici 12 sculpturi în marmură, de dimensiuni mari. Iniţiază şi organizează Simpozionul Naţional de Pictură Voina, care a avut loc, 11 ani la rând (2000 – 2010), la cabana cu acelaşi nume din zona Muscel.

Publică articole despre literatură şi artă în presa musceleană şi în revista *Argeş*. Publică patru volume de artă: *Modelarea formei sculpturale în piatră* (2004), *Educaţia plastică la orice vârstă* (2006), *Ceramica – utilitar, estetic, simbol* (2007) şi *Cioplitul pietrei – tehnicitate, măiestrie* (2008).

Are 28 de sculpturi monumentale din piatră, marmură sau bronz, amplasate în parcuri şi spaţii publice, în 8 localităţi din ţară.

Lucrări de importanţă civică: Basorelieful de la Mausoleul Mateiaş, Câmpulung Muscel – 1984, 1985, piatră; Monumentul lui Dinicu Golescu, Câmpulung Muscel – 1994, marmură; Bustul regelui Carol I, Şcoala Normală din Câmpulung Muscel – 2005, bronz; Troiţa Învăţătorilor Eroi, Şcoala Normală din Câmpulung Muscel – 2009, lemn.

Semnează referinţe critice despre el: Cornel Radu Constantinescu, Dan Giurea, Petre Popa, Gheorghe Achiţei, Radu Ionescu, Constantin Prut, Crina Flintea, Corneliu Ostahie ş.a.

Este cetăţean de onoare al oraşului Câmpulung Muscel (1994), fiu al Argeşului (2007), a primit mai multe diplome şi medalii.

Urci treptele Mausoleului de la Mateiaş, de lângă Câmpulung Muscel, ca într-o lecţie de istorie săpată în piatră. Te opreşti în faţa unui basorelief de mari dimensiuni – 16 metri lungime, 3,5 metri înălţime – una dintre cele mai mari opere izbutite până acum la noi. În piatră de Albeşti este încrustat momentul unui atac la baionetă. Sunt 18 personaje, 18 poziţii diferite, 18 portrete individualizate… Un amănunt demn de reţinut: iniţial, aici, a fost construit doar un zid de sprijin din beton, menit să preîntâmpine alunecările de pământ. Radu Adrian a transformat acest zid într-o tulburătoare operă de artă.

(Dan Giurea, 1985)

Număr ilustrat cu lucrări ale sculptorului Adrian Niculae Radu.

Semnează în acest număr

- Mihai NADIN – prof. univ., SUA
- Acad. Ioan-Aurel POP – Cluj-Napoca
- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Radu PINTEA – scriitor, Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Constanţa VAIDA HALIŢĂ – arhitect, Bucureşti
- Mircea DUŢU – prof. univ., Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Călin GEORGESCU – politolog, Bucureşti
- Mihai SPORIŞ – publicist, Râmnicu Vâlcea
- Acad. Alexandru BOBOC – Bucureşti
- Cristian CIUREA – conf. univ., Bucureşti
- Acad. Florin Gheorghe FILIP – Bucureşti
- Octavian STĂNĂŞILĂ – prof. univ., Bucureşti
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Theodor CODREANU – scriitor, Huşi
- Maria VAIDA – scriitor, Cluj-Napoca
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea BĂDUŢ – scriitor, Râmnicu Vâlcea
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- M.N. RUSU – scriitor, S.U.A.